

ZESZYTY UNICORN

Potrzeby i problemy integracyjne
wysoko wykwalifikowanych
imigrantów

UNICORN

Potrzeby i problemy integracyjne wysoko wykwalifikowanych imigrantów

***Raport z badania przeprowadzonego na grupie imigrantów
z Chin, Rosji, Turcji, Ukrainy przez Europejską Unię
Małych i Średnich Przedsiębiorstw oraz Klasy Średniej UNICORN,
współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu
na rzecz Integracji Obywateli Państw Trzecich
i z budżetu państwa***

ZESZYTY UNICORN

Zeszyty Europejskiej Unii Małych i Średnich Przedsiębiorstw oraz Klasy Średniej UNICORN mają na celu wzbogacenie polskiej i europejskiej debaty publicznej o wysokiej wartości opinii i propozycje. Artykuły UNICORN redagowane są w jak najwęższym stylu, prezentując analizy i punkty widzenia ekspertów UNICORN lub autorów zewnętrznych. Ich konkluzje i przekonania wyrażone w tych publikacjach niekoniecznie muszą odzwierciedlać opinie UNICORN.

REDAKTOR NACZELNY

Jerzy Samborski

REDAKTOR WYDANIA

Jerzy Samborski

Współpraca

Paweł Karpiński (redakcja)

Malina Samborska (tłumaczenie)

ISBN 1 870886 0 15

COPYRIGHT© UNICORN

Reprodukcja dozwolona wyłącznie na podstawie pisemnej autoryzacji

Wydawca: Europejska Unia Małych i Średnich Przedsiębiorstw oraz Klasy Średniej UNICORN

Ul. Krakowska 6A, 05-822 Milanówek, Poland

www.unicorn-sme.org, email: biuro@unicorn-sme.org

Europejska Unia Małych i Średnich Przedsiębiorstw oraz Klasy Średniej UNICORN (SME UNION Poland) is a non-profit, non-party affiliated organisation, registered in Poland. It aims to assist Polish and European small and medium entrepreneurs to succeed in the global market and to provide a platform for the ideas and philosophy of entrepreneurship throughout Europe.

UNICORN works to facilitate research and debate in all areas of policy with impact on the conditions for SMEs, entrepreneurship, incentives for innovation, competitiveness and economic prosperity.

Imigracja i integracja determinantami rozwoju Unii Europejskiej

Jerzy Samborski

Potrzeby i problemy integracyjne wysoko wykwalifikowanych imigrantów w centrum zainteresowania UNICORN

Europejska Unia Małych i Średnich Przedsiębiorstw oraz Klasy Średniej „Unicorn” jest jedną z nielicznych w Polsce, organizacją biznesową o zasięgu pan-europejskim, która zajmuje się badaniami dotyczącymi integracji wysoko wykwalifikowanych imigrantów z krajów trzecich.

Unicorn od momentu wejścia Polski do Unii Europejskiej poświęcał wiele uwagi zjawisku imigracji i integracji, zwłaszcza w kontekście budowania jednolitego rynku europejskiego, który może powstać jedynie w wyniku swobodnego i łatwego przemieszczania się przedsiębiorców i specjalistów pomiędzy krajami członkowskimi. Założenie i rozwój firmy czy podjęcie i wykonywanie zatrudnienia, wymagają jak najszybszej i najpełniejszej integracji ze społecznością miejsca i kraju osiedlenia..

W ciągu nadchodzących lat Europejczykom potrzebni będą nowi imigranci ekonomiczni, którzy przyczynią się do rozwoju społeczno-ekonomicznego naszych krajów. W świetle obecnej sytuacji demograficznej, strategia lizbońska i przyszłość Unii mogą leć w gruzach, jeżeli nie zmieni się (lub raczej – jeśli nie powstanie) odpowiedzialna polityka imigracyjna. W jej ramach istotne miejsce musi znaleźć strategia pozyskiwania wysoko wykwalifikowanych pracowników i przedsiębiorców, i ich integracja ze społeczeństwami krajów-członków Unii.

Unia Europejska przyjęła ostatnio szereg postanowień zmierzających do skoordynowania polityk oraz instrumentów imigracyjnych i integracyjnych krajów członkowskich, stawiając przede wszystkim na potrzebę ustanowienia jasnych i sprawiedliwych kryteriów przyjmowania obywateli krajów trzecich, podobnie jak to czynią kraje będące tradycyjnym celem imigrantów: USA, Kanada, Australia. Unia zamierza przyjmować znacznie więcej imigrantów wnoszących wartości dodane w postaci posiadanego poziomu wykształcenia i określonego zawodu. Tacy imigranci szybciej integrują się i wzbogacają zarówno społeczeństwa kraju osiedlenia, jak i samych siebie.

Kontrowersje wobec polityki imigracyjnej Unii Europejskiej i Blue Card

UNICORN realizuje od kilku lat projekty dotyczące problemów imigracji z krajów trzecich do UE i integracji imigrantów. Prezentowane badanie jest kontynuacją tych prac i dotyczy wysoko wykwalifikowanych obywateli Chin, Rosji, Turcji i Ukrainy, którzy zamierzają imigrować do Polski lub już w niej legalnie przebywają. Do badania wybrano: przedstawicieli wolnych zawodów, przedsiębiorców, osoby zajmujące kierownicze stanowiska w przedsiębiorstwach oraz studentów ostatnich lat studiów.

Unicorn uczestniczy aktywnie w dyskusji na temat „Błękitnej Karty” i kreowania optymalnej polityki Unii Europejskiej w odniesieniu do zabezpieczenia odpowiedniego poziomu i jakości rynku pracy poprzez racjonalnie sterowany napływ imigrantów z krajów trzecich.

Unicorn uważa, że jednym z podstawowych założeń nowej polityki imigracyjnej związanej z Blue Card, powinno być tworzenie warunków do kreowania nowych miejsc pracy przez wysoko wykwalifikowanych imigrantów, a nie tylko podejmowanie przez nich zatrudnienia w firmach już istniejących.

Prognozy demograficzne dotyczące Unii Europejskiej w przypadku zdecydowanej większości jej członków wskazują jednoznacznie, że narastające bezwzględne i strukturalne niedobory pracowników mogą stać się w przyszłości jedną z głównych barier rozwoju społeczno-gospodarczego. Sytuacja pod tym względem poszczególnych krajów (regionów) UE jest znacznie zróżnicowana, co znajduje swoje odbicie w regulacjach prawnych dotyczących przyjmowania i zatrudniania imigrantów, a także w bieżącej polityce w tym zakresie prowadzonej przez poszczególne państwa. Niezależnie od tych różnic w perspektywie nadchodzących lat należy oczekiwać, że zagrożenie to będzie coraz silniej odczuwalne w większości spośród nich i będzie dotyczyło szczególnie grupy pracowników wysoko kwalifikowanych. Biorąc to pod uwagę jednym z ważnych kierunków strategicznych działania UE w tym obszarze jest zwiększenie liczby przyjmowanych imigrantów. Osiągnąć to można poprzez podejmowanie działań ukierunkowanych na tworzenie warunków sprzyjających napływowi imigrantów i ich integracji ze społecznościami lokalnymi.

Obecnie występują znaczne rozbieżności pomiędzy deklarowanym celem strategicznym UE (zwiększenie napływu) a dużym stopniem zróżnicowania lokalnych regulacji prawnych dotyczących przyjmowania imigrantów. Pomimo podejmowanych starań utrzymujące się rozbieżności w tym zakresie są znaczne.

Dlatego tak istotna jest implementacja uregulowań unijnych w państwach członkowskich przy jednoczesnym uwzględnianiu różnic wynikających z przesłanek historycznych i specyficznych uwarunkowań lokalnych.

Jednym z ważnych ustaleń w tym zakresie jest dążenie do opracowania wspólnej polityki imigracyjnej z krajów trzecich do UE, w tym zasad przyjmowania imigrantów oraz instrumentów integracyjnych. W tym celu, w maju 2009 r. Rada Unii Europejskiej przyjęła dyrektywę dotyczącą ułatwienia „Warunków wjazdu i pobytu obywateli krajów trzecich w celu zatrudnienia na stanowiskach wymagających wysokich kwalifikacji” (2009/50/WE). Postanowienia tej dyrektywy wspierają migrację czasową osób posiadających wyższe wykształcenie lub wyższe kwalifikacje zawodowe nie będących obywatelami krajów UE. Powodzenie w realizacji tak określonych celów strategicznych w dużym stopniu zależy od posiadania wiedzy umożliwiającej identyfikowanie potrzeb i problemów integracyjnych tych grup pracowników, na które ukierunkowane są konkretne rozwiązania prawne i instytucjonalne. Jednym ze sposobów pozyskania takiej wiedzy są badania w celu zgromadzenia niezbędnych informacji.

Polska nie ma konkretnej polityki imigracyjnej ani integracyjnej

W przyjętym przez Komisję Europejską „Programie Rocznym 2009” Europejskiego Funduszu na rzecz Integracji Obywateli Państw Trzecich stwierdza się m.in.: *Poszerzenie wiedzy na (temat imigracji i integracji) na drodze badań naukowych jest niezwykle istotne. Aktualna sytuacja w obszarze integracji i jej rozwój powinny być poddane ciągłemu monitorowaniu przez instytucje wyspecjalizowane w tym zakresie. W Polsce takie działania nie są prowadzone, brak jest również organizacji badawczej wyspecjalizowanej w kwestiach związanych z integracją. Dużym problemem jest m.in. brak spójnego, krajowego systemu zbierania danych odnoszących się do poszczególnych wskaźników integracji (dostęp do edukacji, opieki medycznej, zatrudnienie, samo-zatrudnienie itp.). Informacje te zbierane są często z użyciem różnej metodologii przez właściwe instytucje w różnych województwach, przez co nie są porównywalne: zbierane są różne dane, w różny sposób, co utrudnia uzyskanie wiedzy o tym, jak cudzoziemcy funkcjonują obecnie w polskim społeczeństwie.*

Bezpośrednim dowodem na niefrasobliwe traktowanie problematyki dotyczącej imigracji i integracji, w szerszym kontekście demograficznym, jest prognoza rozwoju Polski do roku 2030, zaprezentowana 17 czerwca 2009 roku. W tym liczącym blisko czterysta stron dokumencie pt. „Polska 2030. Wyzwania rozwojowe”, przygotowanym przez Zespół Ekspertów Strategicznych Premiera pod kierunkiem ministra Michała Boniego, problematyka imigracyjna potraktowana jest kilkoma zdaniem i ogranicza się do stwierdzenia, iż (...) *w krótkiej perspektywie łagodzenie bieżących napięć, zwłaszcza na lokalnych rynkach pracy, jest możliwe dzięki stosowaniu odpowiedniej polityki imigracyjnej. Brak jednak przesłanek, aby sądzić, że imigracja może stanowić odpowiedź na stojące przed Polską wyzwania demograficzne (...). Ze względu na specyficzną sytuację Polski jej polityka migracyjna powinna odnosić się zarówno do zjawiska emigracji, jak i imigracji, przy czym w perspektywie 2030 roku coraz większą rolę odgrywać będzie imigracja.*

W innym akapicie, miesza się sprawy migracji wewnętrznej do wielkich ośrodków aglomeracyjnych z imigracją spoza granic Polski, z jednoczesnym podkreśleniem poważnego potencjału kryjącego się w tzw. imigracji powrotnej, które to przewidywanie już w niespełna rok po opublikowaniu raportu Boniego okazało się nietrafne:

W krótkim okresie polityka migracyjna powinna zmierzać do wykorzystania potencjału masowej mobilności poakcesyjnej, co przy odpowiednio zaprojektowanych rozwiązaniach (wspieranie przedsiębiorczości zwłaszcza migrantów powrotnych, uelastycznienie rynku pracy, mieszkalnictwo itd.) może wspierać proces migracji wewnętrznej do dużych ośrodków miejskich i tym samym przyspieszać proces realokacji ludności wewnątrz kraju.

W raporcie nie wspomina się w ogóle o – przyjętej w czasie jego opracowywania – Dyrektywie 2009/50/WE (EU Blue Card) – która jest jednym z najważniejszych dokumentów Unii Europejskiej odnoszących się do zagrożeń demograficznych, przed jakimi stoi Europa. Jest to tym bardziej niepokojące, że to na Polskę właśnie, w czasie jej Prezydencji, przypadnie obowiązek rozpoczęcia implementacji tej dyrektywy.

Na szczęście, w konkluzji autorzy stwierdzają jednak, że: ***W dłuższej perspektywie polityka migracyjna powinna przygotowywać Polskę do sytuacji kraju imigracji netto.*** W tym kontekście priorytetem są działania mające na celu: 1) *monitorowanie potrzeb polskiego rynku*

pracy i dostosowanie doń instrumentów polityki migracyjnej (w tym korzystanie z instrumentów aktywnych, np. zawieranie umów bilateralnych bądź partnerstw dotyczących napływu migrantów z krajów trzecich); 2) ułatwianie imigrantom integracji ekonomicznej i społecznej oraz chronienie ich przed wykluczeniem społecznym.

Badanie UNICORN: „Problemy i potrzeby wysoko wykwalifikowanych obywateli krajów trzecich”

Zespół projektowy

Jerzy Samborski - autor projektu i prezes Unicorn, wyznaczył na stanowisko Kierownika Projektu - Barbarę Keil-Skrobiszewską - członka zarządu Unicorn, osobę z wieloletnim doświadczeniem w prowadzeniu międzynarodowych projektów, absolwentkę Wydziału Ekonometrii Szkoły Głównej Planowania i Statystyki (obecnie Szkoły Głównej Handlowej). Powołana została Grupa Badawcza w osobach: dr. Pawła Kaczmarczyka – członka Zespołu Doradców Strategicznych Premiera i Kierownika Ośrodka Badań nad Emigracją Uniwersytetu Warszawskiego, dr. Pawła Karpińskiego – współautora programów restrukturyzacyjnych polskiej gospodarki, uczestnika szeregu projektów badawczych; mgr. Anety Piekut i mgr. Ewy Matejko – doktorantek Ośrodka Badań nad Emigracją i Maliny Samborskiej, absolwentki Państwowej Wyższej Szkoły Psychologii Społecznej.

Do współpracy w charakterze Ekspertów Regionalnych zaproszono badaczy przedmiotu z ośrodków uniwersyteckich: dr Marzenę Starnawską i mgr Ilonę Szymańską z Wydziału Zarządzania i Ekonomii Politechniki Gdańskiej, mgr. Marcina Gońdę z Instytutu Socjologii Uniwersytetu Łódzkiego, mgr Judytę Szkudlarek z Uniwersytetu Wrocławskiego i mgr Marlenę Dzikowską z Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu.

Z pomocą w realizacji badań ankietowych za granicą przyszli: mgr Melih Dagistanli z TOBB University w Ankarze, mgr Oleksander Jarema i mgr Marya Shedlovskaja z Ukraińskiej Fundacji Wspierania Reform.

Znaczące wsparcie Zespół otrzymał od pracowników konsulatów polskich we Lwowie i w Ankarze, a także od pracowników Wydziału Konsularnego Ministerstwa Spraw Zagranicznych.

Wieloma cennymi uwagami i spostrzeżeniami na temat imigracji i integracji podzielili się m.in.: prof. dr Julian Auleytner, rektor Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Warszawie, dr hab. Piotr Szukalski z Wydziału Demografii Uniwersytetu Łódzkiego, mgr Anna Świebocka – dyrektor Zespołu Rozwoju Zasobów Ludzkich w Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości, prof. dr Georg Milbradt – były premier Saksonii, mgr Magdalena Suschlik – pedagog Szkoły Integracyjnej Robert-Jungk-Oberschule w Berlinie, Poppy Szaybo – były dyrektor Projektów Diaspory i Integracji British Council z Londynu i Krzysztof Wróblewski – prezes Efekt Serwis.

Badanie, przeprowadzone w okresie 01.04.2009 – 30.06.2010, w oparciu fundusze własne i dofinansowanie z EFI i z budżetu państwa, zwieńczone zostało niniejszym „Raportem”, składającym się z: Opisu metodologii, przedmiotu i celów badania; Prezentacji i analizy uzyskanego materiału badawczego; Wniosek i rekomendacji.

Znaczna część tekstów została przetłumaczona na język angielski i zamieszczona w drugiej części „Raportu”. Wszystkie opracowania wraz z tabelami, wykresami i materiałami dodatkowymi zostały zamieszczone na stronie internetowej www.bluecard.net (również w językach angielskim i częściowo tureckim).

Cel badania

Celem badania (pilotażowego), opartego na stosunkowo małej próbie, nie było pozyskanie wiarygodnej wiedzy o samym przedmiocie (imigranci, ich problemy integracyjne itp.), ale pozyskanie danych wyjściowych koniecznych dla opracowania wskaźników i metodologii, umożliwiających budowę modelu zarządzania politykami imigracyjną i integracyjną oraz ocenę postępów w dostosowaniu tychże polityk do powstających potrzeb i w podejmowaniu odpowiednich środków do ich realizacji, w odniesieniu do wysoko wykwalifikowanych i wykształconych obywateli krajów trzecich.

W odniesieniu do warunków polskich celem badania jest sformułowanie wniosków i rekomendacji do ewentualnego wykorzystania przy opracowywaniu doktryny i długofalowej strategii imigracyjnej. W tym kontekście problematyka szeroko rozumianej integracji instytucjonalno-prawnej, ekonomiczno-zawodowej, społecznej i kulturowej imigrantów nabiera szczególnego wymiaru, bowiem skala korzyści z napływu imigrantów w dużym stopniu uzależniona jest od postępu w procesie ich integracji ze społecznościami lokalnymi.

Badania dotyczyły zwłaszcza dostępu imigrantów do takich obszarów, jak: fundusze publiczne, działalność gospodarcza, kultura i zachowanie dziedzictwa narodowego, oświata i wychowanie, zatrudnienie, bezpieczeństwo i ochrona zdrowia, ubezpieczenie społeczne, wolność przemieszczania, informacji i wypowiedzi, religia itp.

Grupami docelowymi projektu byli:

- 1) wysoko wykwalifikowani i/lub wykształceni obywatele grupy wybranych państw trzecich, plasujący się w czołówce pod względem liczby imigrantów w Polsce (Chin, Rosji, Turcji i Ukrainy), przebywający legalnie w Polsce;
- 2) obywatele tychże państw trzecich przebywający na terytorium państwa trzeciego, którzy zastosowali się do konkretnych środków poprzedzających wyjazd lub spełnili warunki określone w prawie krajowym, w tym warunki dotyczące zdolności do integracji ze społeczeństwem danego państwa członkowskiego.

Metodologia

W celu uzyskania możliwie wyczerpującego materiału analitycznego badania były przeprowadzane zarówno w Polsce, jak i w krajach pochodzenia imigrantów. Tak duży zasięg przedmiotowy badania powodował konieczność zróżnicowania jego metodologii, jak i zastosowanych narzędzi badawczych. Badanie miało charakter pilotażowy i stanowi pierwszy etap planowanego programu.

Narzędzia badawcze

1. Punktem wyjścia była analiza umów zawartych między Chinami, Rosją, Turcją i Ukrainą a Polską/UE dotyczących warunków wjazdu na terytorium RP oraz zebranie dostępnych danych statystycznych z lat 2004-2008 dotyczących skali aplikacji o wizę (z podziałem na rodzaj wizy i okres jej przyznania), skali odmów wydania wizy i zestawienie przyczyn odmów.

2. Celem identyfikacji problemów instytucjonalno-prawnych, na jakie na etapie przygotowania do wyjazdu, napotykają wysoko wykwalifikowani obywatele Chin, Rosji, Turcji i Ukrainy, mający zamiar podjąć zatrudnienie lub prowadzić własną działalność gospodarczą w Polsce, przeprowadzone zostały wywiady z pracownikami konsulatów polskich w Pekinie, Moskwie, Ankarze i Kijowie. Informacje pozyskane z tych wywiadów (rozmów i korespondencji) posłużyły następnie do opracowania kwestionariusza ankiety z cudzoziemcami planującymi podjęcie pracy w Polsce.

3. Przeprowadzone zostały badania ankietowe w konsulatach RP w Ankarze i we Lwowie wśród obcokrajowców planujących podjęcie pracy w Polsce. Nie udało się przeprowadzić akcji ankietowej w Rosji i w Chinach ze względu na brak możliwości sfinansowania badań z funduszu EFI; badania we Lwowie i w Ankarze Unicorn przeprowadził dzięki wsparciu udzielonym przez zaprzyjaźnione organizacje: Ukraińską Fundację Wspierania Reform i TOBB University w Ankarze.

4. Celem badania cudzoziemców przebywających w Polsce była identyfikacja problemów i potrzeb pojawiających się bezpośrednio po przyjeździe, przy podejmowaniu pracy, ocena wykorzystania kwalifikacji tej kategorii pracowników na polskim rynku pracy oraz identyfikacja problemów w sferze kulturowo-społecznej integracji.

5. Przeprowadzone zostały badania ankietowe i pogłębione wywiady indywidualne z przedstawicielami poszczególnych grup imigrantów w Warszawie i w czterech miastach wojewódzkich: Gdańsku, Łodzi, Poznaniu i Wrocławiu.

Spostrzeżenia i wnioski

Szczególnym przedmiotem zainteresowania Unicornu w odniesieniu do powstających, nowych polityk imigracyjnej i integracyjnej Unii Europejskiej, w tym Polski, jest zadbanie o to, aby szczególnie zachęcające warunki stworzyć przede wszystkim dla tych wysoko wykwalifikowanych imigrantów, których celem będzie zakładanie firm i prowadzenie własnej działalności gospodarczej, a dopiero potem dbać o przybyśszy poszukujących pracy. Poważne potraktowanie tego zagadnienia wymaga nie tylko ścisłej współpracy państw członkowskich w wymianie informacji dotyczących rynków pracy i poziomu przedsiębiorczości, ale przede wszystkim stworzenia odpowiednich modeli takiego współdziałania. Modele mogą powstać tylko w wyniku badań, i to jest priorytet, do pilnej realizacji, dla Komisji Europejskiej i jej centralnych instytucji, a także dla organizacji pozarządowych i centrów badawczych.

Dotychczas realizowane programy mające wspierać badania, w tym te dofinansowywane w ramach Europejskiego Funduszu na rzecz Imigrantów (EFI), projektowane są przez UE w sposób wskazujący na brak gruntowniejszego przekonania ich autorów, czemu i komu tak naprawdę miałyby one służyć. Przykładem może być tu Polska, gdzie kompetencje kierowania programami rozdzielono pomiędzy

dwa resorty w taki sposób, że żaden z nich nie poczuwa się do roli ich właściciela. W efekcie niezależne, nie dysponujące wysokim budżetem organizacje nie są w stanie prowadzić zakrojonych na dłuższą metę badań, ponieważ Władza Wdrażająca Programy Europejskie nie dotrzymuje umów o dofinansowanie i dofinansowuje roczne projekty z niemal rocznym opóźnieniem. Wiosną 2010 doszło nawet do swego rodzaju buntu organizacji pozarządowych uczestniczących w programach realizowanych przez WWPE. Głównym powodem takiego stanu rzeczy jest podobno brak kilku etatów, których nie chce przyznać rząd; odpowiednie wnioski leżą w Kancelarii Premiera od kilkunastu miesięcy.

Jak piszą w swych wnioskach badacze Unicornu, jedna z ważnych hipotez, która będzie podlegała weryfikacji w następnych edycjach badań związana jest z oceną znaczenia aktywności imigrantów na rynku pracy jako przedsiębiorców; celem będzie uzyskanie odpowiedzi na pytanie czy i w jakim stopniu tworzą oni nowe miejsca pracy? Ponadto zasadne będzie uzyskanie materiału badawczego umożliwiającego określenie wpływu przedsiębiorców imigrantów na wzrost gospodarczy, dochody budżetowe, aktywizację gospodarczą w układach lokalnych etc.

Połowa spośród dwunastu przebadanych imigrantów, prowadzących działalność gospodarczą, zgłasza, że napotkała trudności przy zakładaniu w Polsce własnej firmy; najczęściej była to skomplikowana procedura administracyjna. Przedsiębiorcy wskazują też na wysokie koszty prowadzenia działalności gospodarczej w Polsce, w tym szczególnie podatki i różnego rodzaju opłaty.

Przy zakładaniu i prowadzeniu własnych przedsiębiorstw badani imigranci korzystali w zasadzie wyłącznie z oszczędności i pomocy rodziny, a trzech korzystało z kredytu bankowego. Żaden z badanych nie korzystał z pomocowych funduszy unijnych, rządowych lub oferowanych przez instytucje lokalne.

Większość (60%) występowała w charakterze pracodawcy o zezwolenie na pracę w swojej firmie dla innego cudzoziemca. Ich doświadczenia w tym zakresie są negatywne, skarżą się na wysokie opłaty, a zwłaszcza na trudności związane z uzyskaniem zaświadczenia starosty o braku polskich kandydatów na zgłaszane przez przedsiębiorcę zapotrzebowanie.

Trudne warunki podjęcia działalności gospodarczej związane z obciążeniami biurokratycznymi, słabą znajomością języka polskiego, wysokie podatki itp. nie zachęcają do podjęcia tego rodzaju aktywności, bądź skłaniają respondentów do funkcjonowania w szarej strefie, szczególnie w początkowej fazie działalności, gdy istnieje duże ryzyko niepowodzenia inwestycji.

Polska dopiero od kilkunastu lat jest krajem przyjmującym imigrantów, co tłumaczy brak spójnej polityki integracyjnej, jednak zaniechanie działań w tym kierunku może mieć negatywne skutki społeczne zarówno dla polskiej gospodarki, jak i społeczeństwa. Obecnie państwo polskie kwestię integracji pozostawia na barkach imigrantów.

W konsekwencji, jak wynika z wypowiedzi badanych, udana integracja jest silnie uzależniona od posiadania rodziny lub współmałżonka w Polsce – to bowiem w największym stopniu gwarantuje naukę języka oraz poznanie kultury kraju przyjmującego.

Rozwiązaniem, które mogłoby wprowadzić pozytywne zmiany może być organizacja kursów językowych specjalnie dla obcokrajowców, bowiem jak sygnalizowali badani, te dostępne obecnie są skierowane głównie do studentów i nie reprezentują poziomu umożliwiającego skuteczną naukę.

Kursy takie powinny być połączone z informacją na temat kultury, historii i zwyczajów polskich, a także ustroju i modelu działania instytucji, bowiem informacje te są kluczowe dla sprawnego funkcjonowania w polskim społeczeństwie, a obcokrajowcy nie znający języka polskiego mają utrudniony dostęp do tej wiedzy ze względu na brak materiałów o tej tematyce w językach obcych.

Wiedza o Polsce w świecie jest niewielka, brak jest promocji Polski w zagranicznych mediach – na co wskazują sami badani. Brak odpowiedniej promocji nie tylko czyni Polskę krajem mniej atrakcyjnym w oczach potencjalnych wysoko wykwalifikowanych imigrantów, ale także generuje stereotypy, które utrudniają tworzenie obustronnych relacji między cudzoziemcami i Polakami, jak wskazuje m.in. przykład imigrantów z krajów byłego Związku Radzieckiego. Dodatkowo brak dostatecznej informacji w językach obcych na temat bieżących wydarzeń politycznych, społecznych i kulturalnych w Polsce generuje wśród imigrantów poczucie wyobcowania, które jednak można zniwelować na przykład przez wprowadzenie obcojęzycznych serwisów informacyjnych.

Jak wynika z wypowiedzi respondentów, stosowana dotąd polityka nie czyni z Polski kraju atrakcyjnego z punktu widzenia polityki migracyjnej, cudzoziemcy wybierają nasz kraj z innych powodów – korzystnej sytuacji ekonomicznej, przynależności do Unii Europejskiej, posiadania tu rodziny i in. Jeśli Polska ma stać się krajem konkurencyjnym na międzynarodowym rynku pracy, konieczne jest wprowadzenie rozwiązań systemowych, nie tylko w kierunku otwarcia polskiego społeczeństwa na obecność kulturowo odmiennych grup, ale także ułatwiających funkcjonowanie w obszarze polskiego systemu instytucjonalno-prawnego. Spójna polityka wobec cudzoziemców, o jasno wyznaczonych celach, musi zastąpić obowiązujące dotąd przestarzałe przepisy.

Dalsze plany Unicorn

Następnym projektem, planowanym przez Unicorn, będą badania porównawcze mające na celu ustalenie, za pomocą jakich systemów i instrumentów prowadzona jest polityka integracyjna w odniesieniu do osób wysoko wykwalifikowanych w wybranych krajach tradycyjnie absorbujących imigrantów. Szczególnie interesujące będzie zapoznanie się z programami i doświadczeniami krajów posiadających systemy uważane za wzorcowe np. Wielkiej Brytanii, Kanady i Australii.

Analiza wyników badania ankietowego

Paweł Karpiński

Wprowadzenie

W okresie wrzesień-listopad 2009 r. zrealizowano badanie ankietowe na próbie 133 imigrantów (materiał badawczy zbierano w Warszawie, Poznaniu, Wrocławiu, Łodzi i Gdańsku), obywateli Chin, Rosji, Turcji i Ukrainy. Badaniu poddano grupę imigrantów pochodzących z czterech krajów (Chiny, Rosja, Turcja i Ukraina). Przyjęte założenia dotyczące badanej próby określiły zakres podmiotowy badań; badaniem objęto imigrantów posiadających wyższe wykształcenie oraz przebywających w Polsce co najmniej 12 miesięcy; przebadana próba objęła m.in. przedsiębiorców, przedstawicieli kadry kierowniczej i wolnych zawodów oraz studentów ostatnich lat studiów. Swoim zasięgiem przedmiotowym badanie objęło wszystkie podstawowe aspekty integracji, w tym ekonomiczny, prawny, kulturowo-obyczajowy i społeczny.

Docelowym priorytetem Projektu było opracowanie systemu wskaźników i metodologii umożliwiających ocenę zaawansowania procesów integracyjnych, jego pozytywnych i negatywnych przejawów, a także zagrożeń w osiągnięciu celów integracyjnych. Badania ukierunkowane były także na uzyskanie materiału badawczego umożliwiającego doskonalenie polityki zarządzania (środków i narzędzi) przebiegiem integracji oraz ułatwiających koordynację procesu uczenia się przez porównanie. Badanie miało charakter pilotażowy, zebrany materiał badawczy poddany został analizie na podstawie której sporządzono prezentowany Raport.

1. Cele i uwarunkowania badania ankietowego oraz charakterystyka badanej próby

1.1. W ramach projektu zostało zrealizowane badanie ankietowe, którego podstawowym celem było przetestowanie narzędzia badawczego i zgromadzenie wstępnego materiału badawczego dla:

- identyfikacji głównych potrzeb i problemów integracyjnych imigrantów oraz dokonania gradacji ich znaczenia,
- zapoczątkowania gromadzenia informacji niezbędnych dla opracowania systemu oceny stopnia zaawansowania procesów integracji imigrantów ze społecznościami lokalnymi,
- dokonania niezbędnych korekt i uzupełnień zarówno zakresu przedmiotowego badania jaki i szczegółowych rozwiązań metodologicznych.

1.2. Można przyjąć, że badania procesu integracji imigrantów ze społecznościami lokalnymi w warunkach polskich mają charakter w dużym stopniu pionierski.

1.3. Jedną z istotnych trudności w przeprowadzeniu badania były niedostatki zasobów informacji statystycznej, jej rozproszenie i niekompletność. Zgromadzony materiał jest wystarczającą podstawą do sformułowania wielu kluczowych dla realizacji projektu hipotez badawczych i udoskonalenia metodologii i narzędzi badawczych.

1.4. Występował wysoki poziom nieufności badanych co do celów badania i skutków wzięcia przez nich udziału w badaniu. Trudności przezwyciężono m.in. poprzez odpowiedni dobór zespołu badaczy, wybór miejsc przeprowadzania badania, a przede wszystkim poprzez odpowiednie ukształtowanie kwestionariusza ankiety.

1.5. Badaniu ankietowemu poddano 50 obywateli Ukrainy (38%), 35 obywateli Rosji (26%), 29 obywateli Turcji (22%) i 19 obywateli Chin (13%). Duże trudności wystąpiły w przypadku przeprowadzenia badania wśród imigrantów z obywatelstwem chińskim, choć nie były to tylko trudności językowe.

1.6. Badanie swoim zasięgiem podmiotowym było ukierunkowane na imigrantów posiadających wysokie kwalifikacje; blisko 90% posiadało wykształcenie wyższe.

1.7. W badaniu wzięli udział imigranci o co najmniej 12-miesięcznym nieprzerwanym pobycie w Polsce; w przypadku ponad 90% badanych ich pobyt w Polsce rozpoczął się już po wejściu Polski do UE, najwięcej w 2007 r. – prawie co czwarty. Blisko 60% badanych przebywa w Polsce dłużej niż 3 lata.

Tabela nr 1. Struktura pod względem czasu pobytu w Polsce

Lp.	Rok przyjazdu do Polski	W odsetkach
1	Przed 2004	5
2	2004	15
3	2005	19
4	2006	19
5	2007	24
6	2008	18
		100

1.8. Prawie 65% miało mniej niż 30 lat, 15% więcej niż 40; tylko 6% osób przekroczyło 50 lat.

Tabela nr 2. Struktura pod względem wieku

Lp.	Rok urodzenia	W odsetkach
1	1955 i wcześniej	3
2	1956-60	3
3	1961-65	6
4	1966-70	3
5	1971-75	5
6	1976-80	22
7	1981-85	37
8	1986 i później	20
		100

1.9. W przebadanej próbie znaczący odsetek - blisko 60% - stanowili przedstawiciele wolnych zawodów, przedsiębiorcy i menadżerowie, kadra kierownicza, specjaliści oraz studenci ostatnich lat studiów. Najwięcej badanych pracowało w szkolnictwie, handlu, ochronie zdrowia, opiece społecznej, usługach finansowych i hotelarstwie/gastronomii.

Tabela nr 3. Struktura pod względem zawodu lub stanowiska

Lp.	Sytuacja zawodowa lub stanowisko	W odsetkach
1	Wolny zawód	12
2	Menadżer	3
3	Kierownik	5
4	Specjalista	15
5	Student	23
6	Inne	42
		100

1.10. Wśród motywacji, prawie 42% deklaruje, że powodem, którym kierowali się migrując do Polski były studia wyższe, prawie 19% wskazuje stypendium, a 11% praktykę lub staż zawodowy.

Tabela nr 4. Struktura pod względem motywu przyjazdu do Polski
(badani mogli wskazywać więcej niż jeden motyw)

Lp.	Motyw przyjazdu do polski	W odsetkach
1	Studia	42
2	Praca zarobkowa	29
3	Stypendium	19
4	Względy rodzinne	16
5	Staż/praktyka zawodowa	11
6	Działalność gospodarcza	10
7	Inne	5

1.11. W badaniu wzięło udział ponad 46% kobiet i 54% mężczyzn. Ponad 44% badanych pozostawało w stanie wolnym, co trzeci - w związku małżeńskim, a co czwarty (prawie 24%) pozostawał w związku partnerskim. Prawie 20% (25) badanych miało dzieci, a współczynnik dzietności w tej grupie wynosi 1,48.

1.12. Prawie 71% posiadało zezwolenie na zamieszkanie na czas określony.

Przedstawiona charakterystyka przebadanej próby upoważnia do uznania, że przyjęte założenia badawcze dotyczące jej składu podmiotowego w zdecydowanej większości zostały spełnione, a tym samym analiza wyników badania może stanowić podstawę do udoskonalenia jego metodologii i narzędzia badawczego.

Tabela nr 5. Struktura według statusu prawnego pobytu imigrantów w Polsce

Lp.	Status prawny	W odsetkach
1	Zezwolenie na zamieszkanie na czas określony	71
2	Wiza pobytowa/krajowa	12
3	Zezwolenie na osiedlenie się	10
4	Zezwolenie na pobyt rezydenta UE	1
5	Zezwolenie na pobyt stały rezydenta UE	2
6	Obywatelstwo polskie	2
7	Inny	2
		100

2. Prezentacja wyników badania ankietowego i ich analiza

Badanym imigrantom zadano ogółem 103 pytania, które dotyczyły wszystkich podstawowych aspektów szeroko rozumianego procesu integracji imigrantów ze społecznościami lokalnymi kraju przyjmującego oraz 20 pytań charakteryzujących badanego. Ze względu na obszerny zakres przedmiotowy zgromadzonego materiału badawczego, dla przejrzystości, zostanie on przedstawiony, w trzech wyodrębnionych, następujących blokach tematycznych: Instytucje publiczne w świetle opinii imigrantów, Imigranci na rynku pracy, Społeczno-kulturowe aspekty integracji imigrantów.

Instytucje publiczne w świetle opinii imigrantów

2.1. Badania wykazały, że 48% imigrantów o wysokich kwalifikacjach skarży się na trudności dotyczące uzyskania wizy (dostarczenie lub przedłużenie wizy), potwierdzenia stabilnego i regularnego źródła dochodów oraz wymogu wniesienia odpowiednich opłat za wydanie dokumentu. Ale głównym zarzutem wobec procedury przyznawania dokumentu pobytu jest jej czasochłonność i nadmierne sformalizowanie. Blisko 71% badanych imigrantów miało bezpośredni kontakt z urzędem odpowiedzialnym za wydawanie cudzoziemcom dokumentu pobytu w Polsce i 47% ocenia pracę urzędu wojewódzkiego pod tym względem pozytywnie, a 26% - negatywnie. Wśród 6% wystawiających ocenę bardzo negatywną większość podkreśla czasochłonność procedur, brak informacji lub niski poziom kompetencji i kultury obsługi.

Tabela nr 6. Ocena urzędów wojewódzkich wydających dokument pobytu cudzoziemców

Lp.	Ocena	W odsetkach
1	Bardzo dobra	11
2	Dobra	36
3	Przeciętna	27
4	Zła	20
5	Bardzo zła	6
		100

2.2. Ogółem poddano pod osąd przebadanych imigrantów 14 instytucji (organizacji) lub służb publicznych.

Wybrane instytucje, organizacje i służby publiczne w świetle ocen imigrantów

Można przyjąć, że liczba ocen wystawionych poszczególnym instytucjom, organizacjom lub służbom publicznym jest w dużym stopniu pośrednią miarą intensywności kontaktów imigrantów (znaczenia dla ich funkcjonowania w środowisku kraju przyjmującego) z nimi lub z ich przedstawicielami. Struktura tej intensywności wynika pośrednio (np. transmisja ocen formułowanych w środowisku badanego) lub bezpośrednio (kontakt osobisty) ze struktury próby poddanej badaniu, dlatego oceny zawarte w tabeli nie są tożsame z ocenami całej populacji, której skład znacznie się różni od próby.

Chociaż w wielu przypadkach liczba uzyskanych ocen jest zbyt mała, aby wyciągać zbyt daleko idące wnioski, to należy pamiętać, że pochodzą one od imigrantów z wyższym wykształceniem i relatywnie długim stażem pobytu w Polsce. Tym samym ich *ciężar gatunkowy* jest znaczący, a poziom wykształcenia ma duże znaczenie opiniotwórcze.

Najwięcej ocen negatywnych imigranci wystawili urzędowi pracy, policji, straży miejskiej oraz urzędowi administracji lokalnej. Najwięcej ocen pozytywnych otrzymały banki i szkoły wyższe. Wydaje się celowe rozszerzenie, w następnej edycji badania, jego zakresu w obszarze ocen instytucji publicznych o pytania dotyczące np. powodów wystawienia przez imigranta konkretnej instytucji oceny złej lub bardzo złej. Posiadanie takiej informacji pozwoli formułować wnioski ukierunkowane na poprawę ich funkcjonowania (dotyczy to szczególnie urzędów pracy, policji, straży miejskiej i urzędów administracji lokalnej).

Tabela nr 7. Wybrane instytucje, organizacje i służby w świetle ocen imigrantów

Lp.	Wyszczególnienie	Liczba ocen ogółem	Oceny w odsetkach				
			Bardzo dobrze	dobrze	Przeciętnie	źle	bardzo źle
1	Urząd Skarbowy	78	17	55	21	4	3
2	Szkoła wyższa	81	25	59	13	1	2
3	Szkoła średnia	20	25	51	24	0	0
4	Urząd administracji	69	7	52	30	4	7
5	Urząd pracy	34	6	35	35	9	15
6	Policja	60	17	39	30	7	7
7	Straż miejska	42	24	44	20	9	2
8	Bank	106	28	52	13	6	1
9	Przedszkole	25	24	44	24	4	4

2.3. Jedną z hipotez badawczych bazowała na dość powszechnej opinii mówiącej o występowaniu zjawisk patologicznych na styku imigracja-struktury urzędowej/służby publicznej. Badanym zadano pytanie: *Czy spotkał/a się Pan/i z sytuacją, że ktoś oczekiwał wręczenia łapówki lub uzależniał wydanie decyzji od wręczenia łapówki?* Ponad 9% odpowiedziało jednoznacznie twierdząco, 3% zaznaczyło odpowiedź: *trudno powiedzieć*; wskazali oni łącznie 19 jednoznacznych przypadków *oczekiwania* wręczenia łapówki (jedna trzecia dotyczy konduktorów lub kontrolerów biletów). Ponad 10% badanych nie udzieliło odpowiedzi, a 20-25% udzieliło jej z pewnymi oporami, co może wskazywać na potrzebę modyfikacji sposobu badania tego zagadnienia.

2.4. Prawie 62% badanych imigrantów w czasie pobytu w Polsce korzystało z publicznej służby zdrowia. Wśród przyczyn nie korzystania z publicznej służby zdrowia badani najczęściej (23%) odpowiadali, że nie było takiej potrzeby; sześciu badanych podało, że nie potrafi korzystać z usług tej służby. Blisko 13% badanych korzysta z prywatnej służby zdrowia, co oznacza, że prawie co piąty badany korzystający z opieki zdrowotnej, korzysta z niej na warunkach komercyjnych. Co czwarty badany oceniał źle lub bardzo źle swój kontakt z publiczną służbą zdrowia, a 48% dobrze lub bardzo dobrze. Tylko czterech badanych korzystało z pomocy społecznej w czasie swojego pobytu w Polsce; ok. 73% badanych nie korzystało, bo nie było takiej potrzeby, a 14% nie posiada odpowiedniej informacji. Nieliczni badani, którzy skorzystali z opieki społecznej oceniają ją dobrze.

Tabela nr 8. Ocena publicznej służby zdrowia dokonana przez imigrantów

Lp.	Ocena	W odsetkach
1	Zdecydowanie dobra	13
2	Dobra	35
3	Przeciętna	27
4	Zła	20
5	Bardzo zła	5
		100

Analizując tę część badania należy uwzględnić strukturę wiekową imigrantów poddanych badaniu; zdecydowana ich większość to ludzie młodzi, a tym samym ich zapotrzebowanie na usługi opieki zdrowotnej oraz opieki społecznej jest relatywnie małe. Tym bardziej jednak nabierają znaczenia negatywne oceny funkcjonowania służby zdrowia.

Imigranci na rynku pracy

Jednym z głównych obszarów, gdzie przebiegają procesy integracji imigrantów ze społecznościami lokalnymi, jest środowisko pracy/rynek pracy. Na procesy te oddziałują zarówno czynniki antagonizujące (np. rywalizacja o miejsca pracy, mniejsze wymagania płacowe i socjalne imigrantów) i integrujące (np. popyt na pracowników komplementarnych).

2.5. Ponad 54% badanych imigrantów posiadało zezwolenie na pracę dla cudzoziemców, 3% o taką zgodę się ubiegało. Blisko 65% w czasie przeprowadzania badania pracowało. Zwraca uwagę relatywnie małe znaczenie agencji pośrednictwa pracy, bowiem tylko 10% skorzystało skutecznie z ich usług. Co trzeci badany uzyskał pracę w wyniku własnej aktywności i bezpośredniego kontaktu z

pracodawcą. Również tylko co czwarty badany (34) miał kontakt z urzędem pracy, a tylko cztery osoby jednoznacznie deklarują, że uzyskały pracę przy udziale urzędu.

Tabela nr 9. Sposoby uzyskania pracy w Polsce przez imigrantów

Lp.	Status prawny	W odsetkach
1	Bezpośredni kontakt z pracodawcą	37
2	Odpowiedź na ogłoszenie prasowe	15
3	Pomoc rodziny lub znajomych w Polsce	14
4	Oddelegowanie przez pracodawcę	12
5	Internet	4
6	Pośrednictwo agencji pracy kraju pochodzenia	4
7	Urząd pracy	3
8	Pośrednictwo polskiej agencji pracy	3
9	Ogłoszenie w prasie	3
10	Inne	5
		100

Sposoby uzyskania pracy w Polsce przez imigrantów

Okolo 10-15% badanych pracuje poniżej posiadanych kwalifikacji, 55-60% zgodnie z posiadanymi kwalifikacjami, a 5-10% powyżej kwalifikacji, a 10-15% pracuje w zawodach wymagających innych kwalifikacji niż te, które posiadali w czasie przyjazdu do Polski. W przypadku co czwartego z badanych imigrantów, którzy pracują, wymagano nostryfikacji dyplomu lub weryfikacji/potwierdzenia kwalifikacji.

2.6. Prawie 30% badanych w czasie pobytu w Polsce zmieniło pracę, ponad 8% zrobiło to raz, 9% dwa razy, 7% trzy razy, a czterech badanych zmieniło pracę 4 lub więcej razy.

Sposoby poszukiwania pracy w Polsce przez imigrantów

Ponad połowa imigrantów jest stale aktywnych na rynku pracy (poszukuje pracy lub zamierza zmienić pracę), co należy uznać za wskaźnik wysoki. Zwraca uwagę duże znaczenie internetu na rynku, który staje się ważnym *pośrednikiem* oraz marginalizacja znaczenia urzędów pracy.

Tabela nr 10. Sposoby poszukiwania pracy w Polsce przez imigrantów

Lp.	Status prawny	W odsetkach
1	Ogłoszenie prasowe	34
2	Pomoc rodziny lub znajomych w Polsce	32
3	Bezpośredni kontakt z pracodawcą	23
4	Internet	19
5	Pośrednictwo agencji pracy	7
6	Pośrednictwo urzędu pracy	2
7	Inne	3

2.7. Jedną z ważnych hipotez badania dotyczyła znaczenia aktywności imigrantów na rynku pracy jako przedsiębiorców; celem będzie uzyskanie odpowiedzi na pytanie czy i w jakim stopniu tworzą oni nowe miejsca pracy? Dwunastu przebadanych imigrantów prowadzi działalność gospodarczą z tego zdecydowana większość (8 badanych) w sferze usług i handlu; pięciu posiada wspólników, którzy w większości są obywatelami kraju pochodzenia. Co drugi zatrudnia pracowników, przeważnie obywatele z kraju swojego pochodzenia. Połowa spośród nich ocenia, że napotkała trudności przy zakładaniu w Polsce własnej działalności gospodarczej; najczęściej była to skomplikowana procedura zakładania takiej działalności. Przedsiębiorcy imigranci wskazują na wysokie koszty prowadzenia działalności gospodarczej w Polsce, w tym szczególnie podatki i różnego rodzaju opłaty.

Przy zakładaniu i prowadzeniu własnej działalności gospodarczej badani imigranci korzystali w zasadzie wyłącznie z oszczędności i pomocy rodziny, a trzech korzystało z kredytu bankowego. Żaden z badanych imigrantów nie korzystał z pomocowych funduszy unijnych, środków rządowych lub środków lokalnych. Większość (60%) prowadzących działalność gospodarczą występowało o zezwolenie na pracę dla cudzoziemca. Ich doświadczenia z tym zakresem są negatywne, skarżą się na wysokie opłaty i szczególnie na przepis zobowiązujący pracodawcę do uzyskania potwierdzenia o braku możliwości zaspokojenia potrzeb kadrowych przy wykorzystaniu polskich pracowników.

Spoleczno-kulturowe aspekty integracji imigrantów

2.8. Jednym z głównych czynników określających proces integracji imigrantów ze społecznościami krajów przyjmujących jest poziom znajomości ich języka; ułatwia ona funkcjonowanie imigrantów zarówno w środowisku ich pracy, jak i w kontaktach ze społecznościami lokalnymi. Prawie 84% badanych jest zdania, że znajomość języka polskiego ma znaczenie w ich pracy zawodowej, działalności gospodarczej lub studiowaniu/uczeniu się.

2.9. Zdecydowana większość badanych (65-75%) ocenia swoją znajomość języka polskiego na poziomie dobrym lub bardzo dobrym, a tylko 10-20% na poziomie słabym lub bardzo słabym (tylko 6-8% podało, że w ogóle nie zna języka polskiego).

Tabela nr 11. Znajomość języka polskiego przez imigrantów

Lp.	Znajomość języka polskiego	W odsetkach				
		Bardzo dobra	Dobra	Średnia	Bardzo słaba	Nie znam
1	Komunikowanie się (rozmowa)	48	28	12	8	3
2	Pisanie	31	32	17	9	11
3	Czytanie	43	33	13	7	4
4	Radio, TV	56	23	7	7	7

Znajomość języka polskiego przez imigrantów

Biorąc pod uwagę relatywnie krótki średni czas pobytu badanych imigrantów w Polsce należy uznać, że samoocena znajomości języka polskiego jest wysoka; należy jednak przy tym pamiętać, że w grupie badanej byli zarówno imigranci pochodzący z krajów o dużych podobieństwach językowych (Ukraina, Rosja), jak i całkowicie odmiennych językach (Chiny, Turcja).

2.10. Spośród badanych prawie 74% uczyło się języka polskiego w czasie pobytu w Polsce, ale tylko 20-28% w formach zorganizowanych (szkoła językowa, kurs, lektor); ponad 65% badanych deklaruje, że uczy się języka polskiego poprzez rozmowy ze znajomymi i bliskimi, a ponad połowa (51%) uczy się samodzielnie.

Imigranci często (ponad 45% badanych) wskazują na utrudnienia jakie napotykali w nauce języka polskiego (badani mogli wskazywać więcej niż jedno utrudnienie); ponad połowa (55% spośród badanych, którzy wskazali utrudnienia w nauce) uważa, że język polski jest za trudny, brak czasu (36%), brak podręczników (19%), wysokie koszty nauki (19%), brak szkół/lektorów (15%).

Używanie języka polskiego przez imigrantów

2.11. Imigranci, niezależnie od poziomu znajomości, dość powszechnie posługują się językiem polskim, we wszystkich sytuacjach życiowych, co obrazuje tabela nr 12.

Tabela nr 12. Używanie języka polskiego przez imigrantów

Lp.	Wyszczególnienie	W odsetkach			
		zawsze	Często	rzadko	Nigdy
1	Sklep, zakupy	74	12	8	6
2	Urzędy, instytucje	67	14	11	8
3	Rozmowa ze znajomymi Polakami	59	19	15	7
4	Praca	58	23	10	9

2.12. Wybrane elementy integracji kulturowej imigrantów

Imigranci dość powszechnie oglądają polską telewizję (znacznie rzadziej słuchają polskiego radia), 72% i 60% czyta polską prasę i polskie książki (warto w tym miejscu przypomnieć, że w badaniu brały udział osoby z wyższym wykształceniem i tak wysokie wskaźniki są w tym przypadku bardziej wiarygodne).

Tabela nr 13. Wybrane elementy integracji kulturowej imigrantów

Lp.	Wyszczególnienie	Odsetek odpowiedzi twierdzących
1	Czy ogląda Pan/i polską telewizję lub słucha polskiego radia?	92
2	Czy w czasie pobytu w Polsce był/a Pan/i w kinie na polskim filmie?	74
3	Czy czyta Pan/i polską prasę?	72
4	Czy w czasie pobytu w Polsce przeczytał/a Pan/i książkę w języku polskim?	60
5	Czy w czasie pobytu w Polsce jadł/a Pan/i dania polskiej kuchni?	86
6	Czy na co dzień jada Pan/i dania polskiej kuchni?	50

Aktywność towarzyska imigrantów

Najczęstszą przyczyną trudności w nawiązaniu kontaktu z Polakami był brak zainteresowania z ich strony (tak odpowiedziało 18 badanych), trudności językowe (14) i brak okazji (12).

2.13. Ponad 93% badanych nawiązało kontakty towarzyskie z Polakami, a w przypadku 83% można uznać, że są one intensywne (spotkania co najmniej raz w miesiącu). Znacznie rzadziej spotykają się ze znajomymi nie będącymi Polakami lub osobami nie będącymi z kraju ich pochodzenia.

Tabela nr 14. Aktywność towarzyska imigrantów

Lp.	Wyszczególnienie	W odsetkach			
		Raz lub kilka razy w tygodniu	1-3 razy w miesiącu	Raz lub kilka razy w roku	Nie spotykam się
1	Jak często spotyka się Pan/i ze znajomymi, którzy są Polakami?	55	28	10	7
2	Jak często spotyka się Pan/i ze znajomymi, którzy są z kraju Pana/i pochodzenia?	46	35	12	6
3	Jak często spotyka się Pan/i ze znajomymi, którzy nie są z kraju Pana/i pochodzenia?	27	31	27	16

2.14. Ponad 90% imigrantów potwierdziło fakt zainteresowania Polaków ich krajami pochodzenia.

Tabela nr 15. Tematy zainteresowania Polaków krajami imigrantów

Lp.	Wyszczególnienie	odsetek
1	kultura	77
2	turystyka	75
3	gospodarka	60
4	historia	58
5	sport	45
6	polityka	14
7	kuchnia	7
8	religia	6

Tematy zainteresowania Polaków krajami pochodzenia imigrantów

Relatywnie wysokie zainteresowanie historią krajów pochodzenia emigrantów w dużym stopniu dotyczy historii najnowszej, polityki i spraw gospodarczych (60%), znacznie bardziej niż np. sportu. Tylko 6% zainteresowanych było aspektami religijnymi, choć w badaniu wzięło udział 30 wyznawców prawosławia, 23 islamu i 17 innych niż katolicki i prawosławny, kościołów chrześcijańskich.

2.15. Tylko 35% spośród nich deklaruje aktywność w nawiązywaniu kontaktów z organizacjami i stowarzyszeniami działającymi w Polsce; w większości są to organizacje lub stowarzyszenia zagraniczne. Jeszcze niższy (19%) jest sam poziom aktywności imigrantów w tych strukturach.

Także niski (20%) jest odsetek imigrantów, którzy należą do stowarzyszeń lub organizacji o statutowym ukierunkowaniu na określone narodowości, a tylko 17% aktywnie w nich uczestniczy. Najczęstszym (ponad 51%) powodem tak niewielkiego udziału w jest brak zainteresowania lub czasu (49%) oraz nie odpowiadający oczekiwaniom profil działalności tych organizacji (32%).

2.16. Ponad 92% spośród nich deklaruje znajomość języków obcych (poza językiem polskim), a ponad 62% zna więcej niż jeden język. Najpopularniejszy to: angielski (81%), rosyjski (45%) i niemiecki (17%); 40% badanych ocenia swoją znajomość języka angielskiego jako bardzo dobrą. Blisko 70% badanych używa w Polsce innego, niż język ojczysty i polski, języka; najczęściej wymienianym był język angielski (56%) i język rosyjski (13%).

2.17. Imigranci dbają o to, aby ich dzieci uczyły się języka ojczystego oraz aby poznawały historię i kulturę kraju pochodzenia. Ponad 84% ich dzieci uczy się języka ojczystego, wiedzę o kulturze i historii, dzieci imigrantów uzyskują przeważnie (68%) od rodziców, znacznie rzadziej w szkole.

2.18. Około 73% badanych imigrantów deklaruje, że są osobami wierzącymi; 55% obchodzi w Polsce te same święta i uroczystości religijne, które obchodzili w swoim kraju. Co trzeci (36%) z tych, którzy obchodzą te święta wskazał na trudności z tym związane, takie jak brak dostępności odpowiednich produktów w sklepach oraz brak wolnych dni od pracy, rzadziej brak odpowiednich miejsc kultu. Pięciu badanych wskazało na brak przyzwolenia polskiego otoczenia. Rzadziej (48%) niż święta religijne imigranci obchodzą w Polsce swoje święta narodowe. Ponad 30% spośród nich wskazuje na trudności w obchodzeniu tych świąt, najczęściej na brak odpowiednich miejsc na uroczystości i brak wolnych dni od pracy. Dziewięciu badanych wskazało na brak przyzwolenia polskiego otoczenia.

2.19. Około 57% imigrantów deklaruje, że obchodzi polskie święta i uroczystości religijne; 47% dzieli się opłatkiem, a 60% kultywuje zwyczaj ubierania choinki.

Tabela nr 16. Znajomość polskich świąt i uroczystości religijnych

Lp.	Polskie święta lub uroczystości religijne	W odsetkach		
		znam	Praktykuję	Nie znam
1	Dzielenie się opłatkiem	34	47	19
2	Ubieranie choinki	32	60	8
3	Noszenie świeconki do kościoła	37	29	34
4	Pasterka	38	21	41
5	Święto Zmarłych	39	36	25

2.20. Znacznie mniej badanych imigrantów deklaruje, że obchodzi polskie święta i uroczystości narodowe niż polskie święta i uroczystości religijne (odpowiednio: 32% i 57%).

Tabela nr 17. Znajomość polskich świąt i uroczystości narodowych

Lp.	Święto/uroczystość	W odsetkach
1	Święto Niepodległości	71
2	Święto Pracy	63
3	Święto Konstytucji 3 Maja	63
4	Święto Wojska Polskiego	29

2.21. Ponad 35% badanych wskazało na fakty spotkania się z oznakami dyskryminacji ze strony polskiej społeczności. Blisko 29% spośród nich jako przyczynę dyskryminacji wskazało pochodzenia narodowe, przekonania/poglądy (9%), rasę (7%), wyznanie (7%). Co czwarty (29%) został okradziony, sprawcami najczęściej byli Polacy (40% przypadków), 33% zostało oszukanych, a co drugi został kiedyś obrażony lub znieważony.

2.22. Imigranci poddani badaniu zostali poproszeni o wskazanie cech pozytywnych i negatywnych (maksymalnie trzech) Polaków. Generalnie można powiedzieć, że zgromadzony materiał wskazuje na znaczne osłabienie tzw. tradycyjnych cech składających się na stereotyp Polaka, szczególnie stereotyp negatywny. Polacy postrzegani są jako osoby „pracowite”, a nie „leniwe”; relacja ta ukształtowała się jak 5 do 1. Wysoką pozycję zajmuje „gościnność”, ale przegrywa z „otwartością” i „uczynnością”. Wśród cech negatywnych mocno utrzymuje się opinia o skłonności Polaków do nadmiernego korzystania z alkoholu i malkontenctwo, także o skłonnościach ksenofobicznych (nietolerancja, nacjonalizm, poczucie wyższości itp.).

2.23. Ponad 33% badanych deklaruje chęć pozostania w Polsce i jednocześnie 25% deklaruje chęć jej opuszczenia. Blisko 8% zamierza udać się do innego kraju członkowskiego UE lub kraju spoza UE. Ponad 42% imigrantów jest niezdecydowanych co do swoich planów osiedleńczo-migracyjnych.

Tabela nr 18. Plany imigrantów dotyczące pozostania w Polsce

Lp.	Czy planuje Pan/i pozostać w Polsce?	odsetek
1	Tak	33
2	Planuję wrócić do kraju pochodzenia	17
3	Planuję wyjechać do innego kraju UE	4
4	Planuję wyjechać do kraju spoza UE	4
5	Nie wiem/trudno powiedzieć	42
	Razem	100

3. Podsumowanie i wnioski

Uwagi i wnioski dotyczące zastosowanej metodologii i narzędzia badawczego

Przeprowadzone badanie ankietowe miało charakter pilotażowy i jego głównym celem było przetestowanie zaprojektowanej metodologii i zastosowanego narzędzia badawczego (kwestionariusz ankiety). Przyjęta metodologia badania ankietowego i zastosowane narzędzie badawcze w dużym stopniu potwierdziły swoją przydatność do prowadzenia badań w środowisku imigrantów mających na celu monitorowanie przebiegu procesu ich integrowania się ze społecznościami lokalnymi oraz identyfikowania problemów i potrzeb imigrantów. Poczyniono wiele obserwacji, które będą wykorzystane przy doskonaleniu metodologii i narzędzi badawczych w następnych edycjach badania. Szczególnie cenne są obserwacje dotyczące zakresu przedmiotowego badania oraz kształtu kwestionariusza ankiety (język, sposób formułowania pytań itp.). W trakcie badań okazało się, że niektóre z przyjętych założeń wyjściowych w praktyce były trudne do pełnego zrealizowania w czasie przeznaczonym na przeprowadzenie badania. Uwaga ta dotyczy szczególnie przyjętej zasady proporcjonalności udziału imigrantów w przebadanej próbie pod względem kraju pochodzenia i

wyodrębnionych grup zawodowych. Nie miało to jednak wpływu na realizację głównych celów badania.

Pomimo tego, że pytania ankiety dotyczyły wszystkich podstawowych aspektów integracji (prawnych, ekonomicznych, społecznych i kulturowych) to niektóre elementy badania nie w pełni spełniły oczekiwania autorów projektu; dotyczy to zwłaszcza zagadnień rynku pracy oraz działalności gospodarczej imigrantów. Inna ważna obserwacja wskazuje na konieczność większego zachowania równowagi (proporcjonalności) w badaniu poszczególnych aspektów integracji imigrantów. Z drugiej jednak strony konieczne będzie pogłębienie badania tych obszarów, gdzie imigranci wyrażali opinie i oceny negatywne; dotyczy to na przykład oceny instytucji publicznych, ale nie tylko. Szczególną uwagę zwraca konieczność zapewnienia wysokiego poziomu dyskrecji w trakcie przeprowadzania badań, bowiem zanotowano relatywnie wysoki poziom nieufności wśród wielu badanych; choć nie da się go precyzyjnie określić, to w wielu przypadkach mógł mieć on wpływ na jakość zgromadzonego materiału. Wydaje się, że tworzenie warunków dla swobodnej, nieskrępowanej wypowiedzi osób badanych ma ważne, jeżeli nie podstawowe, znaczenie dla prowadzenia tego typu badań. Bez wątplenia można przyjąć, że imigranci stanowią zbiorowość o dużym stopniu wrażliwości na zakres przedmiotowy badań i potencjalne możliwości wykorzystania pozyskanego materiału badawczego dla celów pozanaukowych. Dlatego bardzo ważnym zagadnieniem metodologicznym jest podniesienie poziomu wiarygodności trybu przeprowadzania badania i zwiększenia u badanych przekonania o wyłącznie poznawczym (naukowym) przeznaczeniu wyników badań.

Niezbędne jest zwiększenie możliwości uogólniania wniosków wynikających z analizy zgromadzonego materiału badawczego na całą populację znajdującą się w zasięgu obszaru badawczego. Cel ten można osiągnąć poprzez podjęcie dwóch następujących działań: znacznego zwiększenia liczebności badanej próby do co najmniej 500-600 badanych osób oraz poprawę jakości doboru próby badawczej tak, aby uzyskać odpowiedni poziom jej reprezentatywności, przy jednoczesnym ograniczeniu głównych kryteriów doboru osób badanych do maksymalnie dwóch (wykształcenie i zawód/kwalifikacje).

Należy rozważyć propozycję maksymalnego ograniczenia przestrzennego zasięgu badania do trzech ośrodków, ograniczenia wieku badanego imigranta oraz czasu jego przebywania w Polsce. Takie podejście do budowy próby badawczej uczyni ją bardziej jednorodną, a tym samym przyczyni się do podniesienia jakości analizy materiału badawczego.

Problem bariery językowej miał mniejsze znaczenie niż można było oczekiwać, ale stanowi on istotne utrudnienie przy prowadzeniu badań w środowisku imigrantów (szczególnie w odniesieniu do imigrantów z Chin), powoduje wydłużenie przeciętnego czasu badania i nierzadko zmusza badającego do wyjaśniania znaczenia treści zawartych w pytaniach. Tym samym udoskonalenie języka, który powinien być bardziej jednoznaczny i komunikatywny, stosowanego w narzędziach badawczych, powinno sprzyjać poprawie jakości materiału badawczego.

Szczególnym negatywnym przykładem może być posługiwanie się w pojęciem „imigranci z państw trzech”, co nierzadko bywa odbierane przez osoby badane jako pojęcie równoznaczne z pojęciem „imigranci z państw Trzeciego Świata”, co u wielu z badanych wywołuje konotacje pejoratywne. Z tego powodu zdarzały się przypadki odmowy wzięcia udziału w badaniu. Zmiana tego wymyślonego w Brukseli, niefortunnego terminu, jest konieczna i pilna.

Istotnym problemem w realizacji badania ankietowego był zbyt długi czas trwania wywiadu, co nierzadko wywoływało u osób badanych oznaki zniecierpliwienia i irytacji (co oczywiście znajdowało swoje odbicie w jakości pozyskanego materiału badawczego).

Przyjęta na etapie badania pilotażowego metodologia badawcza polegająca na zastosowaniu zbioru zróżnicowanych narzędzi badawczych (jakościowych i ilościowych) generalnie potwierdziła swoją przydatność; narzędzia jakościowe pozwoliły na dobrą identyfikację potencjalnego obszaru badawczego pod względem przedmiotowym, a badanie ankietowe było próbą zmierzenia intensywności poszczególnych zjawisk. Szczegółowa analiza zgromadzonego materiału badawczego pozwala na dokonanie odpowiednich korekt i uzupełnień narzędzi badawczych w celu zwiększenia stopnia ich komplementarności. Wydaje się także, że wywiady grupowe powinny wzbogacić dorobek badawczy. Istnieje uzasadniona potrzeba dokonania, na zasadzie rotacji, zmiany struktury uczestników pogłębionych wywiadów indywidualnych poprzez zwiększenie udziału przedstawicieli administracji centralnej i społeczności lokalnej. Wystąpiły sygnały, które wskazują na konieczność większego dostosowania przedmiotowego zakresu narzędzi badawczych do specyfiki badanych imigrantów pod względem kraju pochodzenia, kategoryzacji zawodowej czy długości okresu pobytu w kraju przyjmującym. Zmiany dokonywane w tym zakresie nie powinny jednak naruszać zasady ciągłości badań i ich powtarzalności.

Wnioski wynikające z analizy zgromadzonego materiału badawczego

1. Analiza wyników badania daje asumpt do sformułowania wielu ważnych hipotez, które powinny podlegać weryfikacji w następnych edycjach badań procesów integracji imigrantów ze społecznościami lokalnymi. Oto niektóre z nich:

- Dla większości imigrantów Polska jest krajem docelowym
- Rozwiązania systemowe w Polsce i w Unii Europejskiej nie sprzyjają rozwojowi przedsiębiorczości imigrantów
- Instytucje i służby publiczne w zbyt małym stopniu uwzględniają w swojej działalności potrzeby imigrantów
- Administracja centralna i lokalna nie są przygotowane do przyjęcia potencjalnej dużej fali imigracyjnej
- Monitorowanie przez służby publiczne procesów związanych z napływem i pobytem w Polsce imigrantów jest niedostateczne.

2. Przeprowadzone badania pilotażowe pozwoliły na zaobserwowanie niekorzystnych zjawisk, które już obecnie mają istotny wpływ na skuteczność monitorowania procesu integracji imigrantów ze społecznościami lokalnymi oraz właściwego identyfikowania problemów i potrzeb imigrantów, a których znaczenie w przyszłości może ulec zwiększeniu.

Do tych zjawisk należy zaliczyć: strefę ukrytą, problem zaufania oraz imperatyw poprawności politycznej; zjawiska te są ze sobą ściśle powiązane i mogą tworzyć rodzaj specyficznego filtra ograniczającego możliwości poznawcze przebiegu procesu integracji imigrantów.

Sposobem prowadzącym do ograniczania jego działania jest budowanie klimatu zaufania i przekonania o wzajemnych korzyściach płynących z prawidłowego przebiegu procesów integracyjnych.

Analiza wyników badań szczegółowych pogłębionych

Marzena Starnawska

Ilona Szymańska

Imigracja to problem, który w Polsce obecny jest od niedawna. Dotąd to raczej nasz kraj był krajem wysyłającym, bądź tranzytowym w drodze do krajów Unii Europejskiej, jednak dynamiczny rozwój gospodarczy oraz przystąpienie Polski do Wspólnoty Europejskiej to czynniki, które wpłynęły na imigracyjną atrakcyjność naszego kraju. Jednocześnie za napływem coraz większej liczby cudzoziemców nie idą systemowe regulacje, które ułatwiłyby obustronne przystosowanie społeczeństwa i imigrantów do nowej sytuacji. Tymczasem wypracowanie polityki migracyjnej staje się problemem kluczowym w dobie zwiększającej się mobilności i rosnącego zapotrzebowania na imigrantów ekonomicznych, szczególnie tych wysoko wykwalifikowanych, w Europie i w Polsce (która notuje odpływ wykształconych pracowników do krajów „starej” Unii, oferujących korzystniejsze warunki zatrudnienia niż w kraju). Badanie potrzeb wysoko wykwalifikowanych imigrantów w Polsce przeprowadzone przez Europejską Unię Małych i Średnich Przedsiębiorstw oraz Klasy Średniej UNICORN, ma służyć jako podstawa do wypracowania polityki integracyjnej w stosunku do tej grupy imigrantów.

Badaniem objęto cztery spośród ośmiu państw najliczniej wysyłających swych obywateli do Polski: Chiny, Turcję, Rosję i Ukrainę. Kraje te różni zarówno dystans geograficzno-kulturowy w stosunku do Polski, jak i motywy przyjazdu ich obywateli. Wywiady pogłębione przeprowadzono z 23 respondentami reprezentującymi wybrane kraje trzecie (5 z Chin, 4 z Turcji oraz po 7 z Rosji i Ukrainy) w okresie od września do listopada 2009 roku. Ze względu na pilotażowy charakter badania, nieliczną próbę oraz trudności w dotarciu do respondentów spełniających założone kryteria, badanie to nie jest reprezentatywne, jednak jest istotne, ze względu na problemy podejmowane przez badanych. Indywidualne różnice między badanymi oraz specyfika doboru próby podyktowana dostępnością uczestników, sprawiają że warto mieć na uwadze cechy swoiste dla poszczególnych badanych grup.

1. Charakterystyka badanych grup

Chińczycy

Obywatele Chin to grupa wyjątkowa spośród objętych badaniem wysoko wykwalifikowanych imigrantów, bowiem bardzo duży dystans kulturowy dzieli ich od kraju migracji, a język kraju przyjmującego postrzegany jest jako bardzo trudny, dlatego też w tej grupie badanych najwięcej osób nie znało języka polskiego, co wpływało na niski stopień integracji społecznej i kulturowej. W niektórych przypadkach także słaba znajomość języka angielskiego wpływała na zdawkowość wypowiedzi. Problemy w nauce polskiego sprawia zarówno gramatyka jak i wymowa, a niski poziom opanowania języka zniechęca do jego stosowania. Nawet badani posiadający współmałżonka z Polski i znający język polski, z rodziną rozmawiają po angielsku, język polski stosując tylko w codziennych

Kraj pochodzenia	Źródło dochodów / wykonywany zawód	Wykształcenie	Płeć	Wiek	Rok przyjazdu do Polski	Znajomość języka polskiego	Kraj pochodzenia partnera
Chiny	Własna firma eksport towarów z Chin	international bussines	kobieta	24 lata	2009	brak	Wolna
Chiny	nauczyciel j. chińskiego	filologia angielska	kobieta	-	2007	brak	Chiny
Chiny	asystent ds. polsko-chińskich kontaktów	international management	kobieta	29 lat	2006	bardzo słaba	Polska
Chiny	tłumacz	filologia polska	mężczyzna	24 lata	2008	dobra	Wolny
Chiny	tłumacz j. chińskiego	Politologia	mężczyzna	45 lat	2005	dobra	Polska
Rosja	tłumacz, lektor j. rosyjskiego	filologia rosyjska	kobieta	32 lata	2007	bardzo dobra	Polska
Rosja	pomocnik menedżera projektu	organizacja i zarządzanie (doktorat z ekonomii)	kobieta	-	2008	dobra	Polska
Rosja	praca w fundacji pomagającej imigrantom	muzealnictwo	kobieta	-	2004	bardzo dobra	Polska
Rosja	poszukuje pracy; praca na własny rachunek w szarej strefie - stolarz	Ekonomia	mężczyzna	34 lata	2005	bardzo dobra	Polska
Rosja	praca w stowarzyszeniu kulturalnym (rosyjskim)	filologia angielska	kobieta	-	2005	bardzo dobra	Polska
Rosja	staż w zawodzie tłumacza przysięgłego)	Ekonomia	kobieta	31 lat	2000	bardzo dobra	Polska
Rosja	studentka; prace dorywcze	?	kobieta	21 lat	2005	bardzo dobra	Wolna
Turcja	Instytucja regionalna	Marketing	mężczyzna	29 lat	2008	bardzo słaba	Polska
Turcja	kucharz; poszukuje pracy	Geodezja	mężczyzna	28 lat	2007	słaba	Polska
Turcja	Własna firma turystyczna	Turystyka	mężczyzna	47 lat	1992	bardzo dobra	Polska
Turcja	Handlowiec w fundacji	Techniczne	mężczyzna	-	1998	bardzo dobra	Polska
Ukraina	poszukuje pracy	inżynieria środowiska	mężczyzna	-	2004	bardzo dobra	Polska
Ukraina	poszukuje pracy	Psychologia ds. rekrutacji	kobieta	27 lat	2003	bardzo dobra	Polska
Ukraina	Inżynier; ukraińska firma	inżynier konstruktor	mężczyzna	-	2007	dobra	Wolny
Ukraina	konserwator obiektu;	Ekonomia	mężczyzna	-	1999	bardzo dobra	Polska
Ukraina	koordynator regionu w koncernie chemicznym	Politologia	kobieta	26 lat	2000	dobra	Rosja
Ukraina	zajęcia ze studentami w ramach studiów doktor.	filologia ukraińska (także dyrygent)	kobieta	22 lata	2008	dobra	Ukraina
Ukraina	asystent ds. eksportu	stosunki międzynarodowe	kobieta	21 lat	2006	dobra	Ukraina

sytuacjach lub pracy. Na rezygnację z nauki wpływać może także nieadekwatność wysiłku i czasu jakiego wymagałoby przyswojenie języka, w stosunku do potencjalnych korzyści, w związku z zamierzoną krótkotrwałością pobytu większości badanych i faktem, że nie jest on niezbędny respondentom w życiu codziennym – bowiem część badanych pracuje w firmach chińskich i ze współpracownikami porozumiewa się w języku ojczystym lub używa języka angielskiego. Tylko jeden spośród badanych legitymował się polskim obywatelstwem uzyskanym w 2005 roku (jest to jednak przypadek szczególnie - przebywa on w Polsce dłużej niż zakłada badanie, bo od 14 lat, przy czym początkowo Polska nie była dla niego docelowym krajem migracji), pozostali respondenci przebywają na podstawie wiz krajowych, jednolitych pobytowych lub pozwoleń na zamieszkanie na czas określony. Dwoje badanych jako powód zamieszkania w Polsce wymieniło, że jest to kraj zamieszkania małżonka, przy czym tylko jeden z badanych posiada polskie obywatelstwo i z tym krajem wiąże przyszłość. Czworo spośród pięciu badanych przebywa w Polsce nie dłużej niż trzy lata. Większość badanych imigrantów z Chin przyjechała do Polski na studia (ze względu na niższe opłaty niż na uczelniach innych państw europejskich) lub do pracy, w tym ostatnim przypadku jednak pracodawca pochodzi z Chin i on dopełnia wszelkich formalności związanych z pobytem. Dla większości przyjazd do Polski ma na celu rozwój kariery – podniesienie kwalifikacji lub zdobycie doświadczenia zawodowego i może w tym należy upatrywać powodu niskiego poziomu integracji kulturowej.

Większość badanych Chińczyków to osoby, które przed przyjazdem do Polski podróżowały, mieszkały przez krótki okres w innych krajach lub planują emigrację; niektórzy mieli wcześniej kontakty z Polską lub Polakami, i one wpłynęły na wybór Polski jako miejsca zamieszkania.

Wszyscy badani są aktywni zawodowo, większość pracuje dla chińskiego pracodawcy i wykonuje zawód (3 z 5) zgodny z kierunkiem wykształcenia, jedna osoba posiada przedsiębiorstwo w kraju pochodzenia, kierując nim w Polsce, gdzie przebywa na studiach (nie pracuje w Polsce). Tylko dwoje badanych poszukiwało pracy w Polsce, głównie przez znajomych i ogłoszenia w prasie i w internecie, pozostali zatrudnieni przez podmioty w Chinach, w Polsce przebywają na podstawie kontraktów.

Badani z tej grupy narodowościowej postrzegają Polskę jako kraj w fazie intensywnego rozwoju (część widzi tu podobieństwo z sytuacją Chin), gdzie są dobre warunki rozwoju własnej działalności, niekiedy oceniane jako korzystniejsze niż w „starej Unii”; ale też Polska jawi im się jako kraj egzotyczny, zwracają szczególnie uwagę na warunki klimatyczne (mniej zanieczyszczeń) i mniejszą gęstość zaludnienia. W porównaniach Polski do kraju pochodzenia pojawiają się głosy o większym komforcie życia w chińskich miastach, szczególnie jeśli chodzi o organizację cyrkulacji miejskiej i możliwości przemieszczania się. Interesujące, że w trzech wywiadach pojawiła się obserwacja o zróżnicowaniu polskich miast ze względu na otwartość i przyjazność mieszkańców, gdzie stolica wypadła niekorzystnie w stosunku do mniejszych miast.

Istotnym czynnikiem jest różnica w stylu żywienia; większości badanych nie smakuje polskie jedzenie i narzekają na małą różnorodność oferowanych w sklepach warzyw i owoców oraz uzależnienie ich podaży od pór roku, co utrudnia przygotowanie chińskich potraw.

W rozmowach pozytywnie wartościowana jest mniejsza presja na osiąganie sukcesu i większa samodzielność jednostek w decydowaniu o sobie, obserwowane w polskim stylu życia, w przeciwieństwie do podporządkowania decyzjom rodziny w cechującej się silnymi więziami i hierarchicznością w Chinach.

Warto zaznaczyć, że w tej grupie można zaobserwować specyficzny stosunek do przepisów - mimo uciążliwości, na które często napotykają Chińczycy w polskich instytucjach, wykazywany jest wysoki poziom zrozumienia, wynikający z przekonania, że prawo jest racjonalne, a pojawiające się trudności proceduralne są nieuniknione.

Turcy

Na opis tej grupy imigrantów może mieć wpływ specyficzny dobór próby - wszyscy respondenci to mężczyźni żonaci z obywatelkami Polski. Dwóch respondentów przebywa w Polsce dłużej niż okres przewidziany w badaniu oraz posiada polskie obywatelstwo (w jednym przypadku jest to obywatelstwo podwójne), zostali jednak wybrani do badania ze względu na niską liczbę osób spełniających kryteria próby określonej dla badania pilotażowego oraz na znajomość problemów Turków w Polsce, ponieważ są to osoby zaangażowane w działalność na rzecz społeczności tureckiej. Pozostali respondenci posiadają zezwolenie na zamieszkanie na czas określony. Wszyscy planują dłużej pozostać w Polsce, posiadający obywatelstwo deklarują pozostanie na stałe, tylko jeden z badanych rozważa możliwość zamieszkania w przyszłości w innym kraju Unii Europejskiej.

Wszyscy badani obywatele Turcji przybywający do Polski mieli za sobą pewne doświadczenie zawodowe (przy czym było to zarówno doświadczenie w zawodzie wyuczonym, jak i w innych zawodach, także w tych podejmowanych potem w kraju imigracji), zdobyte poza krajem pochodzenia, trzech posiadało własną firmę, w tym jeden z badanych prowadził własną firmę w Polsce, zanim podjął decyzję o osiedleniu się w tym kraju.

W momencie przeprowadzania badania wszyscy respondenci byli aktywni zawodowo, dwóch badanych wykonywało zawód wyuczony, jeden z badanych nie pracował zgodnie z kierunkiem wykształcenia, ale w dziedzinie, która go interesowała i w której pracował jeszcze podczas studiów. Tylko jeden z badanych wykonywał pracę całkowicie rozbieżną z jego doświadczeniem zawodowym i kwalifikacjami, bowiem jako geodeta zatrudniony był na stanowisku kucharza w restauracji tureckiej, gdzie pracodawca i współpracownicy mieli to samo pochodzenie etniczne. Pracę tę podjął w związku z wymogami związanymi z pozwoleniem na pobyt w Polsce, ale także w celu zarobkowym – musiał znaleźć pracę w krótkim terminie, w mieście gdzie nie posiadał znajomych. Jak wskazał badany, przeszkodą w podjęciu innej pracy była niedostateczna znajomość języka polskiego, dlatego planował systematyczną naukę i zdanie egzaminu na tłumacza przysięgłego, rozważał także równoległe założenie własnej działalności gospodarczej w sektorze usług - turystyki, opieki nad dziećmi bądź handlu.

Warto zaznaczyć, że badani prowadzący własną działalność gospodarczą w Polsce, wykorzystują kapitał kulturowy i społeczny z kraju pochodzenia budując transnarodowe kontakty biznesowe i utrzymując zawodowe więzi z krajem pochodzenia, które ułatwiły im jej rozpoczęcie.

Mimo niezbyt dużej odległości geograficznej i związków historycznych, imigranci z Turcji napotykali na trudności adaptacyjne spowodowane nie tylko z klimatem, kuchnią, ale i dystansem kulturowym, przede wszystkim odmiennymi wzorami zachowań społecznych. Badani często wskazywali na większą uczynność, otwartość i bezpośredniość relacji panujących w kraju pochodzenia, z drugiej strony akcentując, że silne więzi spontanicznie wytwarzane w najbliższym otoczeniu powodują dużo większy stopień kontroli społecznej i niższy poziom tolerancji zachowań niekonwencjonalnych. Z drugiej strony ceną procesów indywidualizacyjnych zachodzących w kraju przyjmującym jest jednak zobojętnienie na potrzebujących pomocy. Te różnice, szczególnie początkowo były przyczynami nieporozumień czy też komicznych sytuacji. Rozgraniczenie czasu pracy od czasu odpoczynku

umożliwiający „*życie poza pracą*” - prowadzenie życia towarzyskiego i uprawiania hobby, to różnica w stylu życia oceniana pozytywnie. Najczęściej wymienianą i najbardziej widoczną, jest różnica religii dominującej – przeniesienie się z kraju muzułmańskiego do katolickiego, co wiąże się ze zmianą kalendarza obchodzonych świąt, dni wolnych i towarzyszących im tradycji akcentowanych w sferze publicznej, przy czym mimo odmienności religijnej występują głosy, że religijność obu narodów jest ich wspólną cechą.

Warto zwrócić uwagę na fakt, że badani przebywający w Polsce krócej (poniżej 5 lat) język polski opanowali w stopniu podstawowym, w domu posługują się językiem angielskim, a w pracy angielskim, tureckim lub polskim, natomiast badani mieszkający tu dłużej i wiążący z tym krajem swoją przyszłość mówią dobrze po polsku.

Interesujące, że choć wszyscy badani osiedlili się w Polsce z powodu żony Polki, ci którzy mieszkają tu dłużej i posiadają polskie obywatelstwo, mieli kontakty z tym krajem przed osiedleniem, także zawodowe, a transformacja gospodarcza miała wpływ na ich decyzję osiedlenia się tu i rozpoczęcia własnej działalności. Zupełnie inne doświadczenia cechują badanych nie posiadających polskiego obywatelstwa – mają za sobą doświadczenie zamieszkania w krajach innych niż kraj pochodzenia i kraj migracji, biorą pod uwagę zmianę kraju zamieszkania, decyzję uzależniając od czynników ekonomicznych – znalezienia pracy spełniającej oczekiwania zarówno własne, jak i rodziny.

Owe różnice w stosunku do kraju migracji mogą wynikać z indywidualnych uwarunkowań, bądź też etapu życiowego, w jakim znajdują się respondenci (dążenie do stabilizacji deklarują badani nieco starsi i posiadający dzieci, podczas gdy bezdzietni deklarują większą elastyczność i gotowość wkraczania w nowe środowiska). Nie bez wpływu może pozostawać różnica kontekstów sytuacji historyczno-ekonomicznej jaka towarzyszyła migracjom badanych – podczas gdy osiedlali się tu badani obywatele Polski, była ona krajem wchodzącym w etap transformacji, w którym respondenci widzieli szanse rozwoju własnych pomysłów na biznes. Młodszy respondenci postrzegają ją jako jeden z krajów Unii Europejskiej, w którym mieszkają ze względu na sytuację osobistą.

Respondenci z tej grupy są otwarci, chętnie udzielają odpowiedzi, a jednocześnie są to osoby ambitne, dążące do osiągnięcia satysfakcji zawodowej, kreatywnie wykorzystujące szanse jakich dostarcza rynek i chętnie się integrujące ze społeczeństwem przyjmującym.

Rosjanie

Na opis tej grupy wpływ ma z pewnością nadreprezentacja kobiet w gronie badanych, bowiem na siedmiu respondentów tylko jeden jest mężczyzną. Jedna osoba przebywa w Polsce dłużej niż zakładają kryteria próby określonej dla badania pilotażowego, dwie osoby mają podwójne, polskie i rosyjskie obywatelstwo. Spośród badanych nie posiadających polskiego obywatelstwa tylko jedna osoba przebywa na terenie Polski na podstawie wizej jednolitej pobytowej, reszta badanych posiada zezwolenie na zamieszkanie na czas określony. Cztero badanych jest w sformalizowanych związkach z Polakami, dwie kolejne osoby przygotowują się do wstąpienia w związek małżeński z obywatelami Polski.

W momencie badania respondenci biegle posługiwali się językiem polskim, choć niektórym kłopoty sprawia akcent i gramatyka. Jest to zjawisko warte uwagi, ponieważ w tej grupie przed przyjazdem język polski na poziomie zaawansowanym znała tylko jedna osoba (trzy znały go bardzo słabo, ze względu na wcześniejsze pobyty w Polsce lub posiadanie w rodzinie osób o polskim pochodzeniu),

większość badanych (4 z 7) nauczyło się mówić wyłącznie „ze słuchu”, a nawet uczestnicy kursów językowych uznawali, że polskojęzyczne otoczenie bardziej wpłynęło na poziom językowy niż wiedza teoretyczna. Nie bez znaczenia zapewne jest fakt, że osoby te studiowały w języku polskim, bądź wstąpiły w związek małżeński z Polakami i posługiwały się językiem polskim w codziennych kontaktach z bliskimi, tak, że wszedł on w sferę myślowego nawyku.

W grupie badanych Rosjan troje jest na studiach – dwie osoby kończą studia dzienne magisterskie, trzecia jest na studiach doktoranckich. Mimo trudnej sytuacji na rynku pracy (kryzys ekonomiczny oraz fakt, że większość badanych to młode kobiety z wyższym wykształceniem, w dwóch przypadkach na poziomie doktoratu) przedstawiciele badanej grupy są aktywni na rynku pracy wykazując się kreatywnością – podejmują próby tworzenia własnej działalności gospodarczej, doksztalając się, pracując na zlecenia wielu firm. Znamienne jest, że spośród siedmiu respondentów tylko jedna osoba pracuje w kierunku zgodnym z wykształceniem. Co prawda trzy osoby deklarują, że ich praca jest zgodna z zainteresowaniami lub że nie planowali kariery zgodnej z kierunkiem studiów, co potwierdza zarówno doświadczenie zawodowe zdobyte przez nich przed przyjazdem do Polski, jak i potem. Zdarza się jednak, że podjęcie pracy w zawodzie jest utrudnione z powodu braku doświadczenia (np. w przypadku studentów, którzy przyjechali tuż po studiach czy też ukończyli studia w kraju przyjmującym) lub z innych względów.

Wszyscy badani to osoby ambitne, dążące do osiągnięcia sukcesu, nawet jeśli wiązałoby się to z podjęciem ryzyka czy kosztów. Poszukują warunków, które nie tylko zaspokoją potrzeby materialne, ale będą sprzyjały rozwojowi zainteresowań, przy czym potrafią ocenić sytuację na rynku pracy i się do niej dostosować. Elastyczność, umiejętność odnalezienia się w nowej sytuacji i odwaga podejmowania nowych wyzwań, połączona jest z umiejętnością dochodzenia swoich praw i z optymizmem. W decyzjach życiowych miejsce zamieszkania ma drugorzędne znaczenie (co nie dziwi w dobie globalizacji gdy komunikacja i mobilność jest znacznie łatwiejsza niż jeszcze 20 lat temu), na rzecz znalezienia się w sytuacji bardziej dynamicznej i inspirującej. Cztery z badanych osób z tej grupy wiąże swoją przyszłość z Polską, jedna osoba, mimo polskich korzeni, nie odnajduje się w kraju migracji. Pozostali badani decyzje o przyszłości uzależniają od czynników ekonomicznych i indywidualnych.

Wybór Polski na kraj migracji zazwyczaj uwarunkowany był złożonymi pobudkami, przy czym wymieniane jest całe spectrum motywów: posiadanie rodziny w Polsce lub polskie korzenie, dołączenie do małżonka pochodzącego z kraju przyjmującego, praca, studia oraz okoliczności towarzyszące takie jak chęć zmian, sytuacja życiowa, znajomość języka, czy wcześniejsze kontakty z Polską i Polakami. Mimo różnorodności motywów migracji i czasem wysokich kosztów takich jak rozłąka z najbliższymi, problemy ze znalezieniem pracy, czy rezygnacja z pracy w zawodzie, poczucie wyobcowania, niepewności, stresu i kosztów finansowych związanych z opłatą wizową, wynajmem mieszkania itp, w oczach badanych są one przewyższane przez korzyści z wyjazdu, które upatrują między innymi w osiągnięciu satysfakcji zawodowej i poczucia sprawdzenia się w nowej sytuacji, zdobycia nowych doświadczeń, poznania języka i innej kultury, większej mobilności (związanej z przynależnością Polski do strefy Schengen), nie bez znaczenia jest też stabilizacja ekonomiczna.

Ukraińcy

Ukraińcy to grupa szczególna, bowiem ich kraj, jako sąsiedzki, łączy z Polską umowa ułatwiająca podjęcie pracy w kraju przyjmującym, a ze względu na zaszczości historyczne wielu przybyszy z tego kraju ma polskie korzenie. Spośród siedmiu badanych, pięć osób miało polskie korzenie.

Interesujące, że tylko jedna osoba zdecydowała się na skorzystanie z przywilejów jakie daje Karta Polaka, pozostali uprawnieni obawiają się trudności proceduralnych lub ścieżkę legalizacji pobytu rozpoczęli od zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony i na tej podstawie dążą do legalizacji pobytu – jedna z tych osób zamierza starać się o polskie obywatelstwo, jedna osoba zrezygnowała z przywilejów nie chcąc zrzekać się obywatelstwa ukraińskiego, w obawie, że utrudniłoby to jej kontakt z rodziną na Ukrainie, przebywa więc tu na podstawie zezwolenia na osiedlenie się. Inni badani przebywają w kraju przyjmującym na podstawie zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony.

Na opis poziomu integracji ekonomicznej badanych, wpływ ma specyfika badanej grupy, złożonej z osób, które życie zawodowe zaczynały w Polsce; tylko dwie osoby posiadały doświadczenie pracy w kierunku zgodnym z wykształceniem i obecną pracą, przez krótki okres pracowały w kraju pochodzenia. Pozostałe osoby, z racji wieku i statusu ucznia/studenta mają za sobą dorywcze prace wakacyjne, na przykład pomoc w biurze. W badanej grupie, aż czworo badanych jest absolwentami polskich uczelni, dalsze trzy osoby obecnie tu studiują (w tym jedna na studiach doktoranckich), jedna osoba uczy się w trybie dziennym na studiach magisterskich, druga na doktoranckich (obie szukają pracy), jedna respondentka studiuje zaocznie i pracuje. Dwie osoby są świeżo upieczonymi absolwentami szkół wyższych i poszukują pracy w zawodzie, rozszerzając pole poszukiwań do zajęć pozwalających wykorzystać znajomość języków – angielskiego, ukraińskiego, rosyjskiego.

Znamienne jest tu pojawienie się języka rosyjskiego, bowiem mimo, że badani często nie wymieniają go wśród znanych języków obcych, wszyscy dobrze znają rosyjski, często jest on wykorzystywany przez nich w pracy i kontaktach ze znajomymi.

Tylko dwoje respondentów, którzy są absolwentami wyższych uczelni i poszukują pracy, nie jest zatrudnionych, co wynika z faktu, że w czasie studiów nie pracowali, bo wiązałoby się to z utratą stypendiów, a oferty pracy nie były na tyle atrakcyjne, by na ich rzecz zrezygnować z pewnego źródła dochodu. Co prawda deklarują, że podczas studiów uzupełniali budżet korepetycjami lub zleceniami bez umowy, ale nie spełniały one ich zawodowych aspiracji. Dwie osoby nie pracujące w zawodzie traktują swoją pracę jako kontynuację dorywczej pracy podjętej na studiach, ale jedna z nich jest zdecydowana znaleźć pracę w zawodzie lub rozwinąć własną działalność – pierwsze kroki już zostały podjęte przez założenie internetowej działalności pośrednictwa w handlu. Planowanie własnej działalności deklaruje też jedna z badanych posiadająca pracę zgodną z kierunkiem wykształcenia, ze względu na niezależność na jaką pozwala prowadzenie własnej firmy.

Dystans badanej grupy w stosunku do kultury kraju przyjmującego, w tym przypadku jest kwestią specyficzną, bowiem czworo badanych ma polskie korzenie, część z nich ma polską tożsamość, którą kultywowano w rodzinie na Ukrainie. Niemal wszyscy znali język polski przed przyjazdem – dwie osoby bardzo słabo, jedna osoba deklarowała jedynie bierną znajomość, ale nauka języka kraju przyjmującego w większości trwała krótko, co wynikało z tradycji rodzinnych, ale także dostępności na Ukrainie książek, filmów i radia w języku polskim; wiele osób podstawową znajomość polskiego zdobyło podczas wymian i kontaktów z Polakami. Studenci po przyjeździe do Polski często brali udział w kursach przeznaczonych dla obcokrajowców studiujących w Polsce, które zazwyczaj okazywały się wystarczające by usystematyzować ich dotychczasową wiedzę i bez problemów porozumiewać się w języku polskim. Dodatkowo przebywanie w środowisku polskim, konieczność komunikacji w kwestiach codziennych oraz korzystanie z prasy, literatury i mediów w języku polskim przyspieszały proces nabywania kompetencji językowych, większość wskazywała, że jest to język

pod wieloma względami podobny do ukraińskiego, co ułatwiało naukę. W chwili wywiadu wszyscy badani mówili bardzo dobrze po polsku.

Etap życia na jakim znajdowali się badani zapewne miał wpływ na fakt, że większość z nich nie potrafi określić, czy chce wiązać swoją przyszłość z Ukrainą, Polską, czy z innym krajem, decyzję uzależniając od możliwości rozwoju kariery. Przy czym badani to osoby nie obawiające się podejmować nowych wyzwań, a nawet ich szukające, to osoby ambitne, ciekawe świata, szukające nowych doświadczeń, nie mające problemów z odnalezieniem się w obcej sytuacji i otoczeniu. Poczucie identyfikacji z krajem migracji deklarują zazwyczaj osoby polskiego pochodzenia, planujące osiedlenie się tu na stałe. Wielu z badanych podkreśla specyfikę sytuacji Ukraińca w Polsce, co ułatwia nawiązywanie znajomości i adaptację w tym środowisku, co czyni ten kraj atrakcyjnym celem migracji.

Na postrzeganie wzajemnego podobieństwa z pewnością wpływa historyczna obecność Polaków na Ukrainie, co sprawia, że wiele tradycji, obrzędów religijnych jest zbliżonych mimo odmiennych wyznań dominujących w obu krajach. Wśród opinii pojawiają się głosy, że Polacy i Ukraińcy, to narody w sumie podobne, choć Ukraina pozostaje nieco w tyle z przemianami rynkowymi, natomiast często artykulacja różnicy kulturowej jest trudna dla respondentów.

Mimo podobieństw i kulturowo-geograficznej bliskości z przytaczanych wypowiedzi wynika, że we wzajemnych stosunkach siła stereotypów niejednokrotnie jest większa niż wzajemna wiedza o sobie.

Ogólnie jednak Polska jest pozytywnie oceniana przez migrantów z Ukrainy, jako odpowiednie miejsce do życia i pracy, a respondenci na pierwszym miejscu wymieniają pozytywne doświadczenia. Dokonując bilansu doświadczenia migracji badani wskazywali raczej na pozytywne aspekty, jako największy koszt uznając rozłąkę z bliskimi, lecz z drugiej strony podkreślając korzyści płynące z bogactwa nowych doświadczeń życiowych i zawodowych, zyskanie „europejskiego wykształcenia” i tym samym większych szans na rynku pracy, a także lepsze warunki materialne niż te możliwe do osiągnięcia na Ukrainie.

2. Wnioski i rekomendacje merytoryczne wynikające z analizy przeprowadzonych wywiadów indywidualnych pogłębionych

Imigranci biorący udział w badaniu pochodzą z krajów zróżnicowanych pod względem różnic społeczno kulturowych, sytuacji ekonomicznej oraz odległości geograficznej. Przybyszy z Chin i Turcji cechują inne wzory kulturowe, większe przywiązanie do wartości kolektywnych, odmienne niż w Polsce wyznaczenie dominujące, inny stosunek do pracy. Na wolniejsze tempo adaptacji tych grup wpływa nie tylko inne środowisko społeczno-kulturowe, ale także różnice odczuwane na poziomie życia codziennego, poczynając od różnic socjolingwistycznych (utrudniających naukę języka polskiego), po klimat czy odmienne nawyki żywieniowe niż w kraju pochodzenia. Z kolei goście z krajów byłego Związku Radzieckiego, łatwiej odnajdują się w życiu codziennym, ze względu na łatwość nauki języka polskiego, należącego do wspólnej grupy języków słowiańskich oraz na bliskość kulturową, lecz częściej spotykają się z niechętnym stosunkiem obywateli polskich. Nagromadzenie uprzedzeń może wynikać z obawy, że imigranci z tej grupy będą stanowić konkurencję na rynku pracy (często zgadzają się pracować za wynagrodzenie niższe niż Polacy), ale chyba największe znaczenie ma tu podłoże historyczne. Rosyjskie zabory, dramatyczne wydarzenia z czasów drugiej wojny światowej, w których udział brali zarówno Rosjanie jak i Ukraińcy, oraz wieloletnie uzależnienie polityczno-gospodarcze Polski od Związku Radzieckiego to czynniki leżące u podstaw

niechęci wobec przedstawicieli tych krajów. Ich otwarta demonstracja wobec tych imigrantów może wynikać z żywej pamięci o doświadczonych represjach ze strony ich państw, tym bardziej, że do 1989 roku fakty te otoczone były milczeniem, a wyrażanie opinii na ten temat było zabronione i groziło surowymi konsekwencjami, zatem przypominanie ich wobec obywateli tych państw może stanowić formę odreagowania napięcia społecznego, wciąż obecnego w pamięci wielu Polaków.

Różne są historyczno - kulturowe związki badanych krajów z Polską, różny jest też charakter migracji ich obywateli. Oprócz przypadków, gdy decyzja o miejscu zamieszkania wynika z posiadania małżonka Polaka, można zauważyć następującą prawidłowość: Chińczycy częściej obierają strategię krótkoterminową i planują powrót do kraju pochodzenia, natomiast migranci z krajów byłego Związku Radzieckiego częściej wiążą swe losy z Polską, choć i w tej grupie to czynniki ekonomiczne warunkują decyzję o pozostaniu w Polsce, migracji do innego kraju Unii Europejskiej, bądź powrocie (uzależnianym od poprawy warunków życia i perspektyw utrzymania).

Zgodnie z założeniami badania, wszyscy respondenci przebywają w Polsce i pracują legalnie. Warto zaznaczyć, że wiele problemów w zakresie integracji do instytucji publicznych wskazywanych przez badanych dotyczy nie tylko obcokrajowców, ale także obywateli polskich: niekompetencja urzędników, utrudniony dostęp do informacji (informacja wyłącznie w języku polskim, brak punktów informacyjnych czy informacyjnych stron internetowych, nieścisłość informacji podawanych przez urzędników), opieszałość w działaniu i niski poziom informatyzacji generujący kolejki. Powyższe utrudnienia w podstawowych instytucjach, z którymi stykają się cudzoziemcy nie tylko mogą zniechęcać do przyjazdu do Polski, ale także negatywnie wpływają na wizerunek Polski na świecie, kreując jej obraz jako kraju nieprzyjaznego i nienowoczesnego. W tej kwestii niezbędne jest wdrożenie rozwiązań o charakterze kompleksowym, przede wszystkim wprowadzenie udogodnień technologicznych, jakie daje internet. Konieczność osobistych wizyt wyłącznie w celu złożenia dokumentów (co wiąże się z koniecznością wzięcia dnia wolnego w pracy, bowiem urzędy przeważnie czynne są do godziny 16.00), czy komunikacja wyłącznie za pomocą listów poleconych, w dobie powszechnej dostępności telefonu czy internetu, to procedury, których zmiana nie tylko ułatwiłaby życie imigrantom, oszczędziła czas, poprawiła wzajemną komunikację (obniżając jednocześnie jej koszty), ale także odciążałaby urzędników (choćby od przepisywania danych z formularzy do baz danych), skracając procedury wydania dokumentu pobytu, trwających nawet kilka miesięcy, podczas których cudzoziemcy nie mogą podjąć żadnej aktywności zawodowej. Konieczne wydaje się wprowadzenie współpracy między poszczególnymi urzędami, bowiem jej brak niejednokrotnie prowadzi do wydawania sprzecznych decyzji, a przestarzałe przepisy (np. obowiązek meldunkowy) często nie przystają do realiów, generując zachowania patologiczne. Zmianie powinna ulec sytuacja, w której instytucje przyjmujące obcokrajowców – na przykład uczelnie przyjmujące studentów w ramach wymiany międzynarodowej, czy wydziały spraw cudzoziemców urzędów wojewódzkich - nie dysponują informacją w językach obcych, posiadają niedostateczną ilość tłumaczy, a obsługujący petentów urzędnicy często nie posiadają nawet podstawowej znajomości języka angielskiego. Praca, obok dołączenia do małżonka i studiów, to jeden z głównych motywów przyjazdu do Polski badanych imigrantów, przy czym ci, którzy znaleźli pracodawcę przed przybyciem do kraju, pracują w firmach międzynarodowych, często filiach firm z kraju pochodzenia i na stanowiskach zgodnych z kierunkiem wykształcenia. Poszukujący pracy w Polsce, spotykają się z problemami, które są wspólne także dla Polaków, szczególnie w sytuacji kryzysu gospodarczego. Brak doświadczenia, czy zbyt wysokie kwalifikacje, ale także nieznanomość języka polskiego to czynniki, które utrudniają znalezienie zatrudnienia i wpływają na podjęcie decyzji o pracy wymagającej kompetencji niższych niż posiadane.

Swojej roli nie spełniają przepisy, mające chronić polski rynek pracy, ograniczając napływ imigrantów zarobkowych i dając pierwszeństwo obywatelom polskim. Skomplikowane wymogi, które spoczywają na pracodawcy zatrudniającym obcokrajowca (zarówno obciążenia biurokratyczne, jak i koszty związane z tłumaczeniami dokumentów, opłatami urzędowymi, itp.), nawet w stosunku do krajów, z którymi obowiązuje międzynarodowa umowa o ułatwionych procedurach zatrudnienia oraz brak nadzoru nad ich przestrzeganiem prowadzi do licznych nadużyć wobec imigrantów i jest zachętą do zatrudnienia bez umowy, co stanowi nieuczciwą konkurencję wobec polskich pracowników.

Wielu badanych sygnalizowało chęć rozpoczęcia własnej działalności gospodarczej, lecz związane z tym obciążenia biurokratyczne (także dyskryminujące osoby bez znajomości języka polskiego) oraz wysokie podatki zniechęcały do podjęcia tego rodzaju aktywności, bądź skłaniały respondentów do funkcjonowania w szarej strefie, szczególnie w początkowej fazie działalności, gdy istnieje duże ryzyko niepowodzenia inwestycji.

Istotnym aspektem integracji społecznej jest przynależność do organizacji społecznych. Sześcioro respondentów deklarowało zaangażowanie w działalność na rzecz rozmaitych stowarzyszeń, troje kolejnych rozważało przystąpienie do instytucji tego rodzaju (powstrzymywał ich przeważnie brak czasu). Na podstawie dostępnego materiału trudno formułować wnioski co do motywacji, bowiem zaangażowanie w działalność społeczną jest uwarunkowane wieloma czynnikami, takimi jak dysponowanie odpowiednią ilością czasu wolnego, fazą życia, obecnością w otoczeniu organizacji zgodnej z zainteresowaniami, itp. Różne są także profile stowarzyszeń, w jakich uczestniczyli respondenci, choć warto zaznaczyć, że w większości były to zrzeszenia skupiające osoby tego samego pochodzenia lub promujące kulturę ich kraju w Polsce (tak było w przypadku czterech respondentów-członków organizacji społecznych). Grupy, w których społeczna aktywność była największa, to respondenci z Turcji i Ukrainy, przy czym trudno na ich przykładzie formułować jakiegokolwiek wnioski, bowiem są to grupy odmienne pod względem dystansu kulturowego, tempa adaptacji i struktury demograficznej. Badani Ukraińcy demonstrują najbardziej zróżnicowane kierunki zainteresowań - jedna osoba była wolontariuszem międzynarodowej organizacji charytatywnej *Jeden świat*, jedna uczestniczyła we wspólnocie religijnej związanej z krajem pochodzenia, jedna była aktywna w klubie studentów polonijnych i jedna osoba rozważała udział w organizacji zrzeszającej Ukraińców żyjących w Polsce (Związku Ukraińców w Polsce). Stosunkowo wysoki odsetek osób aktywnych w sferze publicznej oraz szerokie spectrum ich zainteresowań może być związane ze specyfiką grupy złożonej w znacznej mierze z osób niezależnych finansowo i nie obarczonych odpowiedzialnością za potomstwo, w wielu przypadkach dysponujących statusem studenta, młodych, poszukujących własnej tożsamości i możliwości aktywnego spędzania wolnego czasu.

Wysoka aktywność w sferze publicznej cechuje także respondentów z Turcji, co częściowo wynika z faktu, że wybór dwóch z nich podyktowany był właśnie ich przynależnością do organizacji zrzeszającej imigrantów z tej grupy, jak również może być związane z faktem, że przebywają oni w Polsce dłużej niż przewiduje zarys badania, mają tu rodziny i pragną by ich dzieci miały kontakt z kulturą kraju pochodzenia. Jeden z badanych jest aktywnym działaczem dwóch organizacji – działającej na rzecz społeczności tureckiej i wspierającej polsko-turecką współpracę gospodarczą (nie bez znaczenia jest w tym wypadku fakt, że badany sam jest przedsiębiorcą, który stawiał pierwsze kroki na rynku polskim w okresie transformacji). Inny badany działa w organizacji pracującej na rzecz zbliżenia polsko-tureckiego. Badany przebywający w Polsce zaledwie od dwóch

lat rozważyła przystąpienie do stowarzyszenia zrzeszającego cudzoziemców mieszkających w Polsce, choć jeszcze nie wybrała konkretnej organizacji. Jego motywem mogą być problemy z integracją w polskim społeczeństwie (słaba znajomość języka polskiego) lub poszukiwanie towarzystwa osób o podobnych doświadczeniach.

Uczestnicy badania pochodzący z Rosji często deklarowali, że nie odczuwają potrzeby tego rodzaju aktywności. W tej grupie jedna osoba należała do stowarzyszenia *Monar*, w którego placówce odbywała leczenie (w tym celu badany przybył do Polski), zaś druga założyła stowarzyszenie na rzecz promocji kultury rosyjskiej w Polsce. W tym ostatnim przypadku działalność była zdeterminowana z jednej strony problemami adaptacyjnymi (pobyt w Polsce z woli rodziny, problemy z określeniem własnej tożsamości narodowej, mimo polskiego pochodzenia), a z drugiej strony, z chęcią działania na rzecz zbliżenia kulturowego w sytuacji niskiego poziomu wzajemnej wiedzy o sobie Polaków i Rosjan oraz silnej stereotypizacji obrazu sąsiadów budowanego w obu społeczeństwach.

Tylko jedna z badanych osób pochodzących z Chin deklarowała działania na rzecz założenia unii studentów pochodzących z tego kraju i studiujących na Politechnice Gdańskiej. Pozostali badani nie byli zainteresowani podobną działalnością, co może wynikać z faktu, że często kontakt z osobami z własnego kręgu kulturowego mieli na co dzień w pracy, na imprezach organizowanych przez chińskich pracodawców, bądź w chińskich restauracjach, w których członkowie tej grupy etnicznej zbierali się na nieformalnych spotkaniach.

Zjawiskiem, które w sposób pośredni wpływa na proces integracji, obecnym zarówno w biznesie, życiu zawodowym jak i prywatnym, jest przejmowanie przez Polaków wzorów zachowań i wartości zachodnich, takich jak samostereowność, nastawienie na sukces, tolerancja, ale i powiązanych z nimi indyferentyzmu religijnego i społecznego, czy osłabienia więzi społecznych i fragmentaryzacja relacji. Badani pochodzą z kultur, dla których powyższe wzory są także zjawiskiem dopiero się upowszechniającym, choć nie obcym, ze względu na postępującą globalizację. Być może uczestnictwo w organizacjach społecznych jest sposobem na nawiązywanie znajomości w nowym środowisku, w którym więzi we wspólnotach przypisanych są coraz słabsze, a coraz większą rolę odgrywają wspólnoty wyboru¹.

Polska dopiero od kilkunastu lat jest obszarem przyjmującym imigrantów, co tłumaczy brak spójnej polityki integracyjnej, jednak zaniechanie działań w tym kierunku może mieć negatywne skutki społeczne zarówno dla polskiej gospodarki jak i społeczeństwa. Obecnie państwo polskie kwestię integracji kulturowej pozostawia w gestii imigrantów. W konsekwencji, jak wynika z wypowiedzi badanych, udana integracja jest silnie uzależniona od posiadania rodziny lub współmałżonka w Polsce – to bowiem w największym stopniu gwarantuje naukę języka oraz poznanie kultury kraju przyjmującego. Rozwiązaniem, które mogłoby wprowadzić pozytywne zmiany może być organizacja kursów językowych dla obcokrajowców, bowiem jak sygnalizowali badani, te dostępne obecnie są skierowane głównie do studentów i nie reprezentują poziomu umożliwiającego skuteczną naukę. Kursy takie powinny być połączone z informacją na temat kultury, historii i zwyczajów polskich, a także ustroju i modelu działania instytucji, bowiem informacje te są kluczowe dla sprawnego

¹ Bauman, Z. (2001) *Mass, individuals and peg communities*, w: *The Consumption of Mass*, red. Nick Lee, Roland Munro, Blackwell Publishers, Oxford

funkcjonowania w polskim społeczeństwie, a obcokrajowcy nie znający języka polskiego mają utrudniony dostęp do tej wiedzy ze względu na brak materiałów o tej tematyce w językach obcych. Wiedza o Polsce na świecie nie jest rozpropagowana, brak jest promocji Polski w zagranicznych mediach – na co wskazują sami badani. Brak odpowiedniej promocji nie tylko czyni Polskę krajem mniej atrakcyjnym w oczach potencjalnych wysoko wykwalifikowanych imigrantów, ale także generuje stereotypy, które utrudniają tworzenie obustronnych relacji między cudzoziemcami i Polakami, jak wskazuje m.in. przykład gości z krajów byłego Związku Radzieckiego.

Dodatkowo brak dostatecznej informacji w językach obcych na temat bieżących wydarzeń politycznych, społecznych i kulturalnych w Polsce generuje wśród imigrantów poczucie wyobcowania, które jednak można zniwelować na przykład przez wprowadzenie obcojęzycznych serwisów informacyjnych.

Czynnikiem warunkującym udaną integrację jest możliwość kultywowania rodzimych tradycji i podtrzymywania więzi z przedstawicielami własnej grupy pochodzenia, jednak w świetle polskich uregulowań zagadnienie to pozostaje w gestii imigrantów. Badani cudzoziemcy często podejmowali działalność w tym kierunku z własnej inicjatywy, powołując organizacje działające na rzecz ochrony interesów imigrantów aktywnych na polskim rynku pracy, wspierające ich, czy też propagujące wiedzę na temat ich kraju pochodzenia, co sprzyja budowaniu pozytywnego wizerunku obcokrajowców w społeczeństwie polskim.

Jak wynika z wypowiedzi respondentów, stosowana dotąd polityka nie czyni z Polski kraju atrakcyjnego z punktu widzenia polityki migracyjnej, cudzoziemcy wybierają nasz kraj z innych powodów – korzystnej sytuacji ekonomicznej, przynależności do Unii Europejskiej, posiadania tu rodziny i in. Jeśli Polska ma stać się krajem konkurencyjnym na międzynarodowym rynku pracy (co jest korzystne z punktu widzenia dalszego rozwoju społeczno-ekonomicznego i sytuacji demograficznej), konieczne jest wprowadzenie rozwiązań systemowych, nie tylko w kierunku otwarcia polskiego społeczeństwa na obecność kulturowo odmiennych grup, ale także ułatwiających funkcjonowanie w obszarze polskiego systemu instytucjonalno-prawnego. Spójna polityka wobec cudzoziemców, o jasno wyznaczonych celach, musi zastąpić obowiązujące dotąd przestarzałe przepisy przystosowywane ad hoc do zmieniającej się sytuacji, bowiem tylko klarowna strategia może zachęcić do przyjazdu cenną, z punktu widzenia innowacyjności gospodarki, grupę wysoko wykwalifikowanych imigrantów.

3. Wnioski i rekomendacje dotyczące metodologii i narzędzia badawczego

Zastosowana metoda pogłębionego wywiadu indywidualnego stanowiła wartościowy element badania pilotażowego. Przyjęła przede wszystkim charakter eksploracyjny a także opisowy.

Ocena procesu integracji wysoko wykwalifikowanych cudzoziemców przy wykorzystaniu technik ilościowych może być niekompletna zwłaszcza w przypadku, gdy wiedza na temat integracji obywateli państw trzecich jest w Polsce znikoma. Dlatego zasadnym elementem wykorzystanych technik jakościowych był pogłębiony wywiad indywidualny. Można podać tutaj przykład przedsiębiorcy-studenta pochodzącego z Chin, z którym przeprowadzono wywiad pogłębiony.

Studiując w Polsce, prowadzi on równocześnie działalność gospodarczą w Chinach. Dzięki temu może finansować swoje studia w Polsce. Jego współpracownicy i on sam, niejednokrotnie zawierali kontrakty biznesowe z przedsiębiorcami w Polsce. Student spełniał prawie wszystkie kryteria

rekrutacji do badania - wykształcenie wyższe, obecnie studiujący, ale nie przebywał w Polsce dłużej niż rok, tylko nieco krócej. Formalnie więc powinien być wykluczony jako respondent do wywiadu pogłębionego. Odpowiedzi jego jednak okazały się bardzo ciekawe dla tematyki badania. Na pytanie, dlaczego nie założy działalności gospodarczej w Polsce, wykorzystując swój pobyt tutaj, odpowiedział, że przesłała go biurokracja i brak możliwości dobrej komunikacji z urzędnikami w języku angielskim. Integracja więc może odbywać się na polu zwykłej integracji przedsiębiorców do otoczenia instytucjonalnego.

Rozmówcy w trakcie wywiadów pogłębionych, byli bardzo chętni i otwarci na rozmowę. Zwłaszcza dlatego, że tematyka ta pozwoliła im mówić o ich codziennych problemach i trudnych sprawach. Dla niektórych była to pierwsza okazja zasygnalizowania ważnych dla nich kwestii właśnie w świetle świadomości opracowywania Niebieskiej Karty. Wywiad dał im możliwość podzielenia się swoimi doświadczeniami i gwarancji bycia wysłuchanym. Jednocześnie wszyscy pragnęli zachować anonimowość. Dlatego niewskazanym byłoby zapraszanie cudzoziemców na otwarte spotkania, gdzie publicznie opowiadaliby o swoich trudnych doświadczeniach integracyjnych.

Podstawowym wnioskiem i rekomendacją dla przyszłych badań w analizowanych zagadnieniach projektu badawczego jest przeprowadzenie wywiadów pogłębionych przed kolejnym badaniem sondażowym, zwłaszcza jeśli zostanie ono rozszerzone o nowe problemy badawcze. Pozwoli również na eksplorację istotnych problemów badawczych, które będzie można zanalizować w rozleglejszym sondażu. Umożliwi to opracowanie wyczerpującego i dobrego kwestionariusza do badania ilościowego. Pozwoli też zweryfikować przydatność zadawanych pytań w badaniu pilotażowym sondażowym i równocześnie pozwoli na rozwinięcie istotnych i cennych uwag, jakimi respondenci się dzielą, gdy okażą się pomocne przy ustalaniu, co jest ważne dla migrantów.

Warto również wspomnieć o możliwości przeprowadzenia wywiadów pogłębionych po zakończeniu sondażu. Pozwoli to uwiarygodnić dane uzyskane dzięki badaniom sondażowym. Ankieterzy w trakcie badania sondażowego mogą proponować i zapraszać respondentów do wzięcia udziału w wywiadach pogłębionych.

Stosownym również byłoby zastosowanie metody krytycznego przypadku², przy pomocy najpierw badania sondażowego, a następnie zanalizowanie konkretnych doświadczeń badanych w trakcie indywidualnych wywiadów pogłębionych.

Grupami docelowymi projektu byli „wysoko wykwalifikowani i/lub wykształceni obywatele grupy wybranych państw trzecich, plasujący się w czołówce pod względem liczby imigrantów w Polsce (Chin, Rosji, Turcji i Ukrainy), przebywający legalnie w Polsce”³. Za wysoko wykwalifikowanych założono na potrzeby projektu pilotażowego osoby z wyższym wykształceniem. Jednak z punktu widzenia przeprowadzonych wywiadów pogłębionych, widać, że pominięcie w badaniu osób z wykształceniem jedynie średnim, może wykluczyć istotną i ciekawą grupę respondentów z przyszłego badania.

Turecki przedsiębiorca w trakcie wywiadu wielokrotnie przywoływał przykład swojego przyjaciela - rodaka, który również prowadzi swój biznes i ma bardzo ciekawe doświadczenia integracyjne.

² Flannagan, J.C. (1954) The critical incident technique, *Psychological Bulletin*, July, 327-358

³ Samborski, J. (2009) Badanie potrzeb i problemów integracyjnych wysoko wykwalifikowanych imigrantów na grupie wybranych krajów trzecich, Unicorn, Warszawa.

Niestety nie mógł on być zaproszony do wywiadu pogłębionego z racji nie spełniania kryterium wyższego wykształcenia. Właściwym więc posunięciem mogłoby być włączenie do próby celowej na potrzeby badań jakościowych przedsiębiorców, nawet tych z wykształceniem średnim. Przedsiębiorcy są istotną grupą w badaniu, dlatego że istotnie przyczyniają się do tworzenia wartości dodanej w gospodarce i tworzenia nowych miejsc pracy.

W fazie badania pilotażowego zrezygnowano świadomie z rozmów z migrantami, którzy są nielegalnie zatrudnieni. W dalszym badaniu należy jednak to tej grupy powrócić ponieważ są oni ciekawą grupą do badania z racji problemów związanych z zatrudnieniem, a zatem i integracją na rynku pracy.

Wskazaniem byłoby niewykluczanie z badania opartego na wywiadzie pogłębionym imigrantów przedsiębiorców oraz imigrantów jako pracowników najemnych lub studentów przebywających w Polsce krócej niż rok lub dłużej niż 5 lat. Po pierwsze dlatego, że emigranci-przedsiębiorcy często funkcjonują w skupionych mniej lub bardziej enklawach swoich mniejszości i wielokrotnie, posiadając duże doświadczenie pobytu w Polsce generują nowe miejsca pracy dla swoich współrodaków lub Polaków. Potwierdza to przykład wcześniej wspomnianego rozmówcy – który posiada podwójne obywatelstwo – i polskie i tureckie. Zna bardzo dobrze specyfikę rynku polskiego i tureckiego, zatrudnia ludzi w swoim biurze podróży, rozważa otwarcie kolejnych oddziałów w Polsce jak i w Turcji.

Z kolei studenci studiów pierwszego stopnia często kontynuują swój pobyt w Polsce, i ich fakt studiowania w znacznym stopniu może determinować zakorzenienie w przyjmującym kraju, mają przyjaciół, rozpoczynają nowy rozdział w życiu. Studenci studiów magisterskich w badaniu pilotażowym wykazali się dość dużym zdecydowaniem, jeśli chodzi o cele życiowe, przyjechali już do Polski mając wykształcenie wyższe, z konkretnymi planami powrotu do kraju ojczystego.

Co więcej, współczesny obraz migracji i badania na jego temat, wyodrębniają zjawisko korytarzy transnarodowych. Migranci są mocno powiązani z krajem przyjmującym, jak i z krajem pochodzenia. Ich pobyt tylko powierzchownie wydaje się tymczasowy. Wysoko wykwalifikowani migranci są bardzo mobilną kategorią społeczną. Tymczasowość i zmienność ich postaw powoli się wpisuje we współczesną cechę migracji. Wielu migrantów posiada swoje domostwa i przyjaciół, które regularnie odwiedza, często ma też nieruchomości w obu krajach. Współcześnie więc koncepcja migracji nabiera innego, nowego wymiaru.

Wniosek z tego jest następujący: warto zwrócić uwagę na głos i doświadczenia migrantów przebywających w Polsce krócej niż jeden rok, gdyż to oni po pierwszym próbnym roku podejmują strategiczną decyzję o dalszym zakorzenieniu się w danym kraju lub nie. Taka sugestia dotyczyć powinna też długoterminowych rezydentów będących w Polsce nieprzerwanie ponad 5 lat. Ich doświadczenia migracyjne i integracyjne są na obecnym etapie mniej zintensyfikowane, posiadają oni jednak lepszy wgląd w problemy mniejszości od krócej w Polsce przebywających.

Również warto zwrócić uwagę, iż imigranci poszczególnych narodowości mają dłuższą bądź krótszą historię migracji do Polski. W badaniu uwaga została poświęcona cudzoziemcom przystosowującym się do życia w Polsce. Dostosowanie to jednak się różnicuje, jeśli uwzględni się kapitał etniczny dla danego cudzoziemca w kraju przyjmującym. Zróżnicowanie w integracji między poszczególnymi regionami np. wśród obywateli Chin mogło wynikać z tego, iż w niektórych regionach enklawy

etniczne są bardziej liczne i w większym stopniu wspierają adaptację rodaków w Polsce. Inne są doświadczenia chińskie, gdy tych enklaw w poszczególnych skupiskach miejskich brakuje. Historia i długość doświadczeń imigracyjnych poszczególnych nacji znacząco wpływają na doświadczenie integracji, dlatego w szerszym projekcie należy również zwrócić uwagę na to zagadnienie. Dalsze badania przy wykorzystaniu technik jakościowych, zwłaszcza wywiadów fokusowych, mogą wykluczać nierównomierną reprezentację narodowości w poszczególnych ośrodkach miejskich.

Warto również zwrócić uwagę, iż w badaniu ilościowym, jak i wywiadach pogłębionych najbardziej hermetyczną grupą okazali się migranci narodowości chińskiej. Hermetyczność ta objawiała się na kilka sposobów.

Po pierwsze, wszystkie wywiady musiały być przeprowadzone w języku angielskim. Żadna z osób przeprowadzających wywiady pogłębione nie znała języka chińskiego. Rozmówcy jednocześnie dość słabo posługiwali się językiem angielskim. W kilku przypadkach skutkowało to tym, iż wywiad nie mógł być pogłębiony dostatecznie mocno, ponieważ rozmówcy mieli trudności ze zrozumieniem pytań, co objawiało się udzielaniem odpowiedzi nie odpowiadających na konkretne pytania. W przypadku regionu gdańskiego, choć mniejszość chińska jest dość liczna, jest ona mocno skupiona i zamknięta. Koordynator regionalny, próbował nawiązać kontakt z prywatną firmą, która od ponad 20 lat działa na wybrzeżu i zatrudnia wielu Chińczyków. Niestety, musiał wystosowywać odpowiednie podania i prośby o pozwolenia przełożonego migrantów, w celu zaproszenia ich na wywiad. Jednocześnie personel administracyjny w/w firmy, podkreślał wyraźnie, że grupa wysoko wykwalifikowanych chińskich pracowników w zasadzie „żyje w swoim zamkniętym świecie”. Raz na rok jeżdżą oni do Chin odwiedzić swoją rodzinę i obracają się w swoim własnym towarzystwie.

Być może, wnioskiem dla kolejnego badania, byłoby uwzględnienie tych mniejszości, które przebywają w Polsce dłużej (Wietnamczycy) lub pochodzą z krajów, w których język angielski jest językiem używanym na co dzień (Indie).

Zasadnym również wydaje się być przeprowadzenie badań fokusowych w danych grupach narodowościowych, zwłaszcza w miejscach stałych spotkań migrantów. Migranci nie tylko rozumieją wzajemnie siebie, ale również wzajemnie się znają i dyskutują. Takie rozwiązanie nie jest do końca stosowne z punktu widzenia metodologii prowadzenia wywiadów fokusowych, gdzie zaleca się, aby rozmówcy raczej wzajemnie się nie znali.

Jednak doświadczenia ekspertów regionalnych wyraźnie pokazują, że w każdym regionie występują nieformalne lub formalne ośrodki/organizacje, gdzie mniejszości narodowe się gromadzą, poznają i nawiązują kontakty. Dzięki właśnie takim centrom, rekrutacja respondentów do badania ilościowego kończyła się sukcesem, ponieważ respondenci wzajemnie polecali się na zasadzie „kuli śnieżnej”. Tutaj nie bez znaczenia byłoby uwzględnienie poprowadzenia takich grup przed lub po wywiadzie pogłębionym, zrealizowanym z uczestnikami focusa oraz zatrudnienie jako moderatorów dyskusji, osób biegle mówiących w języku ojczystym migrantów. Wywiad grupowy jest w porównaniu z wywiadem pogłębionym szybszy i łatwiejszy w realizacji. Co więcej, interakcja pomiędzy uczestnikami grupy fokusowej daje możliwość wprowadzenia kontekstu społecznego przy opisie zachowań uczestników. Z kolei na korzyść wywiadów pogłębionych przemawia możliwość zindywidualizowania rozmowy i anonimowości respondentów, co daje pełny wgląd w osobiste doświadczenia poszczególnych migrantów i możliwość poruszenia kwestii delikatnych. Tutaj nie bez znaczenia pozostaje działalność i praca migrantów w szarej strefie. Wywiad przeprowadzony w

regionie gdańskim z migrantką z Ukrainy, sygnalizuje problem pracy Ukraińców z wyższym wykształceniem na stanowiskach poniżej ich kwalifikacji albo z powodu nielegalności pobytu, albo nieznajomości języka polskiego.

Wniosek wynikający z dotychczasowych uwag jest następujący. Dobór próby do badania jakościowego, opartego o wywiad indywidualny i pogłębiony, powinien być celowy i pozwalać na uchylenie kryteriów związanych z wykształceniem lub okresem pobytu w Polsce, jeśli przysłuży się to lepszemu przygotowaniu badań ilościowych, bądź zrozumieniu problemów wysoko wykwalifikowanych imigrantów. Uchylenie kryterium wyższego wykształcenia, w szczególności dla przedsiębiorców jest szczególnie wskazane.

Natomiast, jeśli badania jakościowe w formie wywiadów pogłębionych będą przeprowadzane na szerszą skalę, warto przyrzeć się statystykom przybywających imigrantów do danego ośrodka miejskiego i uwzględnić te grupy narodowościowe, które są najliczniejsze, a niekoniecznie tylko grupy Chińczyków, Rosjan, Turków i Ukraińców.

4. Uwagi dotyczące scenariusza wywiadu pogłębionego

1. Warto zdiagnozować działalność imigrantów w szarej strefie. Została ona całkowicie pominięta w badaniu pilotażowym.

2. Problematyka korupcji, o którą pytano nie tylko w badaniu ankietowym, ale również podczas wywiadów pogłębionych, była w niewielkim stopniu zdiagnozowana. Respondenci raczej niechętnie się wypowiadali na ten temat. Dlatego przy ocenie otoczenia biznesu i kultury biznesu w Polsce, warto podjąć próbę pytań o te zagadnienia w inny sposób, nie pytając respondenta wprost czy doświadczył lub stosował zachowania związane z łapówką, ale pytając respondenta co sądzi, jak myśli, czy to się w Polsce często zdarza lub jak często robią to jego zdaniem inni ludzie. Zadawanie pytań bezpośrednich w kontrowersyjnych kwestiach nie wydaje się tutaj być zabiegiem poprawnym.

3. W przypadku kwestii dotyczących załatwiania formalności prawnych, związanych z legalizacją pobytu w Polsce lub pozwolenia na pracę, rozmówcy podkreślali, iż wielokrotnie korzystali z pomocy osób trzecich. Byli to albo ich pracodawcy, albo znajomi, którzy mieszkali już na miejscu. Jest oczywistym wniosek, iż w takich sytuacjach kwestie formalne były znacznie uproszczone i skrócone dla rozmówców. Zatem zasadne byłoby w problematyce badawczej zapytać respondentów i rozmówców i osoby, które pomagały i pomagają im zaaklimatyzować się w Polsce w każdym wymiarze. Jest to ważny aspekt migracyjny, opierający się na wykorzystywaniu kapitału społecznego mniejszości narodowej w kraju przyjmującym. Potwierdzają to badania światowe nad problematyką migracji.

4. Z punktu widzenia procedury załatwiania pobytu i pracy w Polsce, respondentom było trudno opisywać swoje doświadczenia w sytuacji, gdy działo się zbyt dawno, ponad rok wstecz. Dlatego warto jeszcze raz zwrócić uwagę na doświadczenia świeżo przybywających migrantów, którzy na bieżąco są w stanie ocenić te działania. Regionalni koordynatorzy badań pozostawiali ulotki informacyjne w urzędach obsługujących migrantów w Polsce. Jednak paradoksalnie, osoby które skontaktowały się z regionalnymi ekspertami wyrażając zainteresowanie wzięciem udziału w badaniu, nie spełniały kryterium pobytu w Polsce ponad rok.

5. Z punktu widzenia integracji na rynku pracy oraz celów badawczych całego projektu warto uwzględnić problematykę aspiracji zawodowych i planów, a nawet marzeń dotyczących kariery imigranta. Plany takie mogą weryfikować chęć pozostania w Polsce, a także ich zakorzenienia na rynku pracy, oceny własnych szans na tym rynku, a także oceny możliwości, jakie rynek pracy w Polsce im daje.

6. Do bezsprzecznych zalet przeprowadzonych wywiadów pogłębionych można zaliczyć ich względnie niski koszt oraz łatwość w organizowaniu tego typu badania jakościowego. Respondenci do wywiadu byli rekrutowani w wielu przypadkach poprzez wcześniej odbyty wywiad kwestionariuszowy. Uzyskane dane były bogate i wyczerpujące, a proces wywiadu był w pełni zapisany. Wywiad umożliwił również bliski kontakt z respondentami, co - jak wspomniano wcześniej - ułatwiło proces budowy zaufania pomiędzy dwoma stronami. Wywiad również, jako sprawdzona technika badawcza dał możliwości elastycznego zadawania pytań i zgłębiania tych treści, które na bieżąco okazywały się istotne dla respondentów.

7. Z kolei do wad wywiadu należy brak możliwości generalizowania wniosków na większą grupę. Ponieważ rekrutacja do wywiadu miała charakter doboru celowego, często przy zastosowaniu efektu kuli śnieżnej, nie ma podstaw do jakiegokolwiek reprezentatywności próby.

8. Przyszłe badania, wychodzące poza ramy pilotażu powinny w większym zakresie i bardziej zróżnicowanej formie wykorzystać techniki jakościowe w zależności od możliwości czasowych i finansowych. Nie wydaje się koniecznym, stosowanie losowego doboru próby do technik jakościowych w przyszłości, w sytuacji, gdy będą one podstawą do konstruowania szerszego problematycznie sondażu lub licznosc próby będzie zależała od nasycenia teoretycznego próby. Zespół pracujący nad wnioskami z przeprowadzonych wywiadów indywidualnych lub fokusowych może na bieżąco śledzić nasycenie teoretyczne zbieranych treści i analizowanych problemów. To pozwoli na satysfakcjonujące wyczerpanie problematyki bez konieczności doboru próby losowej.

9. Zasadnym i ważnym elementem przyszłych badań przy zastosowaniu technik jakościowych byłyby pogłębione wywiady indywidualne i grupowe z przedstawicielami poszczególnych grup narodowościowych, którzy działają w organizacjach reprezentujących ich interesy narodowościowe lub zawodowe.

Bibliografia

- Beck U. (2002) *Spółeczeństwo ryzyka. W drodze do innej nowoczesności*, SCHOLAR, Warszawa.
- Giddens A (2001), *Nowoczesność i tożsamość. „Ja” i społeczeństwo w epoce późnej nowoczesności*, PWN, Warszawa.
- Bauman Z. (2000), *Ponowoczesność jako źródło cierpień*, Wydawnictwo Sic!, Warszawa.
- Bauman Z. (2001) On mass, individuals and peg communities, w: *The Consumption of Mass*, red. Nick Lee, Rolland Munro, Blackwell Publishers, Oxford.
- Flannagan, J.C. (1954) The critical incident technique, *Psychological Bulletin*, July, 327-359
- Samborski J. (2009) Badanie potrzeb i problemów integracyjnych wysoko wykwalifikowanych imigrantów na grupie wybranych krajów trzecich, Unicorn, Warszawa.

Immigration and Integration – New and Old Challenges

Jerzy Samborski

“Unicorn” - The European Union of Small and Medium-Sized Enterprises and Middle Class - is probably the only business organization of a pan-European outreach in Poland, which has been actively exploring the issue of the integration process of highly qualified citizens from the third countries in the European Union for many years.

From the very moment Poland has joined EU, Unicorn has been monitoring the phenomenon of immigration and integration, particularly in the context of the process of building single European market, which can be achieved only through a free and simple movement of entrepreneurs and employees. A quick integration with the local and national community is essential for them in respect of setting up their businesses, getting the job and enjoying entirely unrestricted way of functioning.

In the upcoming years, Europeans will need new immigrants for the continuation of the socio-economical development of our countries. In the light of the current prognosis, this is possible only if the EU will change – or rather – if it will create the adequate immigration policy. Crucial role in it must play the strategies of acquiring highly-qualified employees and entrepreneurs as well as their integration with the communities of the EU member states.

Population projections 2008-2060

According to The EUROPOP2008 “convergence scenario of 26th August 2008, based on the Eurostat, the Statistical Office of the European Communities data and on the assumption that fertility, mortality and net migration will progressively converge between Member States in the long run, from 2015 deaths is projected to outnumber births in the EU27.

The EU27 population is projected to increase from 495 million on 1 January 2008 to 521 million in 2035, and thereafter gradually decline to 506 million in 2060. The annual number of births is projected to fall over the period 2008-2060, while at the same time the annual number of deaths is projected to continue rising. From 2015 onwards deaths would outnumber births, and hence population growth due to natural increase would cease. From this point onwards, positive net migration would be the only population growth factor. However, from 2035 this positive net migration would no longer counterbalance the negative natural change, and the population is projected to begin to fall.

The EU27 population is also projected to continue to grow older, with the share of the population aged 65 years and over rising from 17.1% in 2008 to 30.0% in 2060, and those aged 80 and over rising from 4.4% to 12.1% over the same period. Strongest population growth in Cyprus, Ireland, Luxembourg and the United Kingdom.

There are projected to be considerable differences between the individual Member States. Between 2008 and 2060, the population is projected to rise in thirteen Member States and fall in fourteen. The strongest population growth is projected to be found in Cyprus (+66%), Ireland (+53%), Luxembourg (+52%), the United Kingdom (+25%) and Sweden (+18%), and the sharpest declines in Bulgaria (-28%), Latvia (-26%), Lithuania (-24%), Romania (-21%) and Poland (-18%).

In 2060, the Member States with the largest populations would be the United Kingdom (77 million), France (72 mn), Germany (71 mn), Italy (59 mn) and Spain (52 mn).

30% of the EU27 population to be aged 65 or more in 2060.

The EU27 population is projected to become older throughout the projection period, due in particular to persistently low fertility and an increasing number of survivors to higher ages. This ageing process would occur in all Member States. In 2060, the share of the population aged 65 or more is projected to range from 23.6% in Luxembourg, 24.7% in the United Kingdom and 25.0% in Denmark to 36.2% in Poland, 36.1% in Slovakia and 35.0% in Romania.

In consequence, the old age dependency ratio in the EU27, i.e. the population aged 65 years and older divided by the working age population, is projected to increase from 25% in 2008 to 53% in 2060. In other words, there would be only two persons of working age for every person aged 65 or more in 2060, compared with four persons to one today. The old age dependency ratio is projected to be more than 60% in Bulgaria, the Czech Republic, Latvia, Lithuania, Poland, Romania, Slovenia and Slovakia, and less than 45% in Denmark, Ireland, Cyprus, Luxembourg and the United Kingdom.

The Development of European Immigration Policy

The immigration was described as a sensitive subject and an area 'of common interest' in all European states by the Maastricht Treaty which initiated the idea of a European immigration policy.

The first significant step forward came with the Amsterdam Treaty, which set as an objective the establishment of an 'area of freedom, security and justice' and, to that end, introduced a new title (Title IV) to the Treaty establishing the European Community. Visas, asylum, immigration and other policies related to the free movement of persons became shared competences and therefore came under the first pillar. It was decided, however, in the Amsterdam and then the Nice Treaties that the Community method would only be applied to them gradually. So the Commission has only had a right of initiative in this area since 1 May 2004. The role of the Council and Parliament varies according to the area concerned (legal immigration, visas, asylum, illegal immigration), but tends gradually to approach the Community model.

This basic framework, enshrined in the Amsterdam Treaty, was further developed at the Tampere European Council of 15 and 16 October 1999. At that summit, the European Council set out the objective of a 'common immigration policy' and defined the three main guidelines:

- * Development of partnerships with countries of origin, in order to promote co-development in particular;
- * Fair treatment for third-country nationals;

* More effective management of migratory flows, including effective external border controls.

Following the impetus given by the Amsterdam Treaty and the Tampere Council, European legislation began to develop and a number of acts were adopted, of which the EU has recently adopted a number of decisions aiming at the coordination of immigration and integration policies and tools in its member states, particularly with regards towards establishing common, clear and fair entry criteria for the citizens of the Third Countries.

March 2001: adoption of a common list of third countries whose nationals must be in possession of a visa;

May 2001: directive on the mutual recognition of decisions on the expulsion of third-country nationals;

June 2001: directive on the penalties applicable to carriers who fail to meet their obligation to control travel documents;

November 2001: communication from the Commission on a common illegal immigration policy;

June 2002: proposal for a comprehensive plan to combat illegal immigration and trafficking of human beings in the European Union;

November 2002: directive defining the facilitation of unauthorised entry, transit and residence;

September 2003: directive on family reunification;

November 2003: directive on a long-term resident status for third-country nationals;

2004: adoption of a programme of technical and financial assistance to third countries in the area of migration and asylum (AENEAS);

2004: directive on the obligation of carriers to communicate passenger data;

February 2004: regulation on the creation of an immigration liaison officers network (ILO);

April 2004: directive on strengthening the fight against trafficking in human beings.

Immigration remained on the agenda of subsequent European Councils:

21-22 June: the Heads of State and Government meeting in Seville called for the gradual establishment of coordinated and integrated management of external borders. Following that Council and the 2003 Thessaloniki Council, a European Agency for the management of operational cooperation at the external borders (Frontex) was created;

5 November 2004: the Hague summit gave new impetus to European immigration policy with the adoption of a multiannual programme for the establishment of an 'area of freedom, security and justice', following on from the Tampere programme. It focused on three areas: combating illegal immigration, in particular trafficking in women and children; setting up a legal immigration plan; and the integration of immigrants. It called for several instruments relating to visas and biometrics: joint

centres for issuing visas, the introduction of biometric identifiers on national identity cards and interoperability of data banks in 2005 with a view to establishing a Visa Information System (VIS). The Hague programme also set the objective of developing an immigration policy outside the EU's borders by means of partnerships with the countries of origin. The establishment of a European immigration policy has continued since then.

November 2004: publication by the Commission of a European 'Handbook on Integration', which discusses good practices;

December 2004: directive on facilitating the admission of foreign students;

January 2005: Green Paper 'An EU approach to managing economic migration';

June 2009 a "Blue Card" plan in the form of the 2009/50/EC Directive was adopted, which aim is attracting highly skilled immigrants.

Similar to the green card program for foreign workers in the United States, the European plan seeks to draw an additional 20 million workers from Asia, Africa and Latin America in the next two decades. Officials said they hoped that the proposal would reverse a trend in which skilled migrants from developing countries were choosing the United States over Europe. Statistics are showing that high-skilled foreign workers accounted for 0.9 percent of all workers in the European Union, compared with 9.9 percent in Australia, 7.3 percent in Canada and 3.5 percent in the United States. Figures recently released by the European Commission showed that 85 percent of unskilled laborers from developing countries went to the European Union and only 5 percent to the United States, whereas 55 percent of skilled workers went to the United States and only 5 percent to Europe.

October 2005: directive on facilitating the admission of researchers;

December 2005: adoption by the European Council of a comprehensive approach to the question of migration;

2006: creation of European border patrols to combat illegal immigration;

2006: establishment of a programme of work with Africa;

October 2007: 'Blue Card' directive to make the EU more attractive by proposing a common, accelerated and flexible programme for the admission of highly qualified immigrants;

June 2008: 'Return' directive.

Despite all this legislation, there is still no genuine European immigration policy to date. The Lisbon Treaty is a step in that direction. Chapter 2 of Title IV concerns 'Policies relating to border controls, asylum and immigration' and allocates several matters to the ordinary legislative procedure. Moreover, the European Council of 15 and 16 October 2008 gave rise to the adoption of the European Pact on immigration and asylum, which harmonises asylum systems, organises legal immigration, strengthens border controls and arranges the expulsion of illegal immigrants. That pact was adopted during the French Presidency, which set European immigration policy as one of its priorities.

The Blue Card proposal: attracting highly-skilled labour

The Portuguese Presidency was the first to tackle these issues, with a High Level Conference on Legal Immigration organised on 13-14 September 2007 in Lisbon. On this occasion, the Commission presented its proposal for the so-called Blue Card, part of its strategy for legal migration.

The Blue Card is the EU's main policy initiative in the global competition for the best, highly mobile brains. The aim is to create a single application procedure for non-EU workers to reside and work within the EU. The proposal aims to attract up to 20 million highly skilled workers from outside the EU. The Blue Card will become main competitor to the US Green Card, as the table below shows.

Blue Card (EU)	Green Card (US)
Does not give permanent residency.	Gives holder permanent residency.
Valid up to two years, renewable.	Valid for 10 years, renewable.
Allows holders and families to live, work and travel in the EU.	Allows holder to live, work and travel in the US.
<p>Applicant must present:</p> <ul style="list-style-type: none"> • a recognised diploma, and; • proof of at least three years of professional experience, and; • a one-year EU job contract with a salary of three times the minimum wage. Nevertheless, the Blue Card will be attached to the individual, not the job. 	<p>Five channels to seek a card:</p> <ul style="list-style-type: none"> • employment, or; • family links, or; • a lottery, or; • investment, or; • resident since before 1972.
Permanent residency automatic after five years.	Holders can become US citizens after five years.

Several objections have been raised to this proposal and to the way it has been framed. Third countries, especially African countries but also the EU's Eastern neighbors, have expressed concern that it will aggravate the **'brain drain'** problem. The young intellectual and scientific elites in these countries leave for Western Europe and North America, pursuing higher salaries, better working conditions and job security, rather than looking for a job at home or setting up a business that will strengthen the local economy, they argue. In many African countries, this phenomenon concerns not only scientists but also well-qualified health sector staff.

Development NGOs and UN organizations have suggested that Europe might give back at least part of its benefits from high-skilled migration to countries of origin in the South, particularly through

mechanisms such as circular migration: specialists could spend a limited period of time in Europe to develop and diversify their skills, which could then be brought to use in their countries of origin. This system, it is argued, could benefit all parties involved.

On the other hand, some countries and most importantly the US have become so attractive for young scientists that Europe itself is experiencing a steady loss of young graduates moving to America. In 2007, 270,000 high-skilled Europeans emigrated to the US, Australia, Canada and New Zealand, and a November 2003 survey by the European Commission found that only 13% of European science professionals working abroad intended to return home. And many doubt that the Blue Card proposal could reverse that trend.

At the same time as the Blue Card programme, the Commission published a separate proposal_ on a *single application procedure for a single permit for third-country nationals to reside and work in the territory of a member state and on a common set of rights for third-country workers legally residing in a member state.*

This proposal aims at:

- securing the legal status of admitted migrant workers;
- guaranteeing admitted migrants not yet entitled to long-term residence a common set of rights;
- introducing a single application procedure and a single residence/work permit.

The proposal affects the working and living conditions of third-country workers and might have the same effect on the immigration of workers with excellent qualifications as the Blue Card.

Immigration and integration are dynamic phenomenon and it is of utmost importance to extend our knowledge about them through research; the processes they undergo should be monitored on continuous basis by specialized institutions.

In Poland, but also in many other EU states, there are no institutions specializing in integration matters. Another serious problem is the lack of a consistent common nation-wide system of gathering data in categorized way on integration issues such as access to education, health care, employment, self-employment, etc. The data is being gathered by respective regional authorities in according to various methodologies, so they cannot be compared; therefore, it is difficult to gain up-to-date knowledge concerning the immigrants' assimilation processes within the certain societies.

Shortfalls of the Immigration and Integration Policies in Poland

Adopted by the European Commission the "Mode Annual Programme 2008" of the Fund for the Integration of third-country nationals states i.e.: *Broadening the knowledge on (immigration and integration) by way of scientific research is extremely important. The current situation in respect of integration, as well as its development should be constantly monitored by institutions specialised in this area. **In Poland such activities are not carried out, and there are no research***

organisations specialised in the issues related to integration. The lack of a consistent national system for collecting data on the individual integration indicators (access to education, medical care, employment, self-employment etc.) is also a considerable problem. The information is often gathered with the use of varied methodology by competent authorities in different voivodeships, and therefore does not admit comparison: different data are gathered, in different ways, which renders it difficult to obtain knowledge on how aliens function in Polish society at present.

How light-heartedly the issues of immigration and integration, in the broader demographic context, is treated by the Polish authorities may be seen in „Poland 2030. The development Challenges“, the prognosis for Poland presented on 17th June 2009. In this nearly 400-page White Paper prepared by the Prime Minister Team of the Strategic Experts, under the leadership of Minister Michal Boni, literary few lines are devoted to immigration matters, and they conclude that: *In the short perspective the shortages in the labour markets, particularly in the local ones, can be cured with the adequate immigration policy. But there is no indications to reckon immigration as the solution to the Poland's demographic challenges (...). Due to the specific situation of Poland, its immigration policy should be focused on both phenomenon: immigration and emigration, although the role of immigration will be growing in the year 2030 perspective.*

In this document, in the same, one paragraph, internal migration to large agglomeration centres was mixed with immigration from outside of the country. At the same time the Return Immigration had been presented as the important potential for the Polish labour market which prediction turned out to be false in less than a year after the Boni's report was published. *In the short time, immigration policy should be focused on the utilization of the potential of post-accession massive mobility which, under provision of adequately designed arrangements (supporting entrepreneurship, particularly that of returning migrants, increasing flexibility of the labour market, housing etc.) should support the process of internal migration towards large agglomeration centres, and in this way, accelerate the process of relocation of the country's population.*

In the report there is not even mentioning about one of the most important documents, the 50/2009/EC Directive (EU Blue Card), adopted by the European Union just during the period of writing the report which sets up the main frames for the new program aimed at meeting demographic challenges which are arising ahead of Europe. This omission is particularly worrying due to the fact that it will be Poland's Presidency which will have a duty to start implementation of this directive.

But, at least, as a final conclusion the authors are stating that: ***In the longer perspective, the migration policy should prepare Poland to the status of the net immigration state. In such a context the priorities will be given to actions aimed at: 1) monitoring the needs of the Polish labour market and appropriation of the instruments of the migration policy (including use of active instruments e.g. bilateral contracts or partnerships related to the influx of immigrants from the third countries); 2) supporting economic and social integration of immigrants and guarding them against social exclusion.***

Unicorn's participation in shaping up EU's policies

Unicorn's present project meets the priorities of 2008 Annual Programme of the European Fund for the Integration of Third-country Citizens and is the continuation of its earlier project started in 2007 in Belgium which focused on the integration needs of the highly qualified immigrants from China, Russia, Turkey and Ukraine. All the four countries are recognized as high-ranking exporters of their citizens also to Poland. The research aims at facilitating the coordination of the learning process by comparison with the actions undertaken in other countries.

Experts of Unicorn have been actively participating in the EU debates on the best ways of adjusting the EU labour market to the needs of today and of the future, through a controlled influx of Third Country highly-qualified immigrants; one of the most prestigious discussion forum is the European Ideas Network.

The Purpose, Aims and Methodology of the Research

The Project Team

The Project Manager, nominated by Jerzy Samborski, author of the Project and the President of Unicorn, was Barbara Keil-Skrobiszewska – Member of the Board of Unicorn, person with the portfolio of a number of international projects which she had managed, the graduate of the Econometrics Faculty of the Central School of Planning and Statistics (nowadays the Warsaw School of Economics). The Research Group was formed under the leadership of Pawel Kaczmarczyk PhD – Member of the Prime Minister Team of Strategic Advisers and the Head of the Warsaw University Centre for Emigration Research who worked closely with his University colleagues, Aneta Piekut MA and Ewa Matejko MA. The Group included Pawel Karpiński PhD – co-author of the Polish leading companies restructure programmes, active participant of series of research projects and Malina Samborska (BA) whose main duties were translating and language assistance.

Young and ambitious researchers from the main regional academic centres were invited to participate in the project: Marzena Starnawska PhD and Ilona Szymańska MA of the Management and Economy Faculty of the Gdansk University of Technology, Marcin Gońda MA of the Lodz University Institute of the Sociology, Judyta Szkudlarek MA of Wroclaw University and Marlena Dzikowska M.A. of the Poznan University of Economics.

Oleksander Jarema M.A. and Marya Shedlovska M.A. of the Ukrainian Foundation for Reforms' Supporting and Melih Dagistanli B.A. of TOBB University in Ankara made an complex task of the questioner surveys at the Polish Consulates in Lviv and Istanbul.

The Unicorn researchers received significant support from the officers of Polish Consulates latter cities as well as from the staff of Consular Department of the Polish Ministry of Foreign Affairs.

Many important comments and thoughts related to immigration and integration issues came from distinguishes academics and experts, i.e.: from Professor Julian Auleytnner, the Rector of the Higher School of Pedagogy in Warsaw, Piotr Szukalski PhD - Department of Demography of the Lodz University, Anna Świebocka M.A. – Director of the Human Resources Team of the Polish Agency for the Development of Entrepreneurship, Professor Georg Milbradt – former Prime Minister of Saxony, Magdalena Suschlik M.A. – Teacher of the Robert-Jungk-Oberschule in Berlin, Ms. Poppy Szaybo –

former manager of Diaspora and Integration Projects of the British Council and Mr. Krzysztof Wróblewski – President of Efekt Serwis HR Agency. Marta Karpińska (M.A.) shared also her language skills with the team.

The research was performed in the period of 1st April 2009 – 30th June 2010, and was financed – apart from Unicorn own budget – with funds from European Fund for Integration, and from State's Budget. The outcome of it is presented in this Report which comprises of the following parts: Methodology, aims and subject of the research; Presentation and analyses of the research's results; Proposals and recommendations.

Certain parts of the works were translated to English and included in the second part of the Report. The whole research material including charts, diagrams and appendixes (also in English and partially in Turkish), were Publisher on the project's website www.bluecardeu.pl.

The Aim of the Research

The aim of this (pilot) research, which was made on the relatively small base of highly qualified and educated citizens of the third countries, was not that of getting scientifically proved knowledge about the subject (immigrants, their integration problems etc), but of getting the initial data needed for establishing such indicators and methodology, which would enable building of the model of the immigration and integration policies' management. The results of the research were also to enable proper evaluation of achievements in applying adequate policies towards arising needs as well as using proper means for their realization.

In relation to specific Polish circumstances the research aim was formulation of the proposals and recommendations for working out the doctrine and long perspective immigration strategy. The issue of integration, in its institutional and legal, as well as economic and professional, social and cultural angles arises to the particular importance as the potential level of benefits coming out from the inflow of immigrants is dependent on the speed of their integration with the local societies.

Unicorn's research explored the level of the immigrants' access to such spheres like: public funds, business activity, national culture and heritage, education and children rising, employment, security and health service, social security, freedom of mobility, information and speech, religion etc.

The targeted group

In accordance with Article 1 of the Decision establishing the European Fund for the Integration of third-country nationals, the target population were highly qualified third-country nationals legally residing in the EU Member States. Third-country nationals who were on the territory of a third country and who were complying with specific pre-departure measures and/or conditions set out in national law fell also within the scope of the Project.

Methodology

The research was conducted in Poland as well as in the immigrants' homelands with the purpose of obtaining as large as possible material for the analyses. Such a wide scope range of the task imposed necessity of methodology differentiation together with the type of used research tools. The research was a pilot project and was meant as the first stage of a more extensive research programme.

Research tools and phases

1. The research started from analyzing the bilateral agreements on the conditions of entry between Poland / EU and China, Russia, Turkey and Ukraine, and from gathering the statistical data covering the period of 2004-2008 with relation to the number of visa applications (including the type of visa and the date of issuing), the number of visa applications refused with the reason for that.

2. With the aim of identifying administrative and legal difficulties which are being met while preparing to departure by highly qualified citizens of China, Russia, Turkey and Ukraine who are planning to undertake employment or establish their own business activity in Poland, the interviews (by phone or on-line) were made with the officers of the Polish Consulates in Beijing, Moscow, Ankara and Kiyev. The information which was gathered out of these consultations was used to work-out the poll questionnaire for interviewing immigrants heading for Poland.

3. These above mentioned interviews in Polish Consulates in Ankara and in Lviv, Unicorn managed to run thanks to the voluntary assistance provided by Unicorn friendly organizations: the Ukrainian Foundation for Reforms' Supporting and Turkish TOBB University. However, it was not possible to perform such interviews in China and Russia, and **the conditions set up by the European Funds for Immigrants did not provide means for research activities to be run in the third countries although the official aims of the Annual Programme 2008 included such needs (for gathering information on their territory)**. Let us hope that this extraordinary strange regulation will be changed in the next Annual Programmes.

4. In 4 regions (Pomerania, Mazovia, Greater Poland and Lower Silesia) the questionnaire interviews as well as depth individual interviews were made in Gdańsk, Warsaw and Łódź, Poznań and in Wrocław. The main aim of interviewing targeted immigrants in Poland was identification of the problems and needs arising immediately after their arrival, at their job undertaking proceedings, on how their professional qualifications are used in the Polish labour market as well as what sort of problems they met in the process of social and culture integration.

The Analysis of the Poll Research

Paweł Karpiński

Introduction

In September-November 2009 a poll research has been conducted among 133 immigrants (the research material was being collected in Warsaw, Poznan, Wroclaw, Lodz and Gdansk): citizens of China, Russia, Turkey and Ukraine. The assumptions concerning the researched group defined the subject range of the research; it involved immigrants with high education who had been staying in Poland for at least 12 months; the researched group embraced, inter alia, entrepreneurs, managers and free-lancers, as well as last-year students. The subject extent of the research concerned all the fundamental aspects of integration, including its economical, legal, cultural and social.

The goal of the Project was to formulate a system of indicators and methodology allowing for assessment of the advancement of integration processes, its positive and negative displays, as well as dangers in achieving the integration aims. The research was also directed at obtaining research material allowing for the improvement of management policy (means and tools) of the integration process and simplifying the coordination of the process of learning through comparison. This was a pilot research, and the analysis of the gathered research material has served to compile this Report.

1. Goals and Conditions of the Poll Research and Characteristics of the Researched Group

1.1. In this project a poll research was conducted, and its main goal was to test the research tool and gather the introductory research material, in order to:

- Identify the main integration needs and problems of immigrants and gradate their significance,
- Initiate the gathering of essential information for formulating a rating system of the advancement of the integration of immigrants with local societies,
- Correct and complete the subject range of the research as well as the detailed methodological solutions.

1.2. We can assume that the research of the process of integration of immigrants with local societies in Polish circumstances is to large extent of a pioneer character.

1.3. One of important difficulties in conducting the research was the scarcity of statistical information, its dispersal and incompleteness. The gathered material is a sufficient basis to formulate many key hypotheses for the realization of the project and improvement of methodology and research tools.

1.4. We experienced a high level of distrust among the researched persons towards the research goals and the consequences of their participation in the research. The difficulties were overcome, inter alia, by a proper selection of the research team, the choice of places to conduct to research and, most importantly, a proper formulation of the questionnaire.

1.5. The poll research involved 50 Ukrainians (38%), 35 Russians (26%), 29 Turks (22%) and 19 Chinese (13%). Great difficulties in conducting the research took place in case of immigrants from China, even though they were not language difficulties.

1.6. The subject range of the research was directed at highly-qualified immigrants; nearly 90% possessed higher education.

1.7. The immigrants who took part in the research have stayed in Poland for at least 12 months non-stop; over 90% of researched persons had begun their stay after Poland joined the EU, and the most in 2007 – almost every fourth respondent. Nearly 60 % of the respondents had stayed in Poland for more than 3 years.

1.8. Almost 65 % was less than 30-years-old, 15% more than 40; only 6% was over 50-years-old.

1.9. A significant percentage in the research group - nearly 60% - included free-lancers, entrepreneurs and managers, experts and last-year students. Most respondents worked in education, trade, healthcare, social care, financial services and hotel business/gastronomy.

1.10. Among the motivations, almost 42% declared that the reason of their migration to Poland were studies, almost 19% mention scholarship, and 11% mention apprenticeship or stage.

1.11. Over 46 % of women and 54% of men took part in the research. Over 44% of respondents remained single, every third was married, and every fourth (almost 24%) had a partner. Almost 20% (25) of respondents had children, and natality rate of this group was 1,48.

1.12. Almost 71% possessed residence permission.

The presented characteristics of the researched group allow us to claim that the research assumptions concerning its subject composition were mostly fulfilled, therefore the analysis of the research results can be the basis for improvement of methodology and the research tool.

2. The presentation and analysis of the poll research results

The researched immigrants were asked in total 103 questions, which concerned all fundamental aspects of integration of immigrants with local societies of the receiving country and 20 questions characterizing the respondents. Given the wide subject spectrum of the gathered research material, for the sake of clarity, it will be presented as three separate subjects: public institutions in the eyes of immigrants, immigrants on the labor market, socio-cultural aspects of immigrant integration.

Public institutions in the eyes of immigrants

Whether the environment in which the integration of immigrants takes place is friendly or not, largely depends not only on where they work or live, but also on their contacts with institutions and public services of the receiving country.

2.1. The research has shown that 48% of highly-qualified immigrants complain about the difficulties in obtaining visa (delivery or prolongation of visa), a confirmation of a stable and regular source of income as well as the requirement to pay for issuing the document. However, the main objection towards the procedure of avowing the document is that it is time-absorbing and over-formalized. Nearly 71% of the researched immigrants had direct contact with the administrative office responsible for issuing residence permits in Poland to foreigners and 47% of respondents positively rated the efficiency of the regional office, and 26% - negatively. From among 6% of those who gave a very negative opinion, the majority stressed time-taking of the procedures, lack of information and low level of competence and personal culture of staff.

2.2. The researched judged in total 14 institutions (organizations) or public services.

The selected institutions, organizations and public services in the eyes of immigrants

We can assume that the number of rates given to respective institutions, organizations or public services is highly an indirect measure of intensity of contacts of immigrants (of the meaning for its functioning in the environment of the receiving country) with them or their representatives. The structure of its intensity results indirectly (e.g. when the transmission of the evaluation formulated in the environment of the researched respondent) or directly (personal contact) from the structure of the researched group.

Although in many cases the number of received rates is too small, to draw too far-fetched conclusions, we should remember that they come from immigrants with high education and relatively long period of stay in Poland. Therefore their *specific gravity* is significant, and their level of education is very opinion-forming.

The greatest number of negative rates was given by immigrants to job center, police, municipal guard and local administrative offices. The greatest number of positive answers was given to banks and higher schools. It seems purposeful to extend, in the next research edition, its scope in the area of public institution assessment and ask questions concerning e.g. to the reasons of rating some specific institution as bad or very bad. Possessing such an information would allow for formulating conclusions directed at the improvement of its functioning (this relates particularly to job centers, police, municipal guard and local administrative offices).

2.3. One of the research hypotheses was based on a rather common opinion about pathological phenomena in between the immigration and official/public service structures. The researched immigrants were asked: „Have you met with a situation, where some expected a bribe or depended giving a decision on being given a bribe? Over 9% responded „yes” unambiguously, 3% marked the answer: *hard to tell*; in total they mentioned 19 unambiguous cases of *expecting* to being given a bribe (one third concerns inspectors (also ticket inspectors). Over 10% of the researched immigrants did not answer to this question, and 20-25% answered with some hesitation, which can indicate the need to modify the way of researching this phenomenon.

2.4. Almost 62% of the research immigrants used public healthcare during their stay in Poland. Among the reasons of not using the public healthcare the respondents most often (23%) answered that they did not need it; six respondents said that they did not know how use this service. Nearly 13% of respondents uses the private healthcare, which means, that almost every fifth respondent who uses healthcare, pays for it. Every fourth respondent rated their contact with public healthcare as bad or very bad, and 48% rated it as good or very good. Only four respondents used the social care during their stay in Poland, ca. 73% of respondents never used it, because they did not need it, and 14% lacked adequate information. In general, this small number of those who used social welfare were of positive opinion about it.

When analyzing this part of the research, it is right to consider the age of the researched immigrants; the great majority of them are young people, and therefore their need for healthcare or

social care services are relatively small. Yet, all the more, the negative evaluation of the healthcare service becomes more significant.

Immigrants on the labour market

One of the main areas where the integration of immigrants with local societies takes place is the labor environment/market. These process are affected by both antagonizing factors (e.g. rivalry for jobs, smaller financial and social expectations of immigrants) and integrating factors (e.g. the demand for complementary employees).

2.5. Over 54% of the researched immigrants possessed the work permit for foreigners, 3% applied for such a permit. Nearly 65% was working at the time of the research. What draws our attention is the relatively small significance of job centers, as only 10% made an efficient use of these services. Every third respondent obtained a job as a result of his/her own activity and direct contact with the employer. Also only every fourth respondent (34) had a contact with a job center, and only four persons declare unambiguously that they obtained their jobs through a job center.

How immigrants obtain job in Poland

About 10-15% of respondents work under their qualifications, 55-60% according to their qualifications, and 5-10% work above their qualifications, and 10-15% work in professions which demand different qualifications from the ones they possessed at their arrival to Poland. Every fourth researched working immigrant was expected to submit a diploma nostrification or verification/confirmation of possessed qualifications.

2.6. Almost 30% of the respondents changed their jobs during their stay in Poland, over 8% did it once, 9% - twice, 7% - thrice, and four respondents changed their jobs 4 times or more.

How immigrants seek job in Poland

More than half of immigrants are constantly active on the labor market (seeks job or plans to change job), which should be considered a high indicator. What draws our attentions is the great importance of Internet on the labor market, as it becomes an important *mediator*, and the marginalization of the importance of job centers.

2.7. One of important research hypotheses concerned the significance of the activity of immigrants on the labor market as entrepreneurs; the aim is to learn if and to what extent do they create new jobs? Twelve among the researched immigrants have their own businesses, and the great majority (8 respondents) works in the service and trade sector; five of them has associates, who are mostly citizens of their country of origin. Every other respondent is an employer, and s/he predominantly employs citizens of his/her country of origin. Half of them claims they encountered difficulties when establishing their own business in Poland; in most cases it was a complex procedure. The immigrants-entrepreneurs indicate high costs of conducting a business in Poland, as especially taxes and various charges.

When establishing and conducting their own businesses, the immigrants used basically only savings and help of their families, and three of them took a bank credit. None of the researched immigrants

did not use EU aid funds, government nor local funds. Most entrepreneurs (60%) applied for foreigner job permission. Their experiences in this field are negative, they complain about high charges and especially about the regulation obliging the employer to obtain a confirmation from the district head about the impossibility to fulfill the need for staff with Polish employees.

The socio-cultural aspects of immigrant integration

2.8. One of the main factors defining the integration of immigrants with local societies of receiving countries is the level of their language knowledge; it simplifies the functioning of immigrants both in the labor environment, as well as in contact with local societies. Almost 84% of the respondents believes that the knowledge of Polish language is important in their job, business and education.

2.9. The great majority of respondents (65-75%) rates their knowledge of Polish as good or very good, and only 10-20% thinks it is poor or very poor (only 6-8% mentioned they do not know Polish at all) .

The knowledge of Polish language among immigrants

Considering a relatively short stay of the researched immigrants in Poland we should acknowledge that the self-evaluation of the knowledge of the Polish language is high; however, we should remember that in the researched group there were both immigrants coming from countries of big language similarities (Ukraine, Russia), and of completely different languages (China, Turkey).

2.10. From among the respondents almost 74% learned Polish during their stay in Poland, but only 20-28% did it in an organized form (language school, course, lector); over 65% of respondents declare they learn Polish by talking to friends and close relatives, and over a half (51%) is learning it independently.

Often the immigrants (over 45% of respondents) indicated the difficulties they encountered when learning Polish (they could indicate more than one obstacle); over a half (55% of respondents, who indicated difficulties in learning) believes that the Polish language is too difficult, they do not have time (36%), they do not have proper books (19%), the learning costs are too high (19%), there are no schools/lectors (15%).

When immigrants speak Polish

Around 75-85% speak Polish at work, at offices and in social situations (almost exclusively with Poles), 20% of immigrants with children rarely speak Polish with them, 33% speak Polish often or very often when talking to their spouses or partners.

2.12. It is quite popular among immigrants to watch Polish television (they listen to the Polish radio much less often), 72% and 60% read Polish press and Polish books (it is worth reminding that the respondents were highly-educated people, and that such high indicators are in this case more credible).

2.13. Over 93% of the researched respondents made social contacts with Poles, and for 83% of them we may assume they are intense (meetings at least once a month). They meet their non-Polish friends or people from outside their country of origin much more rarely.

The social activity of immigrants

The most common reason of difficulties in making social contacts with Polish people was lack of interest from their side (as claimed by 18 respondents), language difficulties (14) and lack of occasion (12).

2.14. Over 90% of immigrants confirmed the interest of Poles in their countries of origin.

What Poles are interested about the immigrants' countries of origin

A relatively high interest in the history of immigrants' countries of origin to a large extent concerns the recent history, politics and economy (60%), much more than e.g. sport. Only 6% were interested in religious aspects, although the research involved 30 Orthodox believers, 23 Muslim and 17 followers of other, Christian churches, different than Catholic and Orthodox.

2.15. Only 35% among them declare activity in making contacts with organizations and associations in Poland; they are mostly organizations or foreign associations. Even lower (19%) is the level of immigrants' activity in these structures. Also low (20%) is the percentage of immigrants who belong to associations or organizations objectively oriented at certain nationalities, and only 17% actively participates in their work.

The most common (over 51% indications) reason of such a small participation in those organizations is the lack of interest or lack of time (49%) and the fact that the profile of its activity does not meet the expectations of immigrants (32%).

2.16. Over 92% among them declare the knowledge of foreign languages (apart from Polish), and over 62% know more than one language. The most popular is the English language (81%), then Russian (45%) and German (17%), 40% of respondents rates their knowledge of English as very good. Nearly 70% of respondents uses another language than Polish and the native tongue; the most often mentioned was (56%) English and Russian (13%).

2.17. Immigrants care for their children to learn the mother tongue and to learn about history and culture of their country of origin. Over 84% of their children learns the mother tongue, usually at home (64%) and at school (16%). They also learn about the culture and history mostly (68%) from their parents, much more rarely at school.

2.18. Around 73% of researched immigrants declare they are believers; 55% celebrate in Poland the same religious holidays as they used to in their own country. Every third immigrant (36%) from these who celebrate these holidays indicated the difficulties around it, like lack of proper products in shops and no days off-work, more rarely the lack of adequate places of worship. Five respondents indicated the lack of acceptance from the Polish society.

Immigrants celebrate their national holidays in Poland more rarely (48%) than religious holidays. Over 30% among them indicate the difficulties in celebrating these holidays, most often because of lack of proper places for such a celebration or lack of days off-work. Nine respondents indicated the lack of acceptance from the Polish society.

2.19. Ca. 57% of immigrants declare they celebrate Polish religious holidays; 47% share the communion wafer, and 60 % cultivate the custom of decorating the Christmas tree.

2.20. Much less immigrants declare they celebrate Polish national holidays rather than Polish religious holidays (respectively: 32% and 57%).

2.21. Over 35% of the researched immigrants mentioned meeting with discrimination from the Polish society. Nearly 29% among them, as a reason for discrimination, mentioned national origin, beliefs/opinions (9%), race (7%), religion (7%). Every fourth (29%) was robbed, and the perpetrators were usually Polish (40% of situations), 33% were deceived, and every other was once offended or insulted.

2.22. The immigrants were asked to indicate the positive and negative features (max. 3) of Poles. Generally speaking, the gathered materials show a significant diminution of so-called traditional features forming the stereotype of a Pole, especially the negative stereotype. Poles are perceived as „hardworking” not „lazy”; this relation has been shaped like 5 to 1. The “hospitality” holds a strong position, but it loses against “openness” and „helpfulness”. Among the negative features there is the opinion about Polish tendency to abuse of alcohol, malcontentedness and xenophobic tendencies (intolerance, nationalism, the feeling of superiority, etc.).

2.23. Over 33% of respondents declare the will to stay in Poland and, at the same time, 25% declare the will to leave Poland. Nearly 8 % intend to leave for another EU or non-EU country. Over 42% of immigrants are uncertain about their settlement-migration plans.

3. Summary and conclusions

3.1 Comments and conclusions concerning the methodology and the research tool

The main goal of the conducted pilot poll research was to test the designed methodology and the research tool used (a questionnaire). The assumed methodology of a poll research and the research tool confirmed to a large extent its usefulness in conducting research in the immigrant environment, intended to monitor the process of their integration with local societies and identifying the problems and needs of immigrants. Many observations were made, and they shall be used at the improvement of the methodology and research tools in the future editions of the research. Especially precious observations concern the subject range of the research and the form of the questionnaire (language, way of formulating questions, etc.). During the research it turned out, that some of the assumption were practically difficult to fulfill in the time given for research. This comment specially relates to the assumed rule of proportion of participation of immigrants in the researched group, in regard to their country of origin and specific professions. However, it did not influence the achievement of the main research goals.

Even though the poll questions concerned all the basic aspects of integration (legal, economical, social and cultural), some research elements did not fully meet the expectations of the authors of the project; especially when it comes to issues of labour market and business activity of immigrants. Another important observation shows the necessity of a greater balance (proportionality) in researching the respective aspects of immigrant integration. On the other hand, it will be essential to deepen these areas of the research, where immigrants were expressing their negative opinions; it

is related e.g. to the evaluation of public institutions, but not only. What draws our special attention is the necessity to provide a high discretion when conducting the research, as a relatively high level of distrust among many respondents was observed; although it is not possible to define it precisely, in many cases it could have an impact on the quality of the gathered material. It seems that creating conditions for a free, relaxed utterance of the researched speakers has an important, if not a fundamental need in conducting this kind of research. Undoubtedly, one may assume, that immigrants form a community of a high sensibility to the subject range of the research and the potential possibilities of using the acquired material for non-scientific aims. This is why a very important methodological issue is to raise the level of credibility of the mode of conducting the research and increasing in the respondents the conviction about a solely cognitive (scientific) purpose of the research.

It is essential to increase the possibility of the generalization of conclusions which result from the analysis of the gathered research material to the entire population in the research area. This goal can be achieved by undertaking the two following actions: a significant increase of the number of respondents to at least 500-600 researched persons, and an improvement of group selection quality in such a way as to obtain the adequate level of its representative character, simultaneously limiting the main selection criteria of respondent selection to max. two criteria (education and profession/qualifications).

We should consider the proposition of utmost limiting of the spatial outreach of the research to three centers, limiting the age of the researched respondent and his period of stay in Poland. Such approach will make the groups more homogeneous, and at the same time lead to increasing the quality of research material analysis.

The language barrier problem had a smaller significance than expected, but it constitutes an important impediment when conducting research in immigrants' environment (especially when it comes to Chinese immigrants), creates a prolongation of the average time span of the research and often forces the researcher to explain the content of the questions. Therefore the improvement of language, which should be more explicit and communicative, used in the research tools, should foster the improvement of the research material quality.

A particularly negative example could be the use of the term „immigrants from Third Countries“, which is often understood by the respondents as „immigrants from Third World Countries“, which evokes negative connotations in many respondents. Because of that there were cases of refusal to participate in the research. The change of this untoward term, invented in Brussels, is essential and urgent.

An important problem in the realization of the poll research was too long timespan of the interview, which often evoked in the researched persons signs of impatience and irritation (which, naturally, is reflected in the quality of the gathered research material).

The research methodology assumed in the beginning of the pilot research consisting of the use of a set of diverse research tools (qualitative and quantitative) has been generally useful; the qualitative tools allowed for good objective identification of the potential research area, and the poll research was an attempt to measure the intensity of respective phenomena. A detailed analysis of the gathered research material allows for introducing adequate corrections and amendments of the

research tools in order to increase the level of their complementariness. It also seems that group interviews should enrich the research output. There exists a justified need to accomplish, on a rotation basis, changes in the structure of the participants of in-depth individual interview by increasing the participation of central and local society administration representatives. There occurred signals which indicate the necessity of a greater adjustment of the research tool subject range to the specificity of the researched immigrants in regard to the country of origin, profession or period of stay in the receiving country. However, these changes should not infract the rule of research continuity and its repetitiveness.

3.2 Conclusions from the analysis of gathered research material

1. The analysis of the research results gives the reason to formulate many important hypothesis, which should be the subject of the future editions of the research on the process of integration of immigrants with local societies. Here are some of them:

- For most immigrants Poland is the destination country
- The system solutions in Poland and the EU do not favor the development of entrepreneurship of immigrants
- Institutions and public services consider needs of immigrants in their activity too narrowly
- The central and local administration are not ready to accept the potential big wave of immigration,
- The public service monitoring of the processes related to influx and stay of immigrants in Poland is inadequate.

2. The conducted pilot research has allowed for observing detrimental phenomena, which already have a significant influence on the efficiency of the monitoring of integration of immigrants with local societies, and a proper identification of the problems and needs of immigrants, and the means of which it can increase in the future.

These phenomena include: grey market, the problem of trust and the imperative of political correctness; the phenomena are closely related to each other and can form a particular kind of filter limiting the cognitive possibilities of the immigrant integration process.

The way to limit its activity is to build an atmosphere of trust and belief in mutual profits resulting from the proper course of integration processes.

Analyses of the individual in-depth interviews

Marzena Starnawska

Ilona Szymańska

1. Description of the researched group

Immigration is a new phenomenon in Poland. Until now, it was rather our country which has been a sending or transit country to other EU. The research on the needs of highly qualified immigrants in Poland deputed by UNICORN, was to serve as a basis for forming the integration policy towards this group of immigrants. It was conducted on China, Turkey, Russia and Ukraine, four out of eight countries which send the greatest number of its citizens to Poland. These countries differ in the geographic-cultural distance towards Poland, as well as their citizens' reasons of arrival.

The in-depth interview were conducted in the Gdansk Region among 23 respondents who represented the selected third countries (5 from China, 4 from Turkey, 7 from Russia and 7 from Ukraine) in the period from September to November 2009. Given the research was a pilot project, a small number of respondents and difficulties in reaching the respondents who fulfilled the established criteria, this research is not representative. Nevertheless, it is important, because of the problems mentioned by the respondents. The individual differences between the respondents and the specificity of the sampling dictated by the availability of participants, make it worth to note the characteristic features of each researched group.

2. Summary of the individual in-depth interviews

The immigrants who took part in the research come from countries which differ socio-culturally, economically and geographically. Chinese and Turks have different culture codes, a greater attachment to collective values, a different religion, a different attitude to work. Not only the different socio-cultural environment does influence the slower speed of adaptation, but also the differences in everyday life, starting from the socio-linguistic differences (making it more difficult to learn the Polish language), to the climate or different eating habits than in the country of origin. The incomers from the ex-Soviet Union, easier accommodate themselves in the everyday life, give the easiness in learning the Polish language, which belongs to the common Slavonic language group and the cultural closeness, but they more often meet with reluctant attitude of Poles. The accumulation of prejudices can result from the fear, that these immigrants would be competitive on the labour market (they often agree to work for lower remuneration than Poles), but probably the historical background is most important. The Russian partition, the dramatic events from the World War II, in which both Russians and Ukrainians took part, and the longstanding Polish political-economical dependence on the Soviet Union are the main reasons of the animosity towards representatives of these countries. Their open demonstration against these immigrants can result from the living memory about the repressions experienced from these states, all the more that before 1989 these facts were kept secret, and expressing opinion on this subject was forbidden and threatened with harsh consequences, therefore reminding them to citizens of these countries can be a way of abreacting the social tension, still present in the memory of many Poles.

Country of origin	Source of income /Profession	Education	Gender	Year of arrival to Poland	Knowledge of Polish	Partner's country or origin
China	Own export firm	Int. Business	Female	2009	Nil	Single
China	Chinese language teacher	English Studies	Female	2007	Nil	China
China	Polish-Chinese business relations assistant	International management	Female	2006	Very bad	Poland
China	Translator	Polish Studies	Male	2008	Good	Single
China	Translator, Chinese language teacher	Political Science	Male	2005	Good	Poland
Russia	translator, Russian language Lector	Russian Studies	Female	2007	Very good	Poland
Russia	project manager assistant	organizacja i zarządzanie (PhD in Economics)	Female	2008	Good	Poland
Russia	NGO assisting immigrants	Museology	Female	2004	Very good	Poland
Russia	working in grey zone as carpenter	Economics	Male	2005	Very good	Poland
Russia	work in a Russian culture promotion association	English Studies	Female	2005	Very good	Poland
Russia	Office stage (preparing to be a sworn translator)	Economics	Female	2000	Very good	Poland
Russia	student; odd jobs (coaching)	?	Female	2005	Very good	Single
Turkey	regional inventory specialist	Marketing	Male	2008	Very Bad	Poland
Turkey	cook; jobseeker	Geodesy	Male	2007	Bad	Poland
Turkey	Tourism company owner	Turism	Male	1992	Very good	Poland
Turkey	trader; president of a foundation which helps immigrants	Technical	Male	1998	Very good	Poland
Ukraine	Jobseeker	Environmental engineering	Male	2004	Very good	Poland
Ukraine	Jobseeker	Psychology (recruitment specialist)	Female	2003	Very good	Poland
Ukraine	Engineer constructor (work in a ukrainian company producing car transmissions)	Engineer constructor	Male	2007	Good	Single
Ukraine	Entertainment building warden; jobseeker	Economics	Male	1999	Very good	Poland
Ukraine	Regional coordinator in a chemical concern	Political Science	Female	2000	Good	Russia
Ukraine	Classes with students (as part of PhD studies)	Ukrainian Studies (also conductress)	Female	2008	Good	Ukraine
Ukraine	Export assistant	International Relations	Female	2006	Good	Ukraine

There are different historical-cultural links between Poland and the researched countries, as well as the migration character of its citizens. Apart from the cases, when the decision about domiciled place results from having a Polish spouse, one can notice the following regularity: the Chinese more often choose the short-term strategy and plan to return to the country of origin, while the migrants

from the ex-Soviet countries see their future in Poland, although even in this group the economical factors condition the decision to remain in Poland, migrate to another EU country, or to return (depending on the improvement of living conditions and future perspectives).

According to the assumptions of the research, all respondents are legally staying and working in Poland. It is worth mentioning that many problems in the area of integration to public institutions indicated by the respondents refers not only to foreigners, but also Polish citizens: incompetence of the administrative officers, a hindered access to information (information only in Polish, no information points or informative websites, inaccurate information given by officers), indolence and a low level of informatization, creating queues. The above-mentioned obstacles in the basic institutions, which the foreigners encounter may not only discourage them from coming to Poland, but also negatively influence the image of Poland in the world, creating its image as an unfriendly and un-modern country. In this matter it is essential to introduce complex solutions, first of all to introduce technological facilities, such as Internet. The necessity of submitting documents in person (which requires the need to take a day off-work, as the offices are usually open until 6 p.m.), or the communication solely through registered letters, in the era of public access to telephone or Internet, these are procedures, the change of which would not only make the immigrants' life easier, save time, improve the communication (lowering its costs, at the same time), but would also prop up the administrative officers (at least from rewriting the data from the applications to data bases) shortening the procedures of issuing the residence document, which currently last even several months, during which foreigners cannot undertake any professional activity. It seems necessary to introduce cooperation between respective offices, as its lack often enough leads to issuing contradictory decisions, and the antiquated regulations (e.g. the so-called *propiska*) often do not conform to reality, generating pathological behaviour. The procedures used by the institutions which accept foreigners – for instance universities accepting students as part of international exchange, or departments of foreigners at the regional offices – do not possess information in foreign languages, possess an insufficient number of translators, and the officers who serve clients often do not possess even a basic knowledge of English. Work, alongside of joining a spouse and, studies, are among of the main reasons of arrival to Poland, however those, who have found an employer before arriving to Poland, work in international companies, often the branches of their original companies and on positions adequate with their education. Those who seek job in Poland encounter similar problems as Poles, especially in the times of economical crisis. The lack of experience, too high qualifications, but also the lack of knowledge of Polish language, are factors which make finding a job difficult and influence the decision of starting a job requiring lower competences than possessed.

The regulations, which are supposed monitor the Polish job market for limiting the influx of labor immigrants and give priority to Polish citizens often do not work properly. Complex requirements related to the potential employer of foreigner (bureaucratic obligations as well as costs related to translation of documents, administrative charges, etc.), even towards citizens of the countries which have bilateral or international agreement on simplified employment procedures, also the lack of control of their proper observing, lead to many abuses towards immigrants and encourage them to seek illegal employment instead, which constitutes a dishonest competition towards Polish employees.

Many respondents have mentioned the willingness to start their own business, but the bureaucratic problems connected to initializing it (also discriminating persons with no knowledge of Polish) and

high taxes discouraged to undertake this sort of activity, or encouraged the respondents to function within the grey market, particularly in the initial stage, when there is a great risk of business failure. An important aspect of social integration is belonging to social organizations. Six respondents declared being engaged in activity for various associations, and other three persons considered joining such an institution (lack of time was typical reason of not doing so). It is difficult to formulate conclusions about the motivation on the basis of the available material, because the engagement in social activity is depends on many factors, such as disposing of appropriate amount of free time, phase of life, proximity of the interesting organization, etc. There are also different profiles of association in which the respondents participated, although it is worth mentioning that in majority they were associations of persons of the same origin or promoting their country's culture in Poland (such as in case of four respondents-members of social organizations). The greatest social activity could be seen among respondents from Turkey and Ukraine, although it is difficult to formulate any conclusions on their example, as these groups differ in terms of cultural distance, speed of adaptation and demographical structure. The researched Ukrainians demonstrate most varied fields of interests – one person volunteered in the *One World Association* international charity, one participated in the religious community linked with the country of origin, one was active in a club of Polish students living abroad and one person considered joining an association of Ukrainians who live in Poland (*Związek Ukraińców w Polsce*). A rather high percentage of persons publically active and a wide gamut of their interests can be connected with the group specificity consisting to great extent of financially independent persons without children, in many cases possessing a student status, young, searching for their own identity and possibilities of active leisure.

High level of activity in the social sfer is characteristic for respondents from Turkey, which partly results from the fact, that the choice of two of them resulted from their belonging to a immigrant organization, as well it may be connected to the fact, that they have been staying in Poland for longer than expected by the outline of the research, they have their families here and want their children to have contact with the culture of their country of origin. One of the respondents is an activist in two organizations – functioning for the Turkish society and supporting Polish-Turkish economic cooperation (it is worth of mentioning that the respondent was himself a businessman who put his first steps on the Polish market in the period of transformation). Another respondent works within an organization for closer Polish-Turkish acquaintance. The respondent staying in Poland for merely two years considers joining an association of foreigners living in Poland, although he has not yet chosen a specific organization. His own reason may be problems with integration within the Polish society (bad knowledge of Polish) or searching the company of persons with similar experiences.

The Russian respondent often declared they did not feel the need for this kind of activity. One person in this group belonged to *Monar* association, where he underwent treatment (he came to Poland for this reason), while the other has established an association for the promotion of Russian culture in Poland. In the latter case the activity was determined on the one hand by adaptation problems (staying in Poland on the family request, problems with stating one's own national identity, despite the Polish origin), and on the other hand, with the desire to work for closer cultural acquaintance in case of a low level of mutual knowledge between Poles and Russians and a strong stereotypization of the image of neighbours built in both societies.

Only one respondent from China declared activities for establishing a students' union for Chinese immigrants who study at the Gdansk University of Technology. The other respondents were not

interested in such an activity, which can result from the fact, that often the contact with people from their own cultural circle they had every day at work, on parties organized by Chinese employers, or in Chinese restaurants, in which Chinese people were gathering for informal meetings.

A phenomenon which indirectly influences the integration process, present not only in business but also in professional and private life, is adopting by Poles the patterns of behavior and Western values, such as independence, attitude for success, tolerance, but also religious and social indifferences linked with them, or weakening of social bonds and the fragmentarization of relations. The researched persons represent cultures, for which the above-mentioned patterns are also a phenomenon. So, perhaps the participation in social organizations can be a way of getting quittances in a new environment, where the bonds within the assigned communities are getting weaker, whereas greater role is played by communities of choice⁴.

Poland is relatively young migrants receiving country which explains a lack of a coherent integration policy, however the abandonment of adequate actions in this field can have negative social consequences not only for the Polish economy, but also for the society. Currently the Polish state leaves the issue of cultural integration to immigrants. In consequence, as it comes out from interviewed statements, a successful integration strongly depends on having a family or a spouse in Poland – as this to the highest extent guarantees possession of the language and getting closer to the culture of the receiving country. A solution, which could introduce positive changes, could be the organization of language courses for foreigners, because as the respondent signaled, these currently available are directed mostly at students and do not represent a level allowing for satisfactory result. Such courses should be connected with the information about Polish culture, history and customs, as well as political and institutional systems, as these information are crucial for the proper functioning within the Polish society, and foreigners who do not know Polish have a hindered access to this knowledge because of a lack of material on this topic in foreign languages. The knowledge about Poland is limited due to the lack of promotional activity about Poland in foreign media – as has been stated by the interviewed. The lack of adequate promotion does not only make Poland a less attractive country in the eyes of potential highly qualified immigrants, but also creates stereotypes, which make it difficult to create mutual relations between foreigners and Poles, as seen i.e. an example of visitors from ex-Soviet Union countries. Additionally, a lack of sufficient information in foreign languages about the current political, social and cultural events in Poland generates among foreigners a feeling of alienation, which however can be neutralized for instance by introducing information services in foreign languages.

A determining factor of successful integration is the possibility to practice national traditions and sustaining the bonds with compatriots, but in the light of Polish regulations this phenomenon remains in the immigrants' area of responsibility. The researched foreigners have often initiated actions in such directions on their own, setting up organizations for the protection of immigrants who are active on the Polish labour market, supporting them, or promoting knowledge about their country of origin, which fosters building a positive image of foreigners in the Polish society.

According to one statement, the policy applied so far does not make Poland an attractive country from the point of view of migration policy, foreigners choose our country for other reasons – a good

⁴ Bauman, Z. (2001) *Mass, individuals and peg communities*, w: *The Consumption of Mass*, red. Nick Lee, Rolland Munro, Blackwell Publishers, Oxford

economical situation, belonging to the EU, having a family here, etc. If Poland is to become a competitive country on the international labour market (which is favourable from the point of view of further socio-economical development and demography), it is necessary to introduce system solutions, and not only to open the Polish society for the presence of culturally different groups, but also making easier functioning in the area of Polish legal-institutional system. A coherent policy towards foreigners, of clearly specified goals, has to replace current obsolete regulations adjusted ad hoc to the changing situation, because only a clear strategy can encourage a precious, from the points of view of economical innovativeness, group of highly qualified immigrants, to arrival.

3. Conclusions and recommendations on methodology and research tool on the basis of interviews conducted in Gdansk region

The applied method of in-depth individual interview was a valuable element of the pilot research. It has assumed, above all, an explorative as well as descriptive character.

The assessment of the integration process of highly qualified foreigners through the use of quantitative methodology can be incomplete, especially when the knowledge on integration of Third Country citizens is transitory in Poland. Therefore a reasonable element of the qualitative methodology used was an in-depth individual interview. We can mention the case of a businessman – a student from China, who has undergone an in-depth interview. While studying in Poland, he also runs his own business in China. Thanks to this he can pay for his studies in Poland. He and his associates often made business contacts with Polish entrepreneurs. The student fulfilled almost all the research recruitment criteria – a higher education, currently studying, but did not stay in Poland longer than a year, but a little shorter. Formally, he should be excluded as a respondent to an in-depth interview. However, his responses proved to be very interesting for the subject matter of the research. When asked, why would he not set up a business in Poland, taking advantage of his residence here, he answered that he was overwhelmed by bureaucracy and a lack of good communication with the administrative officers in English.

During the in-depth interviews the speakers were very keen and open for conversation; particularly because this subject matter allowed them to talk about their everyday problems and difficult matters. For some the interview was the first opportunity to tackle important issues, possibility to share their experience and a guarantee of being listened to. At the same time, everyone wanted to remain anonymous. That is why it would be inadvisable to invite foreigners to open meetings, where they would have to publically tell about their difficult integration experiences.

The fundamental conclusion and recommendation for the future researches of the analyzed problems of the research project is conducting in-depth interview before the next survey research, especially if it would be extended to new research problems. It would allow to formulate an exhaustive questionnaire for the quantitative research. It would allow to verify the usefulness of the questions asked in the pilot survey research and simultaneously would allow to develop important and precious comments shared by the respondents. What is also worth mentioning is the possibility to conduct in-depth interviews after completing the survey. It would allow to authenticate the data acquired through the survey. During the poll research, pollsters can propose and invite respondents to take part in in-depth interviews.

Another tool to be used in the next project would be use of the critical case⁵, first with the help of the poll research and then the analysis of specific experiences of the respondents during the in-depth individual interviews.

The target groups of the project were „highly qualified and/or educated citizens from the selected Third Countries, those which outnumber other states with the number of immigrants in Poland (China, Russia, Turkey and Ukraine), legally staying in Poland”⁶. The provision was taken that for the project purposes, “highly qualified” means a persons who, apart from the professional experience, posses higher education. However, from the point of view of the conducted in-depth interviews, it can be seen, that omitting persons with only secondary education, could exclude an important and interesting group of respondents. The Turkish entrepreneur during the interview was frequently mentioning the case of his friend – compatriot – who also run his own business and had very interesting integration experiences. Unfortunately, he could not be invited to take part in the in-depth interview because he did not fulfill the criteria of higher education. Therefore, a right move could be inviting entrepreneurs with secondary education only to the qualitative research of the next project. Entrepreneurs are an important group in the research, because they factually lead to creating added value in economy and creating new jobs.

It would be expedient not to exclude from the researches based on in-depth interviews those immigrants-entrepreneurs and immigrants-employees or students, who are staying in Poland less than a year or more than 5 years. First of all, because immigrants-entrepreneurs often function in more-less concentrated enclaves of their minorities and repeatedly, through possessing a serious experience of stay in Poland they generate new jobs for their compatriots or Poles. It is confirmed by the example of the before-mentioned speaker – who possesses a double citizenship – Polish and Turkish. He is very well acquainted with the specificity of Polish and Turkish markets, he employs people in his Ravel agency, considers opening new branches both in Poland and Turkey. On the other hand, first degree students often continue their stay in Poland, and the fact of their studies can greatly determine their rooting in the receiving country, they have friends, they start a new chapter in their lives. Master degree students in the pilot research demonstrated a rather considerable decisiveness when it came to life aims, they came to Poland, possessing a higher education, with concrete plans of returning to their motherland.

Additionally, the research shows the modern image of immigration and the phenomenon of transnational corridors. The immigrants are closely tied-up to both the receiving country and the country of origin. It could be false to treat their staying in the relevant countries to be temporary only. Highly qualified immigrants are a very mobile social category. The temporariness and changeability of their attitudes slowly enters the modern characteristics of migration. Many migrants have their homes and friends, who they regularly visit, often they also have real estate properties in both countries. Nowadays, the concept of migration gathers a new, different dimension. The conclusion is the following: we should draw our attention to the voice and experience of immigrants who stay in Poland for less than a year, because it is them who after the first successful year take the strategic decision whether to continue rooting in a given country or not. Such a suggestion should concern also long-term residents staying in Poland continuously for over 5 years. Their

⁵ Flannagan, J.C. (1954) The critical incident technique, *Psychological Bulletin*, July, 327-358

⁶ Samborski, J. (2009) Research on the Integration Needs and Problems of Highly Qualified Immigrants from the Selected Third Countries, Unicorn, Warsaw.

migration and integration experiences are currently less intensified, however they possess a better insight in minority problems than those who have stayed in Poland for a shorter period.

It is also worth mentioning, that immigrants of respective nationalities have a longer or shorter history of immigration to Poland. In the research the attention was drawn towards foreigners who were adapting to life in Poland. The level of adjustment, however, varies, if we consider the ethnic capital of the given foreigner in the receiving country. The differentiation of integration e.g. among Chinese citizens living in different Polish regions, could result from the fact that in some regions the ethnic enclaves are more numerous and they support the adaptation of their compatriots in Poland to the higher degree. The case become different, when these enclaves are smaller in respective urban agglomerations. The history and the length of immigration experience of the respective nations significantly influence their integration experience, therefore in a broader project we should also draw our attention to this phenomenon. The use of qualitative techniques, particularly focus interviews in the further researches, could exclude an even representation of all nations in the respective towns or cities.

We should also draw the attention to the fact that both in the quantitative research and in in-depth interview, the Chinese immigrants constituted the most hermetic group which caused some obstacles. First, all interview had to be conducted in English because none of the persons conducting in-depth interviews knew Chinese. At the same time, the Chinese speakers spoke a rather poor English. In some cases it resulted in a situation when the interview could not go deep enough, as the speakers had difficulties with understanding questions. In case of the Gdansk region, although the Chinese minority is quite numerous, it is also congested and hermetic. The regional coordinator tried to get in touch with a private company, which has been functioning on the Baltic coast for over 20 years and is employing many Chinese. But, as it turned out, it was not easy task as he had to submit proper application to the superior administrator with the request for interviewing his employees. At the same time, he was explicitly told that the group of highly qualified Chinese workers „live in their closed world“. Once a year they travel to China to meet their families and they stay in their own company. Perhaps, the conclusion for the next research would be considering these minorities who have been staying in Poland longer (Vietnamese) or come from countries where English is a language used by immigrants on everyday basis (India).

Well funded seems to be also advice to conduct focus research in the given national groups, especially in their casual meeting points where they, knowing each other, also talk and discuss with each other. Such a solution is not entirely appropriate from the point of view of methodology of conducting focus interviews, where it is recommended that the speakers should rather do not know each other. Nevertheless, the experiences of regional experts show clearly, that in every region there exist formal or informal centers/organizations, where national minorities gather, get to know each other and make contacts. Thanks to such centres, the respondents recruitment to questionnaire survey always succeeded as the respondents were mutually recommending each other, in the „snowball“ process.

Meaningful, would be making survey of such groups before or after the in-depth interview with the participants of the focus research and employing discussion moderators who speak fluently mother tongue of the immigrants. Group interview is, comparing to in-depth interview, quicker and easier to making. What is more, the interaction between the focus group participants gives the possibility to introduce the social context while describing their behaviour. The benefit coming out from the in-

depth interviews is the possibility to individualize the conversation and anonymity of respondents, which gives a full insight into personal experiences of respective immigrants and the possibility to tackle delicate issues e.g. the activity and work of immigrants in the grey market. The interview conducted in Gdansk region with an Ukrainian immigrant signals the problems of highly educated Ukrainians who accept work below their qualifications because of illegitimacy of their stay or lack of knowledge of Polish language.

There are two main recommendations coming out from aforementioned remarks:

* in-depth interviews should be performed in such a way that their results help in preparing the highest quality quantitative research. This may need selecting respondents to the qualitative research on individual basis which may also require accepting persons who are staying in Poland relatively short time or who can not legitimate themselves with a high education; the latter is of particular importance with regards to entrepreneurs.

* if in the next project, the qualitative research will be conducted as in-depth interview on a broader scale, a closer attention should be applied to the statistics of immigrants living in a given town or city and these national groups should be surveyed which are most numerous.

From the point of view of the scenario of the in-depth interview a few following matters should be taken into account:

* we should to diagnose the activity of immigrants in the grey market. It has been altogether ignored in the pilot research. The questions about corruption, which were included in the poll research and during in-depth interviews, have been answered to some extent only and the respondents talked about it rather reluctantly. The reason for such, rather negative reaction, was the too much direct way of asking questions. They are important because they try to assess the business environment and business culture in Poland but they must be formulated in another, more gentle way e.g. instead of asking whether respondent experienced or used bribe himself, he should be asked whether he thinks it happens often in Poland or how often he thinks other people do it. Asking direct questions on controversial matters does not seem to be a correct measure here.

* with regards to legal formalities procedures, relating to the legalization of their stay in Poland or job permit, the speakers were stressing that they often used the help of third parties. They were either their employers or native friends who had already lived in Poland for some time. An obvious conclusion arises, that in such situations the respondents had not been involved deep enough to understand all formal issues so their knowledge about them was limited for the purpose of the research. Therefore it would be advisable to invite to the poll not only respondents but also persons who helped and still help them to acclimate in Poland in every dimension. This is an important aspect of immigration, well known to the researchers specializing on immigration, namely utilization of the social capital of national minority in the receiving country.

* the respondents have found it difficult to describe their experiences they had gone through while handling various administration matters, if they had taken place a long time before interview, more than a year before. Therefore it is worth to once again draw the attention to the experiences of new-coming immigrants, who are able to assess current actions. The regional research coordinators had left information leaflets in institutions serving immigrants in Poland. However, paradoxically, the

leaflet takers who subsequently contacted the regional experts to take part in the research, did not meet the criterion of staying in Poland for over a year.

* regarding the integration on the labour market and the research goals of the entire project it would be interesting if the immigrants' career aspirations, their plans, or even dreams were included in the research. Such plans may verify the will to remain in Poland and also their rooting on the labor market, the assessment of own chances on this market as well as assessment of the possibilities offered to them by the Polish labour market.

* incontestable advantage of the conducted in-depth interviews was their relatively low cost and easiness in organizing this type of qualitative research. In many cases, the respondents were recruited through questionnaire interview which had been conducted earlier. The obtained data was rich and exhaustive, and the detailed minutes were written. The interview has also enabled for close contact with the respondents, which, as mentioned before, made the process of building trust between both parties much easier. The interview also, as a proven research technique, has given the flexibility of asking questions and immediate deepening those topics which turned out to be important to the respondents.

The weakness of this sort of survey is that it is giving no basis to generalize the conclusions on the whole group due to the fact that recruitment to interview is strictly targeted, often using the snow-ball effect, so the probe is has not a representation value.

* next research, non-pilot one, should use the qualitative techniques in broader range and in more diversified form, depending on time and financial possibilities. It does not seem necessary to use a form of a random sample for qualitative techniques in the future, in case they will serve as a basis for constructing a poll of a wider range of problems or number of respondents will depend on the theoretical saturation of the sample. The team working on the conclusions for the conducted individual or focus interview can follow the theoretical saturation of the collected content and analyzed problems on the spot. It will allow for a satisfactory drainage of problems without the need of random sampling.

* it seems to be legitimate view that the representatives of respective national groups who function in organizations representing their national or professional interests should be invited as respondents to future researches which will use qualitative techniques in-depth individual and group interviews.

Bibliography

- Beck U. (2002) *Spółeczeństwo ryzyka. W drodze do innej nowoczesności*, SCHOLAR, Warszawa.
- Giddens A (2001), *Nowoczesność i tożsamość. „Ja” i społeczeństwo w epoce późnej nowoczesności*, PWN, Warszawa.
- Bauman Z. (2000), *Po nowoczesność jako źródło cierpień*, Wydawnictwo Sic!, Warszawa.
- Bauman Z. (2001) On mass, individuals and peg communities, w: *The Consumption of Mass*, red. Nick Lee, Rolland Munro, Blackwell Publishers, Oxford.
- Flannagan, J.C. (1954) The critical incident technique, *Psychological Bulletin*, July, 327-359
- Samborski J. (2009) *The Research on Integration, Needs and Problems of Highly Qualified Immigrants from the Selected Third Countries*, Unicorn, Warsaw.

Spis treści / Content

Polish

Mgr Jerzy Samborski

Imigracja i integracja ważnymi determinantami rozwoju Unii Europejskiej 3

Dr Paweł Karpiński

Analiza wyników badania ankietowego 11

Dr Marzena Starnawska, mgr Ilona Szymańska

Analiza wyników badań szczegółowych pogłębionych 25

English

Jerzy Samborski (M.A.)

Immigration and Integration – New and Old Challenges 43

Paweł Karpiński (Ph.D.)

The Analysis of the Poll Research 53

Marzena Starnawska (Ph.D.), Ilona Szymańska (M.A.)

Analyses of the individual in-depth interviews 62

Dzięki rosnącemu dobrobytowi, postępowi technicznemu, opiece zdrowotnej i ochronie środowiska, obywatele Unii Europejskiej XXI wieku będą społeczeństwem znacznie starszym niż obecnie - w roku 2060 ponad 30% będzie liczyć ponad 65 lat (w Polsce 36%). Jednocześnie, już w 2015 roku, liczba zgonów przewyższy liczbę urodzeń i przyrost naturalny będzie nadal systematycznie mały. Od tego momentu jedynym sposobem na wzrost, a raczej na zapobieżenie dalszemu spadkowi liczby ludności w Unii, w tym zwłaszcza w Polsce, będzie imigracja. Kraje, które dziś usuwają imigrantów ze swoich terytoriów, będą konkurować między sobą w ich pozyskiwaniu i płacić wysokie premie za przyjazd.

Polityki imigracyjna i integracyjna stały się dziś jednymi z czołowych wyzwań stojącymi przed Unią Europejską, jeśli ta pragnie zapewnić obecny poziom dobrobytu i bezpieczeństwa swym przyszłym pokoleniom.

Jednym z ważniejszych działań podjętych niedawno przez Unię w tym zakresie, są program Europejskiej Niebieskiej Karty i Dyrektywa 50/2009/WE, których wdrażanie rozpoczyna się w dniu 1 lipca 2011 roku, czyli w pierwszym dniu polskiej Prezydencji.

Publikacja współfinansowana ze środków Europejskiego Funduszu
na rzecz Integracji Obywateli Państw Trzecich i z budżetu państwa

**Europejska Unia Małych i Średnich Przedsiębiorstw
oraz Klasy Średniej UNICORN**

Milanówek, ul. Krakowska 6A

www.unicorn-sme.org